

T.C

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**OTİZMDE TENİS UYGULAMALARININ SOSYAL YETERLİLİK
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Zeynep EROL

SPOR YÖNETİM BİLİMLERİ

BİLİM DALI

HAZİRAN 2014

**OTİZMDE TENİS UYGULAMALARININ SOSYAL YETERLİLİK
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Zeynep EROL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2014

.....tarafından hazırlanan
“.....” adlı tez
çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi
..... Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Unvanı Adı SOYADI

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Unvanı Adı SOYADI

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Unvanı Adı SOYADI

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine
getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Mustafa KEREM

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep EROL

OTİZMDE TENİS UYGULAMALARININ SOSYAL YETERLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Zeynep EROL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2014

ÖZET

Otizm yaygın gelişimsel bozukluklardan birisi olup, geçmişten günümüze kadar yapılan tüm araştırmalara rağmen sebebi ve tedavisi bulunamamıştır. Çeşitli tedavi ve terapi yöntemleri otistik engellilerin ve ailelerinin hayatlarını daha da kolaylaştırmak için uygulanmaktadır. Uygulanan terapi yöntemleri otistik engelliler için bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimlerine olumlu yönde katkı sağlamada büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, otizmde terapi yöntemlerinden biri olan spor çalışması ile bireylerin gelişimine katkı sağlamak ve genel spor eğitiminden ziyade tek bir branş ile çalışıp bireylerin karmaşadan uzaklaşarak tek bir noktaya odaklanmasını sağlanıp onların gelişimine sağladığı katkıların saptanmasıdır. Bu amaçtan yola çıkarak tenis sporunun sosyal yeterlilik düzeyleri üzerine bir etkisi olduğu hipotezini ortaya koyup tüm otistik engelli grubu temsilen 1 otizmlili birey ile 12 hafta boyunca haftada 2 gün, günlük 2saat toplamda 48 saatlik bir antrenman programı uygulanmıştır ve uygulamalı davranış analizi modeli kullanılmıştır. Araştırma bilimsel araştırma tekniklerinden tek denekli örnek olay incelemesi (vaka çalışması) modeli kullanılarak yapılmıştır ve araştırmanın uygulamasına katılan öğrencinin özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi aldığı okuldaki beden eğitimi, rehberlik ve sınıf öğretmenleri toplam 9 öğretmen ve 1 ebeveyn ile görüşülmüştür. Çalışma öncesinde araştırmaya katılan bireylere araştırma soruları yöneltilmiş daha sonra ise çalışma sonunda aynı sorular tekrar yöneltilmiş ve iki konu arasındaki fark incelenmiştir. Bilgiler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve daha sonra kâğıda dökülmüştür. Konuşma sohbet ortamında ve sohbetin akışına göre soru cevap şeklinde gerçekleştirilmiş ve sorular uzman görüşü alarak hazırlanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise; tenis uygulamalarının otizmlili bireylerin sosyal yeterlilik kurma düzeylerinde olumlu bir değişiklik olduğu en çok ise göz teması kurma, öz güven, odaklanma, akran ilişkileri ve sosyalleşme düzeylerinde olumlu bir değişiklik olduğu saptanmıştır.

Bilim Kodu :1301

Anahtar Kelimeler : Otizm, Tenis Uygulamaları, Sosyal Gelişim Düzeyi

Sayfa Adedi : 202

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Sibel SUVEREN

IMPACT OF THE TENNIS APPLICATIONS IN AUTISM ON SOCIAL EFFICIENCY

(M. Sc. Thesis)

Zeynep EROL

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES

June 2014

ABSTRACT

Autism is a pervasive developmental disorder and though all the research conducted from past to present, the reason and treatment for it have not been found yet. Various treatment and therapy methods are applied in order to ease the lives of the autistics and their families. Applied therapy methods have an important place in contributing the physical, spiritual and social developments for the autistics positively. The purpose of this study is to contribute to development of the individuals via sports, which is among the therapy methods in autism, and to enable them focus at one point by helping the individuals stay away from the chaos and work with a single branch of sport instead of a general sports education and thus to determine the contributions it provides on their development. Based upon this purpose, a training program of 12 weeks long with 2 times a week, 2 hours a day and 48 hours in total was applied and applied behavior analysis model was used on 1 autistic individual representing the whole autistic group by putting forward the hypothesis that the tennis sport has an impact on their social efficiency levels. The study was conducted by using a single-subjected case study, which is one of the scientific research methods, and 1 parent and 9 teachers of the student who are physical education teacher, guidance teacher and class teachers making up in total 9 teachers that are from the school where the participant student receive special education and orientation education were interviewed. Research questions were addressed before the study to individuals who are participants of the research, and afterwards the same questions were asked and the difference between them were studied. The data were recorded to tape recorder and later written down. The talk was conducted in a manner of conversation, and at some points became a question-answer style and the questions were prepared upon the opinions of an expert. As a result of the study, it is determined that tennis application have a positive impact on autistic individuals' social efficiency building levels and mostly direct eye contact, peer relations and socialization levels underwent the positive changes.

Science Code :1301

Key Words : Autism, Tennis Applications, Social Development Level

Number of pages :202

Consultant : Assist. Prof. Dr. Sibel SUVEREN

TEŞEKKÜR

Araştırma konusunu belirlediğim andan itibaren beni yönlendiren, araştırmanın planlanması, uygulama ve raporlaştırılmasında bana yol gösteren, somut öneriler sunarak araştırmanın yapılanmasını sağlayan, hoş görüleri, bilgi ve yardımlarını hiç esirgemeyen değerli Hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Sibel SUVEREN'e teşekkürlerimi sunuyorum. Otizm dünyasına girip değerli öğrencilerim ile tanışma fırsatı sunan beni bu alanda yetiştiren ve bu noktalara getiren değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK'e, ayrıca bu süreçte engin bilgilerini benden esirgemeyen, beni destekleyen, yüreklendiren ve yapıcı eleştirileri ile bana yön gösteren değerli Hocalarım Sayın Yrd. Doç. Dr. Fatih YENEL'e ve Yrd. Doç. Dr. Taner BOZKUŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu alanda yazmış olduğu değerli eserlerinden yararlandığım ve daima örnek aldığım Sayın Doç. Dr. Ekrem Levent İLHAN'a teşekkürlerimi sunuyorum. Dilbilgisi kurallarına verdiği önemle beni aydınlatan ve çalışmamın her bir kelimesine özen göstermem gerektiğini öğreten değerli Hocam Mustafa Nuri ÜNER'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmanın başından sonuna kadar benimle olan canım öğrencilerime, ailelerine, özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi gördüğü okullardaki öğretmenlerine teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmada bana maddi manevi destek olan, beni bu günlere getiren aileme ve en önemlisi çalışmanın planlanma sürecinden sonuçlanma sürecine kadar her anda yanımda olan desteğini benden esirgemeyen biricik nişanlım Çağrı ARI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Zeynep EROL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
RESİMLERİN LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
 1.GİRİŞ	 1
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Otizm	7
2.1.1.Otizmin tanımı	7
2.1.2.Otizmin tarihçesi	9
2.1.3.Otizmin belirtileri	11
2.1.4. Otizmin görülme sıklığı	13
2.1.5.Otizmin görülme yaşı ve cinsiyet faktörü	14
2.1.6. Otizme neden olan faktörler	14
2.1.7. Otizimli bireylerin gelişimsel özellikleri.....	18
2.1.8. Sosyal yetersizlik.....	27
2.1.9. Otizmde sosyal yetersizlik	29
2.1.10. Otizimli bireylerde görülen davranış problemlerinin düzeltilmesi	36
2.1.11. Otizimli bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler	41
2.2. Beden Eğitimi ve Spor	44
2.2.1. Tenis	44
2.3.Otizimli Bireylerde Beden Eğitimi Sporun Rolü Ve Önemi	47
3.GEREÇ ve YÖNTEM	53
4.BULGULAR.....	63
4.1. Elde Edilen Verilerin Analizi	63

4.2. Antrenman Programlarının Değerlendirilmesi.....	138
5.TARTIŞMA VE SONUÇ	171
6.ÖNERİLER	181
KAYNAKLAR.....	183
EKLER	189
Ek-1. Görüşme soruları	190
Ek-2. Antrenman programları	192
ÖZGEÇMİŞ	201

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1: Sosyal yeterliliği oluşturan etmenler	28
Çizelge 2.2. Otistik çocukların eğitiminde kullanılan yöntemler.....	42
Çizelge 2.3: Otizmlı bireyin genel özellikleri	59
Çizelge 2.4: Ailenin genel özellikleri.....	59
Çizelge 2.5: Kaynaştırmalı eğitim veren öğretmenlerin genel özellikleri	60
Çizelge 2.6: Özel eğitim öğretmenlerinin genel özellikleri	61
Çizelge 4.1: Aile açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme.....	64
Çizelge 4.2: Kaynaştırma öğretmenleri açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme	65
Çizelge 4.3: Özel eğitim öğretmenleri açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme	66
Çizelge 4.4. Aile açısından yemek ve uyku problemi.....	68
Çizelge 4.5. Aile açısından taklit yeteneği	70
Çizelge 4.6. Kaynaştırma öğretmenleri açısından taklit yeteneği	71
Çizelge 4.7. Özel eğitim öğretmenleri açısından taklit yeteneği.....	71
Çizelge 4.8. Aile açısından özgüven	73
Çizelge 4.9. Kaynaştırma öğretmenleri açısından özgüven	74
Çizelge 4.10. Özel eğitim öğretmenleri açısından özgüven.....	75
Çizelge 4.11. Aile açısından dikkat seviyesi.....	78
Çizelge 4.12. Kaynaştırma öğretmenleri açısından dikkat seviyesi.....	79
Çizelge 4.13. Özel eğitim öğretmenleri açısından dikkat seviyesi	80
Çizelge 4.14. Aile açısından vücut konumu ile ilgili problem.....	82
Çizelge 4.15. Kaynaştırma öğretmenleri açısından vücut konumu ile ilgili problem.....	83
Çizelge 4.16. Özel eğitim öğretmenleri açısından vücut konumu ile ilgili problem	83
Çizelge 4.17. Aile açısından stereotipik davranışlar	84

Çizelge 4.18. Kaynaştırma öğretmenleri açısından stereotipik davranışlar	85
Çizelge 4.19. Özel eğitim öğretmenleri açısından stereotipik davranışlar	86
Çizelge 4.20. Aile açısından akademik yeterlilik	88
Çizelge 4.21. Kaynaştırma öğretmenleri açısından akademik yeterlilik	89
Çizelge 4.22. Özel eğitim öğretmenleri açısından akademik yeterlilik	90
Çizelge 4.23. Aile açısından anlamsız kelimeler kullanma	92
Çizelge 4.24. Kaynaştırma öğretmenleri açısından anlamsız kelimeler kullanma	93
Çizelge 4.25. Özel eğitim öğretmenleri açısından anlamsız kelimeler kullanma	93
Çizelge 4.26. Aile açısından ekolali	95
Çizelge 4.27. Kaynaştırma öğretmenleri açısından ekolali	96
Çizelge 4.28. Özel eğitim öğretmenleri açısından ekolali	97
Çizelge 4.29: Aile açısından otoriteyi kabul etme	99
Çizelge 4.30: Kaynaştırma öğretmenleri açısından otoriteyi kabul etme	99
Çizelge 4.31: Özel eğitim öğretmenleri açısından otoriteyi kabul etme	100
Çizelge 4.32: Aile açısından işbirliği	102
Çizelge 4.33: Kaynaştırma öğretmenleri açısından işbirliği	103
Çizelge 4.34: Özel eğitim öğretmenleri açısından işbirliği	104
Çizelge 4.35: Aile açısından akranları ile oyun oynama	106
Çizelge 4.36: Kaynaştırma öğretmenleri açısından akranları ile oyun oynama	106
Çizelge 4.37: Özel eğitim öğretmenleri açısından akranları ile oyun oynama	108
Çizelge 4. 38: Aile açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama	110
Çizelge 4. 39: Kaynaştırma öğretmenleri açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun Oynama	111
Çizelge 4.40: Özel eğitim öğretmenleri açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun Oynama	112
Çizelge 4.41: Aile açısından mutluluğunu belli edebilme	114
Çizelge 4.42: Kaynaştırma öğretmenleri açısından mutluluğunu belli edebilme	115

Çizelge 4.43: Özel eğitim öğretmenleri açısından mutluluğunu belli edebilme	116
Çizelge 4.44: Aile açısından sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşma	119
Çizelge 4.45: Kaynaştırma öğretmenleri açısından sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşma	120
Çizelge 4.46: Özel eğitim öğretmenleri açısından sevinç ve başarıyı paylaşabilme	121
Çizelge 4.47: Aile açısından nedensiz ağlama ve gülme	123
Çizelge 4.48: Kaynaştırma öğretmenleri açısından nedensiz ağlama ve gülme	124
Çizelge 4.49: Özel eğitim öğretmenleri açısından nedensiz ağlama ve gülme	124
Çizelge 4.50: Aile açısından kendini kabul etme	126
Çizelge 4.51: Kaynaştırma öğretmenleri açısından kendini kabul etme	127
Çizelge 4.52: Özel eğitim öğretmenleri açısından kendini kabul etme	128
Çizelge 4.53: Aile açısından göz kontağı kurma düzeyi	130
Çizelge 4.54: Kaynaştırma öğretmenleri açısından göz kontağı kurma düzeyi	131
Çizelge 4.55: Kaynaştırma öğretmenleri açısından göz kontağı kurma düzeyi	132
Çizelge 4.56: Aile açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma	134
Çizelge 4.57: Kaynaştırma öğretmenleri açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma	135
Çizelge 4.58: Özel eğitim öğretmenleri açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma	136
Çizelge 4.59: 1. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	138
Çizelge 4.60: 2. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	141
Çizelge 4.61: 3. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	145
Çizelge 4.62: 4. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	149
Çizelge 4.63: 5. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	153
Çizelge 4.64: 6. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	157
Çizelge 4.65: 7. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	159
Çizelge 4.66: 8. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	160
Çizelge 4.67: 9. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	161

Çizelge 4.68: 10. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	164
Çizelge 4.69: 11. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	166
Çizelge 4.70: 12. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi	168

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 4.1: Öğrencinin ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme konusunda araştırmaya katılanların ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	63
Şekil 4.2: Öğrencinin yemek ve uyku probleminin uygulama öncesi ve sonrası değerlendirme	68
Şekil 4.3: Öğrencinin taklit yeteneğinin ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	70
Şekil 4.4: Öğrencinin özgüveninin ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	73
Şekil 4.5: Öğrencinin dikkat seviyesi ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	78
Şekil 4.6: Öğrencinin vücut konumu ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	82
Şekil 4.7: Öğrencinin stereotipik davranışlar ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	84
Şekil 4.8: Öğrencinin akademik yeterlilik ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	88
Şekil 4.9: Öğrencinin anlamsız kelimeler kullanma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	92
Şekil 4.10: Öğrencinin ekolali ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	95
Şekil 4.11: Öğrencinin otoriteyi kabul etme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	98
Şekil 4.12: Öğrencinin işbirliği ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	101
Şekil 4.13: Öğrencinin akranları ile oyun oynama ön cevap ve son cevap Değerlendirmesi	105
Şekil 4.14: Öğrencinin yaşça büyük veya küçük bireyler ile iletişim kurma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	109
Şekil 4.15: Öğrencinin mutluluğunu yüz ifadesi ile belli etme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	113
Şekil 4.16: Öğrencinin sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşabilme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	118
Şekil 4.17: Öğrencinin nedensiz ağlama ve gülme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	123
Şekil 4.18: Öğrencinin kendine karşı olumlu tutum geliştirme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	125
Şekil 4.19: Öğrencinin göz kontağı kurma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi	130
Şekil 4.20: Öğrencinin sosyal faaliyetlere katılma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi .	133

Şekil 4.21: Forehand vuruşu gelişim aşaması	170
Şekil 4.22: Backhand vuruşu gelişim aşaması	170

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1: Raket ile birlikte yapılan denge çalışması	57
Resim 3.2: Bowling uygulaması	57
Resim 3.3: Tenis uygulaması	58
Resim 4.1: Denge çalışması	140
Resim 4.2: Isınma çalışması.....	140
Resim 4.3: Topa alıştırma evresi	143
Resim 4.4: Denge çalışması	144
Resim 4.5: Raket ile denge çalışması.....	148
Resim 4.6: Bowling çalışması.....	151
Resim 4.7: Denge çalışması	152
Resim 4.8: Raket ile denge çalışması.....	152
Resim 4.9: Backhand çalışması.....	155
Resim 4.10: Filede tenis çalışması	156
Resim 4.11: Dikkat ölçüm çalışması.....	158
Resim 4.12: Filede tenis çalışması	163
Resim 4.13: Filede tenis çalışması	165
Resim 4.14: Kortta tenis çalışması.....	167
Resim 4.15: Kortta tenis çalışması.....	169
Resim 4.16: Kortta tenis çalışması.....	169

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
SP	: Serebral Palsi
BM	: Birleşmiş Milletler
YGB	: Yaygın Gelişimsel Bozukluklar
PDD	: Pervasive Developmental Disorders
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
ASD	: Autism Spectrum Disorders
APB	: Amerikan Psikiyatri Birliği
DAN!	: Defeat Autism Now! (Otizmi Şimdi Yen!)
DSM-IV-TR	: Mental Hastalıkların Tanısal ve İstatiksel Olarak Sınıflandırılması (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental-Disorders)
IQ	: Bireyin zekâ testinde sağladığı zekâ yaşını kronolojik yaşına bölüp, çıkanı 100 ile çarparak elde edilen bir zekâ gelişimi düzeyi göstergesi.
MR	: Manyetik Rezonans
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
OÇEM	: Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi

ICD-10	: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems Uluslararası hastalık sınıflamasının (UHS) kısaltmasıdır.
EEG	: Elektroensefalografi
TEACCH	: Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children
ITF	: Uluslararası Tenis Federasyonu
USA	: Amerika Birleşik Devletleri
ATP	: Tenis Profesyonelleri Birliği
MIPTC	: Erkekler Uluslararası Profesyonel Tenis Konseyi
WITA	: Kadınlar Uluslararası Tenis Birliği
WIPTC	: Kadınlar Uluslararası Profesyonel Tenis Konseyi
A	: Anne
B	: Baba
KÖ	: Kaynaştırma Öğretmeni
Ö	: Özel Eğitim Öğretmeni

1.GİRİŞ

Otizm, çeşitli nedenlere bağlı olarak çocukluğun ilk üç yılı içinde iletişim ve sosyal beceri yetersizliği ile sınırlı ilgi, takıntılı ve tekrarlayıcı davranışlarla ortaya çıkan, ileri derecede ve karmaşık bir gelişimsel bozukluktur. Otizmlı çocukların en belirgin özellikleri dili öğrenememe, içe kapanma, değişikliğe aşırı tepki, aynı davranışları devam ettirmede ısrar, tekdüzelikten hoşlanma, soyut kavramları öğrenmede zorlanma, zaman kavramını öğrenememe, konuşmaları algılayamama, insanlarla ilişkilerinin sınırlı olması ve göz teması kuramamalarıdır [1].

Bugün otizm hakkındaki bilgilerin çoğu teoriye dayanmaktadır. Daha doğrusu gözleme ve deneylere dayanan bulguların yorumları ile otizm olayı görülmekte, ama onun nedenleri sadece tahmin edilebilmektedir. Kanıtlardan değil, yorumlardan hareket ederek, otistik çocuğa ve ailesine yardımcı olmaya çalışılmaktadır. Her zaman başarılı olduğu söylenemez, ama sevindirici sonuçlara da ulaşılabilir. Birçok bilim adamı farklı disiplinlerden edindikleri deneyimlerini ve bilgi birikimlerini çocuk, aile ve toplum adına sunmaktadırlar. Sosyolog, psikolog, psikiyatr ve terapistler bu alanda çalışma ve gözlemler gerçekleştirmektedirler [2].

Otizm, şuanda sahip olunan bilgi ve yöntemlerle, tamamen tedavi edilebilecek bir problem değildir. Ancak uygun bir eğitim planı ve bazı durumlarda buna destek olacağı düşünülen ilaç ile kişi kendi kapasitesi içinde mümkün olan en üst düzeye gelebilir. Ancak tedaviye başlarken çocuğun hangi noktaya varacağını kestirmek mümkün değildir. Bu yine çocuğun probleminin şiddetine ve gösterdiği semptomların ne şekilde bir araya geldiğine olduğu kadar, aldığı profesyonel desteğin ve eğitimin kalitesine de bağlıdır[3].

Otizmlı bireyler normalde görülmeyen türden beceriler sergileyebilirler. Bunlar belli bir alanda görülen beceriler olmalarına rağmen çeşitlilik gösterirler. Puzzle yapma becerileri iyidir. Ara sıra bu beceriler olağanüstü ve kural dışı olabilir. Otizmlı insanlar arasında üstün yetenekler gösterenlerin oranı oldukça yüksektir. Bu becerileri daha çok sanat, müzik, spor ve hesaba dayalı alanlardadır[4].

Otistik çocukların büyük kısmında aşırı hareketlilik görülür. Bu çocuklardaki enerji ve fiziksel güç olumlu bir yöne kanalize edilemezse, saldırganlık veya aşırı hareketlilik

görülebilmek. Çocukların bu enerjilerini yararlı bir hale getirmenin ilk yolu, onlara oyun oynamayı öğretmek ve devamlı oyun oynama olanağı sağlamaktır. Diğer bir yol ise ata bindirmek ve spor yapmalarını sağlamaktır. Her iki etkinlikte çocuğun bütün kasları çalışır ve düzenli bir gelişim gösterir. Bunun sonucunda çocuğun motor becerilerinde olumlu gelişmeler ve takıntılarında azalma görülür [5].

Spor otistik çocuklarda kasların güçlenmesi, el, göz ve denge koordinasyonunun artması, gelişmesi ve otistik çocukların en büyük problemi olan sosyal ilişkilerin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, sporla sosyalleşme programı kapsamında uygulanan karşılıklı pas yapma, küçük yarışmalar gibi değişik bir sosyal çevrede, ailesinden bağımsız bir şekilde bulunmak, otistik çocukların sosyal ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Her zaman ikinci bir şahsın aracılığı ve yardımıyla iletişimini sürdüren yada işlerinin gören çocuklar, bu bağımsız uygulama ile kendi başlarına neler yapabileceklerini görmekte, özsaygılarına güvenerek farklı yollarla karşısındaki ile iletişime geçmektedirler. Her şeyden önce bir başkasına ihtiyaç duymadan kendi becerileri ve güveni ile hareket edebilmekte ve buda en büyük dezavantajı olan asosyalliği yavaş yavaş kırmaktadır. Otistik rahatsızlığı bulunan çocuklar aileleri dışında hiç kimseyle aynı ortamda bulunmamakta ve bazı temel sosyal etkileşimlere katılmamaktadırlar [6].

Toplum tarafından kabul görmek ve toplumda iyi ilişkiler kurabilmek otistik bireylerin en çok zorlandıkları noktadır. Bu noktada egzersiz faaliyetleri devreye girmekte ve dolaylı yollardan sosyal kısıtlılığı ortadan kaldırmaktadır. Zira bu bireylerin gevşek kas yapısına sahip oldukları, zihinsel etkinliğin iyice yavaşlaması ve yaşında ilerlemesi ile motor gelişiminde görülen kaybında gittikçe arttığı görülmektedir [7].

Spor, otistik çocukların alışageldiği sınırlı aile ortamından ayrılarak tanımadığı bir çevrede, daha önceden tanımadığı insanlarla bir arada olmalarını sağlayan bir araçtır. Bu sayede otistik çocuklar, farklı insanlarla iletişim kurmakta ve belli kurallarla bezenmiş egzersiz faaliyetlerine katılabilmektedirler. Otistik çocuklar, sebatsız ve inatçı davranışlarıyla sosyal yaşamlarının zaten dar olan sınırlarını iyice daraltmaktadırlar. Sportif etkinlikler aracılığıyla bu uyum bozucu davranışları törpülemekte, otistik bireylere, ortak hareket ederek başka insanlarla da iletişime geçme yetisi kazanmaktadırlar [6] .

Sporun otizmli bireyler üzerindeki olumlu etkileri bilinmektedir. Ancak bireylerin aileleri ile görüşmelerimizin neticesinde yapılan spor uygulamalarının hep benzer şekillerde olduğu ve çocuklarının artık bu yapılan çalışmaları ezberlediklerini ve sonucunda da onlara bir şey katmadığını ifade etmişlerdir. Bu görüşlerden yola çıkarak otizmli bireylerin aynı parkurlarda genel spor eğitimi almalarından ziyade bu eğitimi tamamlamış bireylerin bir spor branşına yönlendirilmeleri gerektiği fikrini savunarak bu çalışma yapılmaya karar verilmiştir. Tenis branşının bireylerdeki dikkat seviyesini ve göz kontağı kurma düzeyine arttırabileceği hipotezinden yola çıkarak bu branşın katkıları belirlenmeyi çalışılmıştır.

Problem Cümlesi

- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin sosyal yeterlilik düzeyi üzerine etkisi var mıdır?

Alt Problem Cümlesi

- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin özgüven artışına etkisi var mıdır?
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin yaşlılarıyla iletişime geçme düzeyine etkisi var mıdır?
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin el becerilerinin gelişimine etkisi var mıdır?
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin dikkat süresi üzerine etkisi var mıdır?

Hipotez

- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin özgüven artışına etkisi vardır.
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin yaşlılarıyla iletişime geçme düzeyine etkisi vardır.
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin el becerisinin gelişimine etkisi vardır.
- Tenis uygulamalarının otizmlili bireyin dikkat süresi üzerine etkisi vardır.

Sınırlılıklar

- Bu araştırma, otizm tanısı konmuş, özel eğitim ve kaynaştırmalı eğitim programlarına katılan ve araştırmaya katılmadan önce temel spor eğitimi almış ve 1 çocuk ile sınırlıdır.
- Bu araştırma 1 otistik engelli ile 12 hafta boyunca haftada 2 gün, günlük 2saat toplamda 48 saatlik uygulama ile sınırlıdır.
- Bu araştırma 8 öğretmen ve 1 ebeveynin görüşleri ile sınırlıdır.
- Bu araştırma otizmlili bireye uygulanan sosyal yeterlilik düzeyini arttırıcı, tenis temel becerilerini geliştirici oyunlar ve tenis sporunun temel hareketlerinin uygulanmasının öğretimi ile sınırlıdır.

Tanımlar

Otizm: Otizm, çeşitli nedenlere bağlı olarak çocukluğun ilk üç yılı içinde iletişim ve sosyal beceri yetersizliği ile sınırlı ilgi, takıntılı ve tekrarlayıcı davranışlarla ortaya çıkan, ileri derecede ve karmaşık bir gelişimsel bozukluktur [1].

Psikoloji: insan davranışını anlamak amacıyla, insana özgü zihinsel süreçlerin ve bellek yapılarının bilimsel analizidir [8].

Beden eğitimi: çocuk ve yetişmekte olan gençlerin bilişsel, sosyal ve fiziksel gereksinimlerini karşılamak için hazırlanmış bireysel ve grup içerisindeki hareket yaşantılarını kapsayan bir etkinliktir [9].

Spor: kişisel ya da toplu biçimde yapılan genellikle yarışmaya dayanan, kimi kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır [9].

Tenis: Tenis, düzgün ve sert bir zemin üzerinde raket denen bir araç ile üzeri keçe ile kaplanmış topa vurularak, sahanın ortasında 91 cm. yüksekliğindeki bir filenin üzerinden aşırılarak oynanan sportif bir oyundur [10].

Sosyal yetersizlik: Sosyal yetersizlik, sosyal becerilerin sergilenmesinde ya da öğrenilmesinde ortaya çıkan sorunlar olarak ifade edilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Otizm

2.1.1. Otizmin tanımı

Otizm, algı bozukluğuna neden olan organik bir hasardır ve yunanca “Autos “ anlamına gelmektedir. Değişik biçimde algılama, algıların beyinde farklı yorumlanması davranışlarda farklılık doğurur, buna otizm denir [11].

Otizm, çeşitli nedenlere bağlı olarak çocukluğun ilk üç yılı içinde iletişim ve sosyal beceri yetersizliği ile sınırlı ilgi, takıntılı ve tekrarlayıcı davranışlarla ortaya çıkan, ileri derecede ve karmaşık bir gelişimsel bozukluktur. Otizmlı çocukların en belirgin özellikleri dili öğrenememe, içe kapanma, değişikliğe aşırı tepki, aynı davranışları devam ettirmede ısrar, tekdüzelikten hoşlanma, soyut kavramları öğrenmede zorlanma, zaman kavramını öğrenememe, konuşmaları algılayamama, insanlarla ilişkilerinin sınırlı olması ve göz teması kuramamalarıdır [1].

Otizm, yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren, sosyal ilişkiler, iletişim, davranış, ve bilişsel gelişimde gecikme ve sapmayla belirli, nöropsikiyatrik bir bozukluk olarak kabul edilmektedir. Nadir görülmesine karşın, bireyin ve ailesinin yaşamını etkilemektedir [12].

Otizm; çocuklar, ergenler ve erişkinlerde Dünya Sağlık Örgütü’nün hastalık klasifikasyonu versiyon 10 (ICD)/F84 kodu altında ağır gelişme bozuklukları kapsamında, aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

“Bu bozukluklar grubu, çift taraflı sosyal interaksyonda, iletişim formlarında ve ilgi alanları ile aktivitelerde sınırlı stereotipik, tekrarlayıcı repertuar ve kalitatif engelliliklerle karakterizedir. Bu kalitatif anomaliler söz konusu çocuklarda (ergen veya erişkinlerde) tüm olgularda temel, fonksiyonel semptomdur” [13].

Otistik sendrom, değişik edinsel ve gelişimsel nedenlere bağlı olarak, 3 yaş öncesinde çocuklarda ortaya çıkan, sözel ve sözel olmayan iletişim, sembolik etkinlik,

oyun ve sosyal ilişki alanlarında bozukluk ve serotipiler ile karakterize olan bir bozukluktur [12].

“Otizm, kişinin dış dünyanın gerçeklerinden uzaklaşıp kendine özgü iç dünyasında yaşıyor olması durumudur. Bu yüzden bazen çocukluk şizofrenisiyle karıştırılabilir. Otistik bozukluğun anne babanın kişilik özellikleriyle veya çocuk yetiştirme biçimleriyle ilişkisi yoktur. Ancak kalıtsal faktörler önemlidir. Otistik çocukların kardeşlerinde, 50-100 kat daha fazla otistik bozukluk görülür” [11].

Otizm nedir?

- Beyin işlevlerinde biyolojik veya organik defektin bulunduğu bir yaygın gelişimsel bozukluktur.
- Erkeklerde kızlara oranla 4 kat daha sık gözlenir (Asperger bozukluğunda bu oran yaklaşık E/K=9/1dir).
- Bu spektrum bozukluklarda ciddi öğrenme güçlükleri yanında normal veya normal altı IQ'su olan bireyler vardır.
- Organik sebeplerle ilişkilidir. Örneğin, maternal rubella, tuberoskleroz gibi.
- Ergenlerde 1/3'üne epilepsi veya konvulzif bozukluklar eşlik eder.
- Birçok vaka büyük olasılıkla genetik bağlantılıdır.
- Duyusal uyarılara alışık olunmayan yanıtlarla ilişkilidir.
- Çoğu vakada yaşam boyu destek gerekmektedir.

Otizm ne değildir?

- Duyusal yoksunluk veya emosyonel stres sonucu değildir.
- Sosyal temastan kaçınmak için inatçı bir arzu değildir.
- Anne-babanın reddinden veya soğuk ebeveynlikten kaynaklanmaz.
- Bir ruhsal bozukluk (akıl hastalığı) değildir.
- Herhangi bir sınıfa özgü değildir
- Bazı dar alanlarda özel yetenekleri olmasına karşın, otistiklerin zekaları yanlış anlaşılmaktadır.
- Tedavi edilemez (ama iyileşmeler gözlenir) [5,12].

2.1.2. Otizmin tarihçesi

Otizm teriminin, ne zaman ortaya çıktığı ve ne zaman araştırılmaya başlandığı tam olarak belli değildir. Tarih boyunca otizmin varlığını düşündüren bir takım bulgu ve belgelere rastlanmaktadır. Özellikle çıkış kaynakları yüzyıllar öncesine dayanan bazı belge, efsane, masal ve hikâyelerde söz edilen bazı kişilerin davranış şekilleri otizmle benzeşmektedir [14].

Aslında otizm, çok eskilerden beri şizofrenik hastaların dış dünyayla olan ilişkilerini zamanla kaybetmelerini (içe kapanma) anlatmak için, yetişkin psikiyatrisi terminolojisinde kullanılan bir kelimeydi.

Henry Maudsley 1867 yılında gelişimlerinde gecikme, sapma ve değişiklikler gösteren ağır zihinsel bozuklukları olan çok küçük yaş grubundaki bazı çocuklardan bahsetmiştir. Bu tarihlerde, küçük yaşta bu tarz ciddi bozulmalara sahip çocuklara psikoz tanısı konmuştur [15].

“O amaçsızca gülüyor, parmaklarını havaya kaldırarak kalıplaşmış hareketler yapıyordu. Kafasını oradan oraya sallayıp aynı ses tonuyla bir şeyler mırıldanıyordu. Bunu büyük bir keyifle yapıyordu. Bir odaya konduğunda, insanları hiç önemsemeyip sallanıyor, nesnelere yöneliyordu. Hareketini önleyecek her adımı ve eli kızgınca itiyordu.

Kanner’ın bu açıklaması 5 yaşındaki Donald’a aitti. Kanner Donald’ı gördü ve bu gözlemlerini 1938 yılında yaptı. 1943’te yayımlanan “Autistic Disturbances of Affective Contact” isimli kitabında bu gözlemlere yer verildi. Otizm keşfedildiğinden bu yana araştırılıyor [12].

Bugünkü anlamı ile algılanan otizm terimi ilk kez Amerikalı psikiyatrist Leo Kanner tarafından 1943 yılında kullanıldı. Kanner 11 çocukta gördüğü yaygın davranış bozukluklarını tanımlayarak bu tabloya “erken çocukluk otizmi” adını verdi.

1944 yılında Avusturyalı psikiyatrist Hans Asperger de daha büyük yaştaki çocuk ve ergenlerden oluşan bir grupta gördüğü bazı davranış bozukluklarını “otizmlilik psikopati” olarak adlandırdı [14].

Kanner'ın ölçütlerinin hastalık tanısında kullanılmasından sonra 1960-1980 yılları arasında biyolojik teori otizmin tanımlanmasında kabul gördü. Bu teoride otizmin bilinen tıbbi bir hastalık veya doğum travması sonucu ortaya çıktığı kabul edildi. Bu hastalarda mental gerilik ve epilepsinin yüksek sıklıkta görülmesi biyolojik temelli bir hastalık olduğuna kanıt sayıldı, otizmin MSS (Merkezi Sinir Sistemi) etkileyen bir veya daha fazla faktörün sebep olduğu bir davranış sendromu olduğu görüşü hâkim oldu [16].

Hans Asperger, Kanner'den bağımsız olarak otizmi incelemiş ve davranışla ilgili bir sendrom olarak tanımlamıştır. Otizm kelimesi o güne kadar şizofrenide düşünce bozukluğunda, kişinin kendini insanlara ve dış dünyaya kapatması anlamında kullanılıyordu. Kanner araştırdığı bu çocuklarda otizm kelimesini kullanınca, uzun bir süre otizm çocukluk şizofrenisi olarak anılmıştır. Kanner'e göre otizm iç karakteristik özelliği vardı; yalnızlık, değişikliğe karşı direnç, yetenek çokluğu. Asperger ise otizmin nedenini organik olarak görmüş normale yakın olan durumları incelemiştir. Bugün de zekâsı normal ya da üstün olan Yaygın Gelişimsel Bozukluklara Asperger Sendromu tanısı konmaktadır. 1966 da otistik bir çocuğu olan Bernard Rimland otizmin nedeninin beyinden kaynaklandığını öne sürmüştü ve 1970'li yıllardan sonra biyolojik araştırmalara ağırlık vermiştir [17].

Kanner ve Asperger kendi tanımladıkları sendromların birbirinden farklı olduğunu ileri sürmüşlerse de günümüzde bu tanımlanan hastalık tablolarının büyük ölçüde birbirleriyle örtüşmekte olduğu kabul edilmektedir. Gerçekten de otizmliler birçok çocuk her iki klinik tabloya ait özelliklerin bir karışımına sahiptir [14].

Doksanların başında otizm ile ilgili ilk bilimsel tanı ve sınıflama çalışmaları başladı. 1992 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği, DSM-IV'te, otizmliler bozuklukların tanımlanmasına ilişkin ölçütleri ortaya koydu. 1993 yılında Dünya Sağlık Örgütü benzer bir sınıflama yaptı. Otizm terimi, zaman içinde yerini, otizmliler spektrum bozukluğu (Autism Spectrum Disorders – ASD) terimine bıraktı. Otizmliler spektrum bozuklukları, yaygın gelişimsel bozukluklarla (Pervasive Developmental Disorders – PDD) eşanlamlı olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik anlamında kullanılmaktadır.

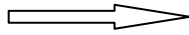
Arı 1995 yılında önemli bir devrim daha yaparak otizmin teşhis ve tedavisi ile ilgili araştırmaların sunulduğu bir sempozyum düzenlemiştir. Bu toplantıya katılan 30 bilim insanı ve hekim bu sempozyuma DAN! Konferansı (Defeat Autism Now! =Otizmi Şimdi Yen!) adını verdiler. Bu tarihten itibaren bu konferans her yıl toplandı. Her geçen yıl bilgi birikimi ve paylaşımı arttı [14].

Kırk beşlerde tanımlanan otizm kavramı günümüzde bilgi birikimi açısından oldukça yol kat etmiş ve gerek tıbbi açıdan gerekse çevredeki insanların farkındalığı açısından ciddi olarak ilerle kaydetmiştir. Özellikle son on yılda neredeyse 10 kat oranında bir bilgi birikimi artışı gözle görülebilmektedir[14].

2.1.3. Otizmin belirtileri

Çocuktaki otizmin kabul edilmesi aile için oldukça zordur. Ancak otizmde erken teşhisin oldukça önemli olduğu da bilinmektedir. Otizmlı çocuk ve normal çocuk gelişimi kıyaslaması yapmak belki de yanlış bir beyandır. Fakat otizm her çocukta farklı belirtiler gösterdiği için normal çocuk gelişiminin süreçleri iyi bilindiği takdirde çocukta var olan farklılıkların keşfedilmesi daha kolay olacaktır [4].

Otistik engelli çocukların psikolojik ve sosyolojik açıdan, rahatsızlığı olmayan çocuklara göre gösterdikleri pek çok farklı davranış sorunu bulunmaktadır. Otistik engelli çocuklar aynı zamanda kendi aralarında da pek çok farklı davranış özelliği göstermekle beraber bazı özellikler tüm otistik engelli çocuklarda ortak olarak gözlenmektedir [18].

Otistik Çocukların Özellikleri

- Göz kontağı kurmazlar
- Huzursuz görünürler
- Sözel veya sözel olmayan (yüz ifadesi gibi) birtakım ifadelere tepki vermeyebilirler.
- Zihinsel birtakım engelleri bulunur. IQ (zeka) seviyesi çoğunda 50'nin altında, çok azında ise 50-70 arası veya 70'in üstündedir.
- Etraftaki birtakım değişikliklere stresli bir tepki gösterirler.
- Bazıları birtakım ses, koku, ışık veya dokunuşa aşırı hassastır.
- Bazıları ise sıcak, soğuk veya herhangi bir acıya karşı oldukça duyarsızdır.

- Bazı çocuklar ev veya oda düzenlerinin bozulmasına karşı aşırı tepki gösterebilirler. (örneğin, evdeki eşyaların yerleri değiştirilmişse, eşyalar eski yerlerine konana kadar kendilerini yerden yere vurup ağlayabilirler.)
- Rutin olarak görmeye ve yapmaya alıştıkları şeyleri severler. Zihinlerinde yaşadıkları ortamın bir haritasını gezdirirler ve yapılan her küçük değişiklik çocuğun daha fazla stres yaşamasına neden olur.
- Bazı çocuklar çok saldırgan olurlar. Kendilerine, başkalarına ya da eşyalara zarar verebilirler.
- Tehlike ve korku duygusunu hissetmezler. (örneğin, korkusuzca trafiğe çıkabilir, ateşle oynayabilirler.)
- Yemek yeme bozuklukları vardır.
- Bazıları yenmez şeyleri yemekten hoşlanabilir. (örneğin: katran, cam vb.)
- İletişim için konuşmayı kullanmazlar.
- Kullandıkları kelimeler çok sınırlıdır ve genellikle etraflarında sık duydukları sözleri kullanırlar.
- Bazen de konuşulanları tekrarlayabilirler.
- Sosyal ve duygusal açıdan kendilerini izole ederler (örneğin, birilerini önemsemezler, ya da birileri yerlerini işgal ettiğinde veya zorunlu bir aktivite yapmak durumunda kalınca, istenmeyen bir obje gibi orayı terk ederler.)
- Çoğunlukla insanları değil de objeleri ve cansız varlıkları tercih etmektedirler.
- Diğer çocuklar üzerinde etkili olan birtakım motive ediciler, bu çocuklar üzerinde aynı etkiyi yapmaz.
- Yaşadıkları duygular genellikle anında ve kesindir. İhtiyaçları önceliklidir [19].

Otistik çocuklar;

- Kendilerine yöneltilen sözel ifadeleri sıklıkla aynı şekilde tekrar eden, „ben” yerine „sen” gibi şahıs zamirlerini ters kullanan, ekolali (sözcükleri sürekli tekrar etme) ve gelişmiş dil gelişimi olan,
- Çok iyi bir belleğe sahip olan,
- Kendiliğinden başlattığı davranışları sınırlı oranda bulunan,
- Stereotip hareketleri bulunan ya da belli hareketlere aşırı bağlılık gösteren,
- Aynılığını koruma isteği olan,
- İnsanlarla ilişki kurmada zorluk çeken,

- Dış görünüşleri normal olan,
- Cansız nesne veya resimleri tercih eden, çocuklardır [18].

2.1.4. Otizmin görülme sıklığı

Otizm dünyada her ırktan, her sosyoekonomik düzey ve etnik kökenden gelen çocuklarda görülmektedir [19].

Başlangıçta ruhsal problemlerin çok sık görülmeyen bir şekli olarak düşünülmüş otizmin, birçok araştırma sonucunda belirlenen vaka oranı 5/10.000'dir. Halbuki, Wing, 1986'da 'Ulusal Otistik Çocuklar ve Yetişkinler Derneği'nin bildirisinde, vaka oranını 15/10.000 olarak açıklamaktadır. Gözlemlenen bu üç kat artışın, büyük oranda Kanner'in belirlediği tanım kriterlerinin genişletilmesinden ve otizmin anlaşılması konusundaki yeni gelişmelerden kaynaklanmakta olduğu savunulur [20].

Blaxil'in yetmişli yıllarda yapmış olduğu araştırmada ABD'DE 3/10000'in altında olan otizm sıklığı, doksanlı yıllarda 30/10000'in üzerine çıkmıştır. Bu sonuçlar 20 yıllık zaman diliminde otizmin en az 10 kat arttığını göstermiştir. 2002 yılında California'da yapılan bir çalışmada ise otizm 1/166 (60/10000) olarak bulunmuştur. 1987' den 1998'e kadar 10 yıllık zaman diliminde California'da otizm nedeniyle tedavi gören çocuk sayısı 2,7 kat artmıştır. 1991'den 1997 arası artış ise 5,7 kattır [12].

Zaman içinde sıklıkla izlenen bu artış için farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre çevre kirliliği, radyasyon, beslenme alışkanlıklarının değişmesi gibi nedenlerle otizmin giderek arttığı savunulmaktadır. Diğer bir görüşe göre, otizm artık daha iyi tanınmakta ve hafif formları da bu orana eklendiği için sıklık oranı artmış gözükmektedir [21].

Son olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde, Şubat 2007'de Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezi tarafından otizmin yaygınlık oranları açıklanmıştır. Yapılan araştırmada 2000-2002 yılları arasında 8 yaşındaki çocuklar izlemeye alınmış ve otizmle ilgili bulgulara bakılmıştır. Rapora göre; otizmin diğer yıllara oranla artmakta olduğu ortaya çıkmış ve her 150 çocuktan 1'inde otizm olduğu görülmüştür. Aynı zamanda her 94 erkek çocuktan 1'inde otizm bulgularına rastlanmıştır.

Ülkemizde sağlıklı istatistikler olmamasına rağmen, 1/150 oranı temel alınarak tüm ülke nüfusu içinde yaklaşık 450.000 otizmlili birey olduğu tahmin edilmektedir aynı oran temel alındığında, 0-14 yaş gurubunda 125.000 otizmlili çocuk olduğu ileri sürülebilir [22].

2.1.5. Otizmin görülme yaşı ve cinsiyet faktörü

12 yaşın altındaki çocuklarda görülme oranı 10.000’de 2-5’dir. (%0.02-0.05). Çoğu vaka da otizm 36. Aydan önce başlar, ancak anne babanın farkında olması ve şiddetin belirginleşmesi 36. Aydan sonra olur [12].

Önceki yıllarda araştırmacılar otizm başlangıcının, çocuğun doğuştan ya da doğumdan sonra yaklaşık 30 aylık oluncaya kadarki süre içinde görülebileceğini belirtirken, son çalışmalarda, otizm başlangıcının erken çocukluk dönemiyle sınırlandırılmış olduğu ileri sürülmektedir. Bunun yanı sıra, çocuk 36 aylık olduğunda ya da daha ileri yaşta iken de otistik davranış özellikleri gösterilebilmektedir [20].

Yapılan çeşitli araştırmaların bulguları, otizmin kızlara oranla erkeklerde daha yaygın olarak görüldüğünü doğrulamaktadır. Bilimsel çevrelerdeki yaygın inanışa göre, otizm benzeri tablolar kız çocuklarında daha seyrek görülmekle birlikte, bir kez görüldüğünde de sıklıkla daha ağır seyreder [21].

Kısaca otizm erkeklerde kızlardan daha sık olarak gözlenir. Erkek çocuklarda kız çocuklarına oranla 3-5 kez daha fazladır. Kızlar ise otizmden daha fazla etkilenirler [12].

2.1.6. Otizme neden olan faktörler

Otizme neyin yol açtığı henüz kesin olarak bilinmemektedir. Geçmişten günümüze birçok olasılık üzerinde durulmaktadır. Otizme neden olarak öne sürülen olasılıklar; genetik etkenler, genetik yatkınlık, çevresel faktörler, psikolojik ve sosyo-psikolojik sebepler olarak sıralanabilir [14].

Bettelheim 70’li yıllarda, otizmi kalıtsal değil, çocuk-anne-ilişkisi içindeki aksaklıklardan ötürü meydana gelen bir engellilik olduğunu ortaya sürmüştür [2].

Ancak genel kanı, bu problemin birden çok sebebinin bir araya gelmesi ile oluştuğu şeklindedir. Yanlış anne ve baba tutumundan kaynaklanmadığı bilinmektedir [3].

Psikolojik ortamdaki hiçbir etken otizmin nedeni değildir. Ancak konunun genetik çalışmalar çözümlenebileceği son zamanlarda ağırlık kazanmaya başlamıştır [11].

Otizme birden fazla genin yol açtığı varsayılmaktadır; fakat bu genler bulunabilmiş değildir. Son zamanlarda üzerinde durulan görüş, otizme genetik etkenlerin yol açtığı ve araştırmaların bu yönde yoğunlaşması gerektiğidir. Fakat bu görüşü kabul etmeyen bilim adamı sayısı oldukça fazladır. Genetik alandaki çalışmalar hala devam etmektedir. Eğer otizme genetik etkenlerin yol açtığı kanıtlanırsa, bir çocuğun otistik olup olmayacağı, daha anne karnındayken öğrenilecek ve çeşitli ilaçlarla tedavi çalışmaları yapılacak veya gebeliğin sonlandırılması gibi tedbirler alınabilecektir [5].

Otizmle ilişkili olduğu sanılan genler 15. kromozom, 13. kromozom, 6. kromozom ve 7. kromozom üstünde yer almaktadır. ‘insan Genom Projesi’ne göre otizmden sorumlu en az 5 gen vardır (hatta 10 tane gen bile olabilir) ve otizmin bütün özellikleri ve şiddetiyle belirlenmesi için, bu 5 genin hepsinin de (veya esas birkaç genin) bozuk olması gerekir, aksi takdirde daha atipik, yani belirtilerin bir kısmının olmadığı ya da şiddetinin az olduğu otizm formları açığa çıkar [21].

Beynin milimetrik bir bölgesinin gelişmesi bile 3.000 gene bağlıdır; bu nedenle kesin geni bulmak, çok uzun süreli bir araştırmayı gerektirmektedir. Araştırmalar, otizmde birden fazla genin neden olduğu görüşünü desteklemektedir. İnsan var olan kromozomlardan (genler, kromozomlarda yer alır) ikisi hariç, hepsinin otizmle ilişkili olabileceği sanılmaktadır [23].

Son on yıldır, otizmin biyolojik bir kaynağının olduğu kesinlik kazanmakta ve beyindeki bazı yapısal anomalilerin otizme neden olduğu kabul edilmektedir. Bu konuda yapılan son araştırmalar, serebellumun (beyincik) gelişmesi ile ilgili bir bozukluk olduğu üzerinde durmakta ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak, ileride beyin yapısının daha ayrıntılı inceleneceği düşünülmektedir [20].

Serebellum, dikkat, duygu, düşünce ve konuşma gibi birçok zihinsel işlevi etkilediği için, otizmde belli bir beyin bölgesinden çok bir nöral sistemin bozukluğu düşünülmektedir. Serebellum dikkat koordinasyonunda rol oynadığı belirtilmektedir. Ayrıca serebellumun motor kontroldeki etkisi de çok iyi bilinmektedir [24].

Otizmliler beyin hücrelerinin tuhaf bir şekilde çalıştığını göstermektedir. Beyin hücreleri arasında mesajları taşıyan kimyasal iletilerinde aşırılık veya eksiklik olduğu düşünülmektedir. Bazı ipuçları otizmin daha çok genetik nedenlere bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu genetik nedenlere bağlı olarak, beyindeki bazı yapılarda kimyasal dengenin bozulduğu düşünülmektedir. Kimilerince bu bozukluğun ana rahminde, çocuğun beyninin oluşma safhasında 3. ve 6. aylar arasında açığa çıktığı tahmin edilmektedir [21].

Otizmin, organik bir nedene bağlı olarak beyin bazı fonksiyonlarını yerine getirmemesi sonucu ortaya çıktığını öne süren teori, günümüzde oldukça benimsenmektedir. Teori, otistik çocuğun gösterdiği öğrenme, dikkat ve algı süreçleri ile ilgili yetersizliği kapsamaktadır. Bu görüş aynı zamanda, otistik çocuktaki belirli fiziksel biyokimyasal farklılığı vurgulayan verilerle de doğrulanmaktadır. Otistik çocuklar ve ailelerinin kanında normalden farklı bulgulara rastlanmaktadır [20].

Otistik çocukların sık sık ateşli hastalıklara yakalandıkları ve bağışıklık sistemlerinde bozukluk olduğu, bilinen bir gerçektir. 6. kromozomun kısa kolu üzerinde yer alan bir gen, C4B adı verilen bir maddenin sentezini sağlamaktadır. Bu madde özellikler virüslere karşı etkili olan bir sistemin temel parçasıdır. Bu teze göre, bağışıklık sistemi bozuk, yani mikroplara karşı direnci düşük olan otistik çocuklarda, bir virüs barajı aşp beyne girmekte ve beyni tahrip ederek otizme yol açmaktadır. Ya da bağışıklık sistemini yanıltarak, bir çeşit, bağışıklık sisteminin kendine ihanet etmesini sağlamaktır. Bu durumda kişinin bağışıklık sistemi, kendi beynini yabancı bir madde gibi algılamakta ve tahrip ederek, otizme yol açmaktadır. Elbette bu görüşlerin hepsi varsayımdır, henüz doğrulanmamıştır. Ama bilinen o ki, otistiklerde C4B geninin hiçbir işe yaramayan anormal formlarına sıkça rastlanmaktadır. Başka araştırmacılar da, yine bağışıklık sistemini ilgilendiren başka bozukluklar saptamaktadır. Bunların otizmle mi yoksa otizmin bazı belirtileriyle mi (örneğin, tekrarlayıcı hareketler) ilişkili olduğu araştırılmaktadır [23].

Otizme çevresel etkenlerin de yol açabileceği düşünülmektedir. Çevresel etkenlerin otizme yol açtığına kanıt olarak, tek yumurta ikizlerinden birinin otistik, diğerinin sağlıklı doğması gösterilmektedir. Ayrıca otistik çocukların bir kısmının geçmişinde beyin zedelenmesinin olduğu belirtilmiştir. Son zamanlarda bazı aşıların ve çeşitli gıdaların otizme yol açtığı iddia edildiyse de, bilimsel çalışmalar bu tür iddiaları yalanlamıştır [25].

Gebelikte, doğum anında yaşanan sorunlarla, otizm arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Ancak ağır oksijensizlik ve kan akımının kesilmesi durumunda beyinde açığa çıkan hasarın, otizmle ilgili bölgeleri de bozmasıyla otizm ortaya çıkabilir. Bugün geçerli olan görüş, otizme doğuştan genetik olarak yatkınlığı olan çocukların, doğum sırasında sorun yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu ve bu sorunların da onlar üzerinde daha kalıcı bir etki yaptığı şeklindedir. Ayrıca, anne karnında geçirilen kızamıkçık virüsünün, beyinde herpes virüsü ve epilepsi vb. Bunların yanında otizme yol açtığı tahmin edilen daha birçok hastalıktan söz edilmektedir [12].

Eskiden gebelik sırasında kullanılan “Talidomid” isimli bir ilacın, doğan bebeklerde parmak anormalliklerine yol açtığı bilinmektedir. Daha sonra “Talidomaid” kullanan annelerin doğan çocuklarında, yüksek oranda otistik davranışlarda görülmüştür. Ancak bu durum seyrek ve her zaman açığa çıkmamaktadır [21].

Fragile X sendromu adı verilen genetik bozukluğun, otizme neden olan genetiksel geçişlerden birisi olduğu belirtilmektedir. Kromozom anomalisi olan çocukların % 10 -15’inin otistik olması da genetik çalışma sonuçları içinde yer almaktadır [20].

Otizmde % 10-15’inde başka bir hastalığın olması (Fragil X gibi), % 33’ünde epilepsi görülmesi, % 70’inde zekâ sorunları bulunması, otistik çocukların akrabaları arasında konuşma bozuklukları, öğrenme sorunları, gelişim sorunları, zekâ sorunları bulunması da genetik çalışmaları destekleyen bulgulardır [17].

Civa zehirlenmesinde ortaya çıkan hastalık ile benzerlikler dikkati çektiği için, civa zehirlenmelerinde uygulanan tedaviler bazı araştırmacılar tarafından otizimli çocuklara da uygulanmıştır. Civa zehirlenmesinde;

- Hareket / motor bozukluğu
- Duygusal anomaliler
- Psikolojik ve davranışsal bozukluklar
- Nörolojik ve bilişsel yetilerde kayıp
- Dil, işitme ve görmede kayıp görülmektedir.

Görüldüğü gibi bulgular, otizmlilerde görülen bulgularla çok benzemektedir [26].

Ailevi yatkınlığın ve genetik yüklülüğün olmadığı ender durumlarda, doğum öncesi veya doğum sırasında yaşanan elverişsiz olayların, otizmin oluşmasında bir etkisi olması mümkündür. Genel olarak her 4 otistikten birinin doğumu sorunludur [21].

2.1.7. Otizmlili bireylerin gelişimsel özellikleri

Zihinsel Gelişim Özellikleri

Otizmlili çocukların zihinsel gelişimleri üzerine yapılan çalışmalarda bu çocuklar, zihinsel performansları yönünden iki alt gruba ayrılmıştır. Zihinsel becerileri normal olanlar yüksek fonksiyonlular olarak, zihinsel olarak yetersiz görülenler ise düşük fonksiyonlular olarak tanımlanmışlardır. “Otizmlili çocuklar ile ilgili olarak yapılan araştırmalar. Bu çocukların %40’ının 40-50 IQ (orta ve derin mental retardasyon), % 30’unun 50-70 IQ (hafif Mental Retardasyon) ve %30’unun da daha fazla IQ skoruna sahip olduğunu vurgulamaktadır” [27].

Kanner ve onun dönemindekiler, genelde otistik çocukları standart zekâ testleriyle ölçülemez diye nitelendirirlerken; birçok klinik tedavi uzmanı bu çocukların üstün müzik ve bellek becerileri gibi alışılmışın dışında bazı özel becerilerinin olmasını yanlış yorumlayarak bu özel becerileri olan otistik çocukları, normal ya da üstün zekâ potansiyeline sahip çocuklar olarak değerlendirmişlerdir. Otistik çocukların zihinsel profillerinin oldukça farklı, alıcı dillerinin ifade edici dillerinden daha iyi olduğu, bununla beraber dil ile ilgili becerilerde performanslarının oldukça yetersiz olduğu belirtilmektedir.

Yine birçok çalışma sonucunda; otistik çocukların zihinsel yetersizliğinin, çok az düzeyde zeka geriliği olan çocukların durumuna benzediği belirtilmektedir. Ancak yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda, otistik çocukların bazı alanlarda ortalamanın üstüne çıkabilen zihinsel güce sahip olmalarının yanı sıra, beceri ve yetersizlikleri arasında gözlenebilir bir açıklığın olduğu da kabul edilmektedir. Son yapılan araştırmalar, temel problemin zihinsel gelişim alanında olduğunu belirtmekte ve bu konudaki tartışmalar, zihinsel yetersizliğin birinci olarak dil ve iletişim problemlerine yol açtığı, ikinci olarak ta davranışsal ve duygusal güçlükler neden olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır [20].

Otistik çocuk resimde, müzikte, matematiksel hesaplamalarda ve önemli önemsiz olayları anımsama gibi konularda çok becerikli olabilir. Diğer taraftan otistik çocukların büyük bir çoğunluğu değişen oranlarda zeka geriliği gösterir, yalnızca % 20 si normal veya üstün zekaya sahiptir. Zihinsel düzey farklılığı otizmi çok karmaşık bir duruma getirir. Otistik bir çocuk matematiksel düşünürken, bazen normal çocukların yaptıkları işlemlerin tersini düşünebilir [11]

Dil Gelişim ve İletişim Özellikleri

Otizimde dil gelişiminde problemler söz konusudur. Otizmin iki ana semptomu konuşma, dil ve iletişim problemleridir. Otizmlı çocukların yaklaşık olarak %50'sinde konuşma gelişmeyebilir [28].

Ancak otistik bozuklukları olan tüm çocuklar ve yetişkinler iletişim sorunları yaşamazlar. Dilleri (dil bilgisi, sözcük dağarcığı, hatta tek tek sözcüklerin anlamını söyleme yeteneği) bozulmuş olabilir yada olmayabilir. Sorun, dili kullanma biçimlerindedir. Konuşma gelişiminde gecikme ya da anormallikler çok sık görülür ve Kanner de bunları otistik sendromun çok önemli bir parçası kabul etmiştir. Konuşma güçlüklerinin şiddeti değişkendir. Kimi çocuklar, belki de otistik spektrum bozuklukları olan her dört beş çocuktan biri hiç konuşamaz ve yaşamı boyunca sessiz kalır. Otistik çocuklar genellikle, başkalarının söylediği sözcükleri, özellikle de cümlenin son sözcüğünü tekrarlayarak konuşmaya başlarlar. Konuşmacının aksanını ve vurgulamasını aynen yineleyebilirler. Kimi çocuklar konuşmayı yineleme aşamasını hiçbir zaman geçemezken, kimileri de bir sonraki aşamaya geçip kendi buldukları sözcükleri ve söz gruplarını dile getirirler. Aylar ya da yıllar sonra, kendiliğinden birtakım ifadeler kullanmaya başlar;

ancak hem bunun için büyük bir sıkıntı çekerek çaba göstermesi gerekir hem de söylediklerinde dilbilgisi ve sözcüklerin anlamları açısından yanlışlar olabilir [29].

Bu çocuklarda, konuşma gelişse de dilin fonksiyonel olarak kullanımı çok azdır ya da yoktur. Sesleri ve hareketleri taklit etme yetenekleri zayıftır. Normal bebeklerde görülen babıldamanın (ba-ba, ba sesleri) otizmlili bebeklerde görülmediği belirlenmiştir. Ayrıca diğer kişilerin kendileriyle konuşmasına ya da seslenmesine tepkisiz kaldıkları gözlenmiştir. Bazı otizmlili çocuklar sıfır-iki yaş döneminde tamamen sessiz kalabilir, bazıları ise yaşıtları gibi birkaç kelime öğrenebilirler [3].

Otizmlili bireylerdeki konuşma bozuklukları çok sıklıkla görülür. Özellikle ifade edici dilde, “ekolali” (sözcük veya cümle tekrarı) şeklinde ortaya çıkmaktadır [28].

Bu konuşma şeklinde çocuk, kelimeleri veya cümleleri duyduğu anda veya daha sonra gecikmeli bir şekilde papağan gibi tekrar eder. Sözcüklerde ve telaffuzda terslikler ve zıtlıklar (tak yerine kat gibi) içerebilir. Otizmlili çocukların bazılarında konuşma geç ve hatasız başlayabilir. Bu nedenle, otizmde dil gelişimi ile ilgili kesin yargılara varılamamaktadır. Otizmlili çocukların konuşma özellikleri, dil gelişimleri, yaşıtları olan normal çocuklardan farklı bir tablo çizmektedir. Konuşmaya başlama çok farklı yaşlarda gerçekleşebilir. Ancak genellikle ilk kelimelerini beş yaş civarında söylerler. Bazı otistik çocuklar konuşmaya normal yaşıtlarıyla aynı zamanda başlayıp ancak daha sonradan bildikleri kelimeleri kullanmayabilirler. Beş yaş sonrasında, otizmlili çocuk yeni kelimeler öğrenebilir ve isteklerini bu kelimelerle ifade etmeye başlayabilir. Hatta bir iki kelimelik cümleler kurabilir. Bununla birlikte, konuşmayı bir iletişim aracı olarak kullanmadıkları gözlenmektedir [30].

Otizmlili bireylerde jest ve mimikleri anlamada problemler vardır. Oyun oynarken veya sosyal ilişkiler esnasında kendilerini ifade etme ile ilgili yetersizlikleri olabilir. Seçici dikkatleri olduğundan yüzün sadece bir kısmına odaklanırlar. Örneğin sadece kaşlara odaklanır bu yüzden tüm yüzün farklı mimiklerinin ne anlama geldiğini anlayamayabilir. Film repliklerini tekrarlayarak öğrenirler. Bu replikleri anlamlı bir şekilde kullanmazlar. Dilin kullanımında, sözel iletişimi kendiliğinden başlatma ve sürdürme ile ilgili becerilerde güçlükler yaşarlar. Konuşan otizmlili çocuklarda konuşmanın hızı, tonlaması, sıklığı, ritmi ve vurgusu ile ilgili problemler olabilir. Örneğin ses tonu tek düze olabilir ya da düz bir

cümle soru vurgusuyla bitebilir. Kişi zamirlerini ters kullanmaları da otizmde sıkla görülen dil gelişim problemidir. Prominal terslik olarak adlandırılan bu fenomen hakkında birçok varsayım ileri sürülmüştür ancak gerçek neden belli değildir. Çocuk, hitap ettiği kişiye “sen” yerine “ben” der. Kendisine “sen” veya “o” olarak tanımlar [31].

Otizmde stereotipik konuşma çok yaygındır, amaca yönelik olmayan cümle kalıplarına, kelime ve ses tekrarlarına sık rastlanır. Dilbilgisi kurallarını öğrenmede güçlükler yaşanabilir. Dili kavramadaki, zorluklar, basit şakaları, soru ve emirleri anlayamama şeklinde ortaya çıkabilir [32].

Normal gelişim gösteren bir çocuk 24 aylık olduğunda zamirleri doğru olarak kullanmaya başlarken, otistik bir çocuk zamirleri doğru ve yerinde kullanamamaktadır. Bu çocukların kendilerinden bahsederken, genellikle üçüncü tekil şahıs kullandıkları görülmektedir [24].

Duyusal Gelişim Özellikleri

Otizmin tanımında duyuşal işleme problemleri yer almasa da, bu durum otizmi betimleyen kilit özelliklerden biri olarak görülmektedir. Otizimli çocuklarda duyuşal bozukluklar, takdir, işitsel, görsel, koku, tat, aşırı duyarlılık ve az duyarlılık olarak görülmektedir [33].

İşitsel Problemler

Bilindiği gibi beyin; hafıza dikkat, dil edinimi ve konuşma gibi fonksiyonların yönetimini gerçekleştirmektedir. İşitsel işleme ile açıklanmak istenen olgu, işitsel datanın, yani sesin, beyin tarafından alınması ve birtakım sembol sistemlerine dönüştürülerek kullanılmasıdır. Başka bir ifade ile işitsel işleme, sesin kulakta duyulmasından sonra beyin tarafından anlamlandırılması sürecidir. Bu açıdan, anlama ve hatırlama fonksiyonlarını etkileyen hastalıklar ve işitsel işleme bozuklukları arasındaki ayırıcı tanımın doğru konması oldukça önemlidir. Her ne kadar işitsel işleme bozuklukları diğer sorunlara eşlik ediyor olsa da tanının doğru konması, mevcut sorunların münferit etkilerinin doğru biçimde düzenlenebilmesine yardımcı olmaktadır [34].

Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve otizm vakalarının büyük çoğunluğunda işitsel girdileri işleyen nöral yapının sağlıklı olduğu görülmektedir ancak yine de sözel dataların anlaşılmasında, anımsanmasında ve kullanılmasında sorunlar yaşanmaktadır. İşitsel datanın işlenmesi; dikkat, algı ve hafıza gibi genel fonksiyonlardan ayrı tutulamamaktadır ve bu nedenle bu fonksiyonlarda meydana gelecek sorunlar, diğer fonksiyonları da olumsuz şekilde etkilemektedir. Tüm bu veriler ışığında, işitsel işleme sorunları Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı sınıflandırmada (ICD-10) versiyonunda “Konuşulanı Anlama Bozukluğu” olarak yer almaktadır. (ICD-10) versiyonuna göre, bu grup altında sınıflandırılan çocuklarda aşırı hareketlilik, dikkat eksikliği, sosyal uyum sorunları, yalnızlık, depresyon, duyarlılık, utançlık gibi davranışlar mevcut olabilmektedir. Ayrıca konuşulanları anlamada sorun yaşayan çocuklar sosyal gelişim geriliği veya ekolali gösterebilmektedir [35].

Otistik çocuklar, seslere karşı farklı tepkiler vermelerine karşın, genel olarak tepkisizdirler. Öyle ki, bebeklik döneminde sese karşı tepkisizliklerinden dolayı, ana baba çocuğun işitme engeli olduğunu düşünür ve çocuğu doktora götürür. Yapılan testlerde işitmesinde herhangi bir sorun olmadığı görülür. Çocukluk döneminde de seslere karşı duyarsızlıkları devam eder. İsmi defalarca söylendiği halde dönüp bakmaz. Yani başında bomba bile patlasa bir şey olmamış gibi tepkisiz durur. Yüksek sesler karşısında kulaklarını kapatan çocuklar da vardır [5].

Otizmli çocuklar, dışarıdan gözlemlendiklerinde sesleri işitmiyormuş gibi görülebilirler. Hatta bazen kendi isimlerine bile tepki vermeyebilirler. Bu alanda yapılan incelemelerde, otizmli çocukların kalabalık alanlardaki sesleri seçemedikleri ve bu ortamlardan rahatsız oldukları saptanmıştır. Yapılan işitme testlerinde ise, otizmli çocukların işitme kabiliyetlerinin normal olduğu, hatta diğer insanlardan araba sesleri gibi seslere karşı daha duyarlı olduğu, ancak konuşma sesleri gibi kompleks sesleri algılamada problemleri olduğu ortaya çıkmıştır. Otizmli çocuklar, konuşma diline dikkat etmezler. Onlar, mimikler ve objeler ile isteklerini ifade edebilirler [36].

İşitme ile ilgili problemleri, hem kelimelerin algılanmasıyla, hem de konuşmanın perdesi ve tonuyla ilgilidir. Otizmli çocukların seslere karşı çok değişik tepkiler verdikleri görülmektedir. Çevrelerindeki uyarılara çok açık olmamaları nedeniyle bazen seslere tepkisiz kalabilmektedirler bazen de aşırı tepki verebilirler. Örneğin çalar saatin sesinden

dehşete kapılabilirler fakat araba kornasının sesinden etkilenmeyebilirler. Bu nedenle gürültülü ortamlarda huzursuz görünebilir ve bu ortamları reddedebilirler. Otizmli çocuklar, seslere karşı aşırı duyarlılık problemleriyle bağlantılı olarak, amaçlı yönergelere uyma zorluğu da yaşırlar. Bu çocukların sözel iletişimde yaşadıkları güçlükler, onların basit komutları bile yerine getirmelerini engellemektedir. Bu durumda otizmli çocukların iletişimsel problemler yaşımalarına neden olabilmektedir[27].

Görsel Problemler

Bazı otistiklerin şiddetli görsel problemleri vardır. Konuşamayan otistiklerin çoğu farklı bir ortamda görmüyormuş gibi davranabilirler. Görsel problem, görsel ahenksizlik ve renk seçememeden kaynaklanmaktadır. Bu bireylerin nesnelerin koyu renkli olanlarını seçme güçlüğü vardır. Ayrıca, gölgeleri ayırt etmeleri zordur. Onların görmeleri karlı bir televizyon kanalı gibidir. Görmenin algılanması ile ilgili problemleri vardır. Otizmli çocuklarda gözlerin ve retinanın fonksiyonu genelde normaldir. Bu kişiler göz değerlendirme sınavlarından geçerler. Problem, görsel bilginin beyne iletilmesinden kaynaklanmaktadır [37].

Otizmli çocukların insan yüzüne ve çevrelerindeki birçok nesneye bakamamalarına karşın, hareket eden, dönen, parlak olan bazı nesnelere çok uzun süre bakabildikleri bilinmektedir. Bazılarının zaman zaman ışıktan rahatsız oldukları, hatta karanlık bir odada daha rahat ettikleri görülebilmektedir. Bazen ışıkla karşılaştığında kulaklarını, yüksek bir ses duyduklarında ise gözlerini kapatan otizmli çocuklar olduğu bildirilmiştir. Otizmli çocuklarda görülen görme ile ilgili problemler; göz kontağının zayıf olması, yan bakarak izleme, göz kırpması ve ışıktan rahatsız olma şeklindedir [38].

Bir davranışı gerçekleştirirken dikkatin kontrol edilmesi üzerine yapılan araştırmalar; otizmli çocukların uyaranlardaki bilgiden yararlanma ve bir uyaranın seçiminde sadece bir belirleyiciye dikkat verme yeteneklerinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Aşırı seçicilik (over-selectivity) üzerinde yapılan birçok araştırmada; otizmli bireylerde zeka yaşının, belirli bir uzaklıktan bir uyaranın seçilmesi becerisi üzerinde etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Otizmli bireyler uzayda bir uyaranın rengi ve formunun ayrılması işleminin gerçekleştirilmesi sırasında, uyaranın sadece bir özelliğini ayırt ederek, dikkatlerini ancak dar bir alana odaklayabilirler. Otizmli çocukların bu özellikleri “tunnel

vision” (at gözlüğü ile bakma) olarak isimlendirilir. Buna bağlı olarak, bu bozuklukta dikkatin tam olarak bir konuya odaklanması ve yeni bir bilgiye çabuk dikkatini vermedeki başarısızlık göze çarpmaktadır [39].

Dokunma Duyusu İle İlgili Problemler

Normal gelişim gösteren bir bebek ilk üç ayda annesi onunla konuşurken, ona gülümser ve bazı sesler çıkarır. Daha sonraki aylarda ise, kucağa alınmak için kollarını kaldırır. İnsanlarla ilişki kurmaktan hoşlanır. Herhangi bir kimse tarafından dokunulmaya, kucağa alınmaya tepki gösteren otizmlili çocuklar ise, fiziksel teması reddetmekte ve çevreleri ile ilişki kurmaktan kaçınmaktadırlar. Otizmlili çocukların çevrelerindeki duysal uyarılara çok farklı tepkiler vermelerine karşın, yeni bir nesneyi tanımada genellikle koklama ve dokunma duyularını kullandıkları görülmektedir. Hiç tanımadıkları nesneleri, parmaklarını üstünde gezdirerek dokunma, koklama, zaman zaman da ağzına alma veya yalama şeklinde keşfetmeye çalıştıkları gözlenmektedir [40].

Otizmlili çocuklar bazen dokunmayı, bazen de dokunulmayı severler. Bazen her iki durumdan da ileri derecede kaçınırlar. Bazı çocukları hafif bir dokunuş bile korkutmaya yeter. Bu çocuklar böylesine küçük bir dokunuştan ürkerken, acı veren durumlarda tepkisiz olabilirler. Bunun nedeni ise, otizmlili bireylerde “opiot sistem” denilen, vücudun kendi morfin sistemindeki bir bozukluktur. Bazı otizmlili bireyler ise, örgülü giysileri giymekten ve tırnak kesme, yüz yıkanması, saç kestirilmesi gibi kişisel bakım etkinliklerinden şiddetle kaçınabilirler [41,42].

Herhangi bir kimse tarafından dokunulmaya, kucağa alınmaya tepki gösteren otistik çocuklar, fiziksel çevre ile teması reddetmekte ve çevreleriyle ilişki kurmaktan kaçınmaktadırlar. Otistik çocukların çevrelerindeki duysal uyarılara çok farklı tepkiler vermelerine karşın, yeni bir nesneyi tanıma da genellikle koklama, dokunma duyularını kullandıkları görülmektedir. Hiç tanımadıkları bir nesneyi, parmaklarını üzerinde gezdirerek dokunma, koklama, zaman zaman da ağzına alma ve yalama şeklinde keşfetmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir [43].

Vestibular Sistemle İlgili Problemler

Vestibular sistem, başın hareket ve pozisyonunda oluşan değişikliklerin ortaya çıkardığı duyumların algılanması ile ilişkilidir. Bu duyumların algılanmasından iç kulak yapıları (semi-sirkular kanallar) sorumludur. İnsan bu duyusal sistemin varlığından ve ürettiği duyumlardan habersiz bir biçimde yaşar. Oysa motor koordinasyon, göz hareketleri ve beden duruşu için bu sistemin normal işlemesi gerekir [44].

Vestibular işlev bozukluğu olan çocuklarda, motor planlama yetersizlikleri göze çarpmaktadır. Otizmlili çocuklarda belirgin hareket bozuklukları vardır. Bazı otizmlili çocuklar tırmanma, tek ayak üzerinde durma, bir çizgi üzerinde yürüme, sıçrama gibi becerileri gerçekleştirme ile ilgili güçlükler yaşarlar. Ayrıca, bu çocukların bir hareketi ardışık olarak yapma, harekete kendiliğinden başlama ve bitirme ile ilgili problemleri de olabilir [45].

Bu bozukluklar basit hareketlerden karmaşık hareketlere doğru farklılık gösterebilir (yüz ifadesinin bozukluğu ya da bütün vücudun sallanması gibi). Otizmlili bireylerde değişik hareket bozuklukları tanımlanmıştır. Bu bozukluklar dört şekilde gruplandırılabilir;

Motor Fonksiyon Bozuklukları

Fleksiyon distonisi, kalça ve gövdenin gergin fleksiyonda olması, garip vücut postürü, diş gıcırdatma, sebepsiz yüz buruşturma, sosyal olmayan yüz ifadesi, göz kontağı eksikliği, istemsiz motor tikler, diskinezi, motor stereotipler, vokal ve verbal tikler, yürürken kolların sallanmaması gibi birleşik hareketlerin kaybını bu grupta sayabiliriz [46].

Motor gelişim, fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanmasıdır. Bir başka deyişle, özünde hareket olan becerilerin kazanılmasını içeren doğum öncesi dönemde başlayan ve ömür boyu devam eden bir süreçtir [47].

Genelde otistik çocukların 14-15 aylıkken top atıp tutma becerilerini kazandıkları,, 3-4 yaşındayken de tahta üzerinde denge de durabildikleri farklı çalışma sonuçlarında belirtilmektedir. Bununla birlikte otistik çocukların, ip atlama, dans, yüzme gibi büyük kas

motor becerilerin kullanılmasını gerektiren bazı hareketleri, taklit etme becerilerinin çok az ya da hiç olmamasına bağlı olarak daha geç öğrendikleri görülmektedir. Kağıt kesme, kutu içine küp atma ve ipe boncuk dizme gibi küçük kas motor becerilerinin de oldukça zayıf olduğu gözlenmektedir. Fiziksel olarak birçok beceriyi normal gelişim dönemlerine ait sürelerde kazanmaya hazır olan bazı otistik bebeklerin çevrelerine karşı ilgisizlikleri nedeniyle bu becerileri kazanamadıkları, daha geç yaşlarda oturdukları ve yürüdükleri de belirtilmektedir [48].

Otistik çocukların büyük bir çoğunluğunda tek tip hareketler görülür ve bu hareketler genellikle yetişkinlik döneminde de devam eder. Parmaklarıyla vurma, kolları ve elleri kanat çırpma gibi sallama, aşağı ve yukarı zıplama, kafayı döndürme, ayaktayken sallanma, önden arkaya sıçrama ve yüz buruşturma bu hareketlerdendir. [49].

Amaçlı Hareketlerdeki Bozukluklar

Yavaşlık, spontan hareketlerin güçsüzlüğü, motor planlama zorlukları, ardışık tekrar eden spontan hareketler, objeleri koklayarak, dokunarak ve tadararak keşfetme, yürüme bozuklukları (yavaş yürüme, parmak ucunda, zıplayarak ve topuğa basarak yürüme) bu gruba girer.

Kapsamlı Davranış ve Etkinliklerdeki Bozukluklar

Katadonik hareketler, çevresel değişikliklere aşırı duyarlılık, agresif davranış, hiperkinezi (aşırı hareketlilik), patlayıcı ve şiddet içeren hareketler, fiziksel kontağa ve etkileşime isteksizlik, hareketi yaparken donup kalma, mutizm (konuşamama), taklit yeteneğinin olmayışı, bir harekete kendiliğinden başlayamama, negativizm bu grup içinde sayılabilir [45].

Derin Duyu (Proprioseptif) Sistemle İlgili Bozukluklar

Derin duyu sistemi; eklem, kas ve beden farkındalığını kapsar. Otizmlili çocuklar, genellikle büyük kas ve küçük kas becerilerinde yetersizlikler yaşarlar. Bu beceriler derin duyu sistemi içine giren bozukluklardır. Otistik çocukların bir çoğu bedenlerinin uzayda nerede olduğunu bilmezler. Buna bağlı olarak, bir trampolin üzerinde zıplamayı ya da salıncakta sallanmayı rahatlatıcı bulabilirler. Bazı çocuklar masajdan ve derin basınçtan

hoşlanırlar. Bu aktiviteler yeni bir beceriyi öğrenmeden önce onların motive olmalarına ve kendilerini organize etmelerine yardımcı olmaktadır [44].

Kendisi de bir otistik olan Tample Grandin (2005) bu durumu şöyle anlatır:

“Otistik özellikler gösteren pek çok çocuk, dokunulmaya katlanmasalar da, basınç uyarımı özlemi çekerler. Dokunmaya katlanmaları, eylemi başlatan kendileri olduğu takdirde çok daha kolaydır. Beklemediğimiz bir anda bize dokunulduğunda, sinir sistemimiz duyumu algılamaya zaman bulamadığı için, geri çekiliriz. Anne-babalar otistik özellikler gösteren çocuklarının, yatakların altına girmekten, battaniyelere sarılmaktan ve kendilerini dar yerlere sıkıştırmaktan hoşlandıklarını ifade ederler” [24]

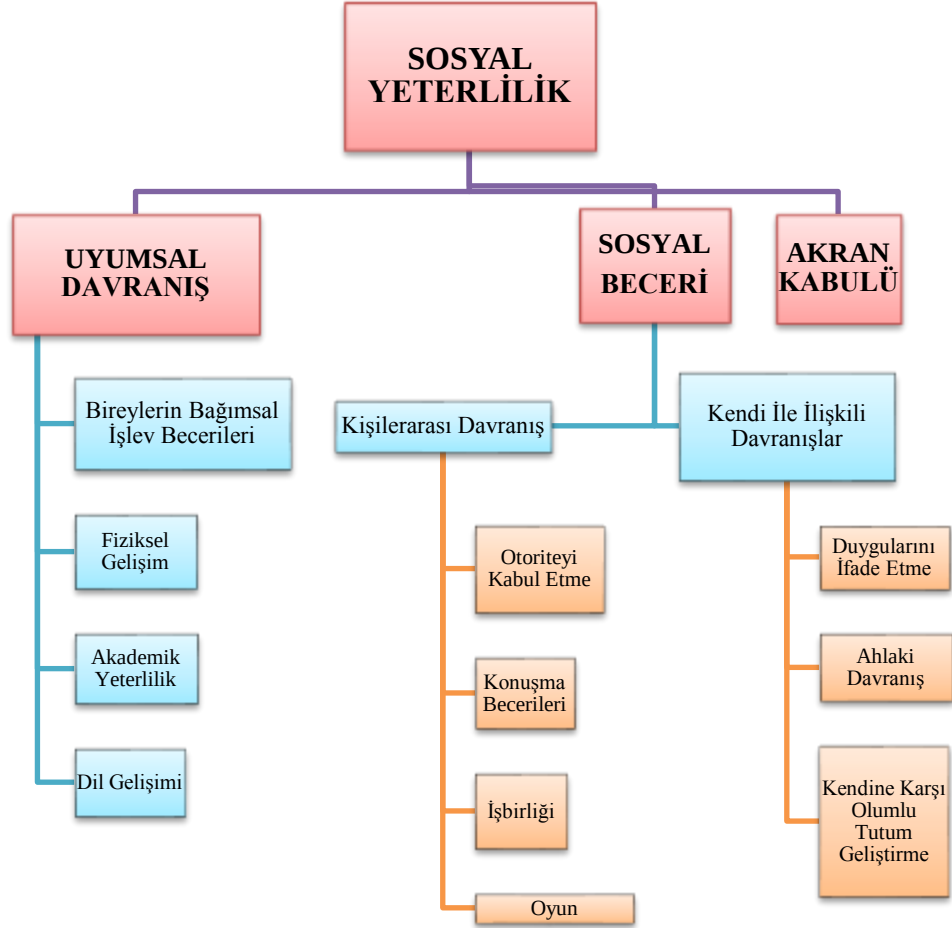
Otizmli çocukların vestibular uyarılara verdikleri cevaplar genellikle bozuktur. Bu çocuklarda genellikle görsel ve vestibular koordinasyon güçlükleri belirlenmiştir. Vestibular sistem bozukluklarının, görsel uyarana dikkat etme ve yönelmeye ait problemlerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Duyusal bilginin girişinin ayarlanmasındaki bozukluklar (modulasyon) otizmin öncelikli belirtisi olarak kabul edilmektedir. Sosyal ilişkilerdeki iletişim ve dildeki bozukluklar, duyusal ürünün dengelenmesinde yaşanan güçlük sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu çocuklar, duyusal sistemin düzenlenmesi için sıklıkla stereotipik hareketlere yönelirler [46].

2.1.8. Sosyal yetersizlik

Sosyal yetersizlik, sosyal becerilerin sergilenmesinde ya da öğrenilmesinde ortaya çıkan sorunlar olarak ifade edilmektedir. Sosyal yetersizlik, sadece yetersizlik gösteren bireyler için değil, normal gelişim gösteren bireyler için de söz konusu olabilmektedir [50].

Sosyal yetersizlik aşağıda belirtilen tablodaki konuların herhangi birinde meydana gelen bir aksaklığın sonucunda ortaya çıkmaktadır;

Çizelge 2.1: Sosyal yeterliliği oluşturan etmenler. Kaynak [51].

2.1.10. Otizmde sosyal yetersizlik

Sosyal Gelişim Özellikleri

Sosyal beceriler normal gelişen çocukların sonradan kendiliğinden ve çevreyle etkileşim içinde kazandıkları becerilerdir. Normal gelişen çocuklar içinde yaşadığı ortamda bu yetilerini kullanarak toplumsallaşır. Ancak otistik çocuklarda bu yetiler için gerekli nörobiyolojik mekanizmalar bozuk olduğu için bu toplumsal becerileri kendiliklerinden edinemezler; hatta bir bölümü tüm girişimlere karşın sınırlı bir gelişme gösterir [52].

Otizmde karşılıklı sosyal etkileşimdeki bozulma çok belirgin ve sürekli. Toplumsal etkileşim ve iletişimi düzenleyen göz kontağı kurma, takınılan yüz ifadesi, alınan vücut konumu, yapılan el-kol hareketleri gibi sözel olmayan davranışların kullanılmasındaki bozukluk çarpıcı düzeydedir [24].

Otistik çocuklar, gündelik yaşamlarındaki değişimlere karşı direnç gösterirler. Genellikle çevrelerindeki düzenin ve kendi alışkanlıklarının değiştirilmesini hiç istemezler. Nesnelere ve gündelik yaşamın rutinine bağımlılık otistik çocuğı olan aileler için çok zor olabilir, çünkü bu düzendeki en küçük bir sapma bile çocuk için çok yaralayıcı olabilir ve öfke nöbetlerine neden olabilir. Otistik çocuklar çok öfkelenedikleri zaman ellerine ne geçerse sağa sola atabilirler. Bazen, anne babaları deneme yanılma yöntemiyle ne istediklerini bulana kadar sürekli ağlarlar [53].

Otizmli çocuklar akranlarıyla gelişimsel düzeyine uygun ilişkiler kurmada başarısızdırlar ve bu başarısızlıkları gelişim dönemine göre değişiklikler gösterir. Küçük yaşlarda arkadaşlık kurma isteğı ve ilgileri ya hiç yoktur ya da çok azdır. Daha geç yaşlarda, arkadaşlık ilişkisi gösterebilirler, ancak toplumsal etkileşimin gereğini anlamada eksiklikleri bulunabilir. Aynı nesnelerle ilgilenme, aynı oyunu oynama gibi ortak dikkati oluşturma ve sürdürme, akran ilişkilerinde uygun sosyal becerileri sergileme oldukça önemli becerilerdir. Bu becerilerdeki yetersizlikler, otistik çocukların akranlarıyla iletişim kurmalarını engellemekte ve akranlarına uygun tepkiler vermemelerine neden olmaktadır. İlgilendiğı nesneleri gösterememe, getirememe ya da belirtmeme gibi özellikleri bulunmaktadır. Sevinçlerini, ilgilerini, ya da başarılarını diğer insanlarla kendiliğinden paylaşma arayışı içinde değildirler. Karşılıklı toplumsal ya da duygusal ilişkilere girmede

zorlukları vardır. Basit sosyal oyunlara etkin bir biçimde katılmama, tek başına olduğu etkinlikleri tercih etme, başkalarının etkinliklerine yardımlarla katılma gibi özellikleri bulunmaktadır. Farkındalık düzeyleri düşüktür. Kardeşleri de dahil olmak üzere diğer çocuklara karşı ilgisizdir, başkalarının gereksinimlerinin ve sıkıntılarının farkında olma ve anlamada zorluk yaşarlar. Yeme ve uyku alışkanlıklarında olağandışı farklılıklar gözlemlenebilir. Nedensiz ağlama ve gülmeler ya da duygusal tepkilerin olmaması gibi duygu durum ve duygulanımda olağandışılıklar söz konusu olabilmektedir. Gerçek tehlikelere karşı aşırı korku ile yanıt verebilirler [24].

Otistik kişilerin tevazu gösterme, utanma ve suçluluk duygusuna sahip olmadıkları, sosyal tabuları anlamada güçlükleri olduğundan toplum içindeki ve özel yaşamındaki davranış biçimlerinin aynı olduğu görülmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklar, birçok beceriyi başka bireyleri taklit ederek ve gözlemleyerek öğrenmektedirler. Taklit, sembolik düşünmede önemli rolü olan bir beceridir. Taklit becerisine sahip olan çocuklar, iletişim, sosyal ve bilişsel alanlardaki yeni becerileri daha kolay öğrenebilmektedirler. Otistik çocuklarda hem sözel hem de sözel olmayan davranışları taklit etmede yetersizlikler görülmektedir. Dolayısıyla bu becerideki eksiklikler diğer alanlardaki öğrenmelerini de etkilemekte ve geciktirmektedir [54].

Otistik çocukların oynadıkları oyunların değerlendirilmesini konu edinen çalışmaların sonuçları, oyunların büyük bir oranda nesneleri yalama ve emme gibi ağız bölgesine haz veren oyunlar olduğunu ve oyuncakların sürekli aynı şekilde tekrarlanan hareketlerle kullanıldığını göstermektedir. Örneğin arabanın sadece tekerleğini çevirme, kapılarını açıp kapatma, ped şişeleri çevirme, elinde kaşık tutma gibi. Oyuncaklara dokunmak, sallamak, yalamak, koklamak gibi yalnızca duysal yönleriyle ilgilenebilirler, oyuncakları duyularını kullanarak keşfetmeye çalışabilirler. Otistik çocuklarda hayal gücünün ve taklit becerilerinin de gelişmemesine neden olmaktadır. Yapılan bir araştırma sonucunda; normal gelişim gösteren çocukların %100'ü, zihinsel engelli çocukların %83'ü, otistik çocukların ise sadece %38'inden azının oyuncaklarla oynamayı tercih ettikleri bulunmuştur [48].

Howling (1986)'e göre sosyal gelişimle ilgili özellikler yaşla birlikte değişmekte, sosyal yetersizlikler ve farklılıklar okul öncesi dönemde belirginleşmekte, beş yaştan sonra bu davranışlarda azalma olmasına karşın bazı sosyal davranışlar kalıcı olmaktadır.

Akranlarıyla etkileşim başlatamama, etkileşimi sürdürememe, diğer kişilere karşı sınırlı tepki verme, işbirliği yaparak oyun oynayamama, zamanının büyük bir bölümünü yineleyici davranışlarla geçirme, arkadaşlık kuramama gibi özellikler kalıcı olan sosyal özellikler arasında yer almaktadır. Otistik bireylerin ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de sosyal etkileşim sürecinde güçlükler yaşadıkları, başkalarıyla iletişime girmedikleri, yalnız kalmayı tercih ettikleri görülmektedir [31].

Problem davranışların altında yatan temel nedenlerin sosyal ve iletişim içerikli olduğu vurgulanmaktadır. Bu davranışların genellikle dikkat çekme, istenmeyen ortamdan ya da durumdan kaçma ve istenileni elde etme amacı ile ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu görüş doğrultusunda, otizmlili çocuklarda görülen problem davranışların, çevreyle iletişim eksikliği ve yetersizliğine bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Otizmlili çocukların aile üyelerine ve diğer insanlara karşı ilgisiz davranması, yaşantılarındaki anne, baba, kardeş, öğretmen gibi önemli kişileri tanımaması ve ayrılık kaygısı göstermemesi, okul gibi sosyal ortamlarda yaşlıları ile oynamaması, arkadaşlık kurma güçlüğü gibi davranışlar bu çocuklarda görülen özelliklerden bazılarıdır. Çocukların büyümesi, çevresi ile ilişkilerinin artması ve konuşmanın gelişmesi ile bu problemlerde belirgin bir azalma olacağı kabul edilmektedir [14].

Gelişim geriliği olan çocukların çoğunda tekrarlayıcı stereotipik davranışlar vardır. Vücudu döndürme ve sallama, el çırpma, başını sallama, nesnelere hafif vurma ve çevirme, ışığa gözünü dikip bakma ve sürekli aynı şeyleri tekrar etme bu gibi davranışlardır. Bu davranışlar, çocuğun kendi kendini uyarması, davranışlarını tekrarlaması ve monoton olmaları nedeniyle kendini uyarıcı davranışlar olarak isimlendirilebilir [55].

Otistik çocukların büyük bir bölümünde ileri geri sallanma, el çırpma, parmak şıklatma, parmaklarını gözlerinin önünde hareket ettirme, nesneleri döndürme kendi etrafında dönme, sürekli aynı şeyleri tekrar etme, aynı melodiyi saatlerce mırıldanma gibi tekrarlayıcı stereotipi adı verilen kendini uyarıcı davranışlar görülmektedir. Bu tür davranışlar tekrarlayıcı olması ve çocuğun kendisini harekete geçirmesi nedeniyle kendini uyarıcı davranışlar olarak nitelendirilmektedir [24].

Kendini uyarıcı davranışlar, kabul edilebilir davranışların sayısı ve sıklığı ile ters ilişkilidir. Kabul edilebilir davranışlar yüksek oranda görüldüğünde, kendini uyarıcı

davranışların görülme oranı azalır. Hiç şüphesiz bütün çocukların uyarılara ihtiyacı vardır. Uyarı ihtiyacını karşılayamayan çocuk bu ihtiyacını karşılamak amacı ile kendini uyarıcı davranışlara kanallere edebilir. Sinir sisteminin besin kaynağı uyarılardır. Bu sisteme yeterli uyarı girmezse sinir sisteminde bozulmalar olabilir. Sinir sistemi uygun uyarıların olmadığı durumlarda ihtiyacını sallanma, el çırpma gibi davranışlardan karşılar. Bu nedenle, çocuğa uygun davranışların sunulması ve farklı becerilerin öğretilmesi, kendini uyarıcı davranışların azaltılması açısından önemlidir. Çocuğa uygun davranışlar sunulmazsa, çocuk kendini uyarıcı davranışları yapmaya devam eder [56].

Bu davranışlar çocukların, hem sosyal ilişkilerini, hem de öğrenme becerilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Hepimiz hem öğrenme ortamında hem de günlük yaşamımızda uyarıcılara ihtiyaç duyarız. Otistik çocuğa uygun uyarıcı sunulmadığı takdirde kendini uyarıcı davranışlara yönelmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu davranışlar ise hem öğrenme becerilerinin hem de sosyal etkileşim becerilerinin gelişmesini engelleyecektir. Çocuğa uygun davranışların, bağımsız çalışma becerilerinin öğretilmesi stereotipik davranışların azaltılması açısından önem taşımaktadır [57].

Dikkatin kontrolünün tam gelişmemiş olduğu, özellikle zor gelen ya da zevk vermeyen durumlarda dikkat üzerindeki denetimin iyice zayıfladığı durumların başında hiperaktivite gelir. Otizmli çocukların bazıları aşırı hareketli olabildikleri gibi, bazıları hiperpasif denilecek ölçüde hareketsiz ve durgun olabilmektedirler [26].

Otistik çocukların aşırı hareketli (Hiperaktif) ve dikkatlerinin dağınık olduğu görülmektedir. Otizmde temel sorunun dikkati sağlayan sistemlerde olduğu sanılmaktadır. Aşırı hareketliliğin özellikle 2 yaş civarlarında belirgin hale geldiği, zamanla aşırı aktif dönemleri hareketsizlik ve azalmış aktivite dönemlerinin izlediği, bazen de sadece belli ortam, durum ya da kişiler karşısında aşırı hareketliliğin görüldüğü vurgulanmaktadır [24].

Birçok otizmli çocukta hiperaktivite ile birlikte dikkat dağınıklığı da görülebilir. Otizmde başlıca sorunun dikkati sağlayan sistemlerde olduğu sanılmaktadır. Hiperaktivite özellikle iki yaş civarındaki çocuklarda çok belirgindir. Bazı çocuklarda uzun süre devam eder ve başlıca sorunlardan biri olur. Zamanla aşırı aktif dönemleri hareketsiz etkinlik dönemleri izler. Bazen de sadece belli ortam ve durumlarda aşırı hareketlilik görülür [58].

Kendini uyarıcı davranışlara yöneldiklerinde dikkatlerini bir noktaya toplamada güçlük yaşadıkları, küçük bir detayı fark edebilirken, bütünü kavramada zorlandıkları görülmektedir. Otistik çocukların dikkati, aşırı seçicilik özelliği gösterebilmektedir. Örneğin normal gelişim gösteren bir çocuk “ağaç” resmini bir bütün olarak isimlendirebilirken, otistik bir çocuk resimdeki ağacın dalındaki “kuş” resmine dikkatini yöneltebilir [24].

Takıntı kişinin isteği ve arzusu dışında gelişen, kişide tedirginlik doğuran ve zihinden uzaklaştırılamayan, ardarda tekrarlanan düşüncedir. Kişi bu düşünceleri zihninden uzaklaştırabilmek için çeşitli istem dışı tekrarlayan hareketler yapabilir ki, buna zorlantı adı verilir. Erken çocukluk döneminde pek çok hareketin tekrarlı bir şekilde yapılması öğrenmenin gereği olarak değerlendirilir. Üç yaşında bir çocuk oyuncağı ile tekrar tekrar aynı şekilde oynayabilir. Küpleri üst üste dizer, tekrar bozar, tekrar dizer. Saplantıların beş-on beş yaş arasındaki dönemde başladığı, fakat üç yaş gibi çok erken dönemde de görülebildiği vurgulanmaktadır [56].

Otizimde yoğun olarak karşılaşılan ve “ritüel” olarak adlandırılan sürekli tekrarlanan hareketlerin nedeni tam olarak bilinmemektedir [24].

Otizimli çocuklarda nesneleri bir düzende dizme, farklı renk ve şekildeki cisimleri gruplama, çeşitli anlamsız düşünceleri zihninden atamama gibi çeşitli saplantılar görülmektedir. Bunun yanı sıra, bazı nesnelere aşırı bağlanma davranışı da otizimli çocuklarda göze çarpmaktadır. Normal çocuklar da belli bir yaşa kadar sevdikleri nesnelere karşı aşırı bağlılık gösterebilir. Örneğin, yataarken bebeklerini yanlarına alırlar, sokakta sevdikleri oyuncakları ile dolaşabilirler. Otizimli çocuklarda bu durum ileri yaşlarda da devam edebilir. Otizmliler, bir konuyla veya bir nesne ile aşırı ilgilenebilirler. Bu çocuklar gazoz kapağı, poşet, kola kutusu gibi şeyleri biriktirir ve bu nesnelerin kaybolmasına tahammül edemezler. Bir süre sonra ilgilendikleri eşya, kişi, konu ya da eylem değişebilir. Yerine başkaları geçer. Bazen, aynı konuya takılırlar ve saatlerce bu konu hakkında konuşmak isteyebilirler. Ayrıntılara takılabilirler. Buna sokak levhaları, araba plakaları, alfabe, sayılar, köprüler gibi birçok şey konu olabilir. Karşısındaki kişinin bu konularla ilgilenmediğini fark etmeyebilirler. Nesnelerin bir parçasıyla, örneğin kapı tokmağı, elbisesinin kolundaki bir düğme ile aşırı ilgilenebilirler [59].

Otistik çocukların bir bölümünde bruksizm adı verilen diş gıcırdatması görülebilmektedir. Tam olarak nedeni bilinmemektedir. Seyrek olarak görülen bu durum uzun süre devam ettiğinde diş rahatsızlıklarına yol açabilmektedir [24].

Uyurken diş gıcırdatma üç-on yedi yaş arasındaki çocukların %15'inde görülebilmektedir. Diş gıcırdatmanın kesin nedeni bilinmemekle birlikte, çocukta bunaltı ve sıkıntı sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir. Otizmlili çocukların büyük bir bölümünde diş gıcırdatma görülür. Çocuklarda görülen diş gıcırdatma bazen geçici, bazen de devam eden bir özellik gösterebilir. Diş gıcırdatma uzun süreli olduğunda, çene ve dişlerle ilgili yapısal bozukluklara neden olabilir. Yapılan çalışmalarda diş gıcırdatma ile epilepsi arasında bir ilişki saptanmıştır. Çocuklarda görülen diş gıcırdatmasının nedeni, oral motor uyaran ihtiyaçları da olabilmektedir [60].

Otizmlili çocuklarda uyku sorunları oldukça yaygındır. Daha erken dönemde gazlı, geceleri hiç uyumayan bebekler olarak tanımlanabilirler. Bazen de tüm bebeklik boyunca aşırı sessiz oldukları gözlenir. Daha sonraları sık uyanma, uyandıktan sonra durdurulamayan ağlama nöbetleri, geç uyuma, geç kalkma, anneyle yatmak isteme gibi değişik sorunlar görülür. Bu tip sorunlarda nörolojik bir değerlendirme gerekebilir. Bu durum hem ailenin düzenini, hem de çocuğun sağlığını bozacağı zaman ilaçlı müdahale gerekebilir. Büyük çocuklarda uykuyu düzenleyici doğal bir madde olan melatonin kullanılması düşünülebilir. Ancak, ilgili uzmanların önerisi ve denetimi altında kısa süreli bir kullanım önerilebilir. Eğer bebek düzenli olarak her gece belli saatlerde çığlık çığlığa ağlıyorsa, anne babaların nöbetleşe çocuğa bakmaları onlara yardımcı olabilir. Ayrıca, aile bir akrabadan veya bir bakıcıdan yardım alırsa bu onların rahatlaması açısından iyi olur. Otizmlili çocukların uyku sırasındaki çığlıkları ve ağlamalarının çözülmesi, çocukların rahatlatılmaları ile ilgili farklı fikirler vardır. Burada önemli olan çocuğu yatıştırabilmeyi başarmaktır. Bazı bebekler sol taraflarında ışık görmekten hoşlanırlar. Bazı çocuklar bir çarşaf içinde koza gibi sarılmışlarsa rahat uyuyabilirler. Bazı aileler ise bir süre bebek düzene girene kadar doktor önerisi ile yatıştırıcı ilaçlar kullanmaktadırlar [37].

Gece ağlayarak uyanan ve sürekli olarak ağlayan çocuk için uygulanacak en iyi çözüm onu sakinleştirecek yöntemi bulmaktır. Örneğin sarılmak ya da sallamak, uykusunu açmak gibi yolları denemek mutlaka her annenin ilk denediği yollardır, ama çocuk anne-babanın bu durumunu değerlendirebilecek durumda değildir. Çocuğun yanında bulunup,

sakin bir sesle yanında olduğunuzu hissettirmek ve bir şeylerin onu korkuttuğunu bildiğinizi söylemek belki de yeterli olacaktır. Uyku problemleri ile başa çıkmada denebilecek bir başka yöntem de çocuğun odasında bekleme süresinin kademeli olarak azaltılması olabilir. Bu uygulamada her defasında odada kalınan sürenin azaltılarak, dışarıda beklenen sürenin artırılması gerekmektedir [24].

Bazı anneler otizmlili çocuklarının bebeklik ve okul öncesi çağda yemek yeme konusunda aşırı tepkisel olduklarını bildirmişlerdir. Otistik özellikler gösteren çocukların çoğunda, farklı tatları tatmaya karşı aşırı duyarlılık olabilmektedir. Katı yiyecekleri reddedebilirler, çiğnemezler ve çok seçici yiyebilirler. Nadir olarak aşırı yiyebilirler. Bu çocukların yararlı yiyeceklere tutkun olmaları beklenmez. Buna karşın çerez, cips gibi yiyeceklerden çok hoşlanırlar. Otizmlili çocuklarda pica (iştah sapması-yenilmez şeylerin, bazen dışkıların yenmesi) denilen bir problem görülebilir. Yedikleri yiyecekleri çeşitlendirmek uzun süre olanaksız olur. Tat konusundaki duyarlılıkları o kadar çoktur ki, içtikleri suya veya yedikleri gıdaya karıştırılacak en küçük bir maddeyi bile fark ederek yemekten vazgeçebilirler [37].

Çocukların yeme sorunları uzun mücadeleler gerektirebilir. Yapılacak işlerden biri, yemek zamanları dışında, yemesi istenmeden önce çocuğa sırasıyla yiyeceklerin gösterilip tanıtılmasıdır. Çocuğun o yiyeceği eline alması ve incelemesi istenebilir. Ağza götürmesi, tatması teşvik edilebilir. Ancak, kesinlikle yemesi istenmez veya ima edilmez. Yani onun için panik yaratan duruma dereceli olarak alışması beklenir [58].

İkinci bir yol, sorun olabilecek bazı gıdaların saptanmasıdır. Çocuk kendisi için zararlı olabilecek bazı gıdaları çok seviyor olabilir. Sütün içinde yer alan kazein ve buğday gibi bazı tahıllarda yer alan glüten proteinlerinin otistiklerde morfin benzeri maddelere dönüştüğü, bunun da sosyal ilişkilerden kaçınma gibi durumları kuvvetlendirdiği ileri sürülmüştür. Bir diğer strateji de yemeyen çocuklarda vitaminler ve besleyici nitelikte bazı mineraller ile ilaç benzeri gıdalar kullanmaktır [24].

Otizmlili bireylerde sosyal yetersizliği şu maddeler ile açıklayabiliriz;

- Sosyal Etkileşim
- Göz Kontağı Kurma
- Takınılan Yüz İfadesi

- Alınan Vücut Konumu
- Yapılan El – Kol Hareketleri
- Akran İlişkileri
- İlgilendiği Nesneleri Getirme – Götürme
- Sevinç ve Başarıyı Diğer İnsanlarla Paylaşabilme
- Karşılıklı Toplumsal – Duygusal İlişkilere Katılma
- Grup İçi Etkinliklere Katılma
- Beraber Oyun Oynama
- Özgüven
- Dikkat
- Nedensiz Ağlama – Gülme
- Anlamsız Kelimeler Kullanma
- Taklit Yeteneği
- Tekrarlanan Hareketler
- Tekrarlanan Kelimeler (Ekolali)
- Farkındalık Düzeyi (Kendini Kabul Etme ve Değerli Olduğunu Anlayabilme)
- Yeme ve Uyku Alışkanlıklarındaki Olağandışı Farklılıklar [24].

2.1.10. Otizmlı bireylerde görülen problemlerin düzeltilmesi

Otizmlı çocuklarda görülen davranış problemlerinin tedavisinde genellikle psikoterapi ve ilaç tedavisi uygulanmaktadır. Ancak hangi psikoterapi yönteminin ve hangi ilacın kullanılacağı, etiyojisi çok yönlü olan bu bozuklukta vakaya göre planlanmalıdır. Özellikle organik temeli olan vakalarda ilaç tedavisi iyi sonuçlar vermektedir. İlaç seçimi yine vakalara göre farklılıklar göstermektedir. Organik ve serebral bozukluğu olanlarda antiepileptikler, organik serebral bozukluğu olmayan, buna karşın saldırgan davranışları olan vakalarda nöro epileptikler kullanılmaktadır. Dikkat bozukluğu, impulsivite ve hiperaktivitenin tabloya eşlik ettiği durumlarda ise, antidepresanlar ve psikostimülanlar kullanılmaktadır [61].

Genel olarak yaşça küçük olan otizmlı çocukların tedavisinde en çok önerilen tedavi yöntemi aile danışmanlığıdır. Daha büyük ve daha sorunlu otizmlı çocuklar için aile danışmanlığının yanı sıra bireysel psikoterapi, özellikle davranış terapisi uygun olabilir.

Ergen otistiklerin tedavisinde ise ailenin yanı sıra bireysel ve grup içinde tedavi iyi sonuçlar vermektedir. Otizmlı çocuklarda görülen davranış problemlerini önlemek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu problemlerin çözümüne yönelik bir program uygulamaya başlamadan önce pozitif bir eğitim ortamının yaratılması önemlidir. Bu hem uygulanacak olan programı daha etkili kılar, hem de daha zevkli çalışma imkanı sağlar. Çocuğun sakin ve katılımcı olduğu bir ortamda çalışmaya başlamak bu amaca uygun olacaktır. Çocuktan hiçbir istekte bulunmadan sevdiği bir oyuncak veya yiyecek ile işe başlanabilir. Pozitif bir öğrenme ortamı kurmak olumsuz davranışları azaltmakla kalmaz, doğru davranışların pekiştirilmesine de fırsat yaratır [62].

Çevrenin otizmlı çocuğun davranışları üzerinde çok büyük etkisi vardır. Karışık bir ortam, sıcak, kalabalık bir yer gibi faktörler davranış patlamalarına sebep olabilir. Bu durumlar bütün insanlar için geçerli olduğu kadar, otizmlı çocuklar için de geçerlidir. Yavaş ve yumuşak konuşmanın olumsuz davranışlar üzerinde pozitif bir etkisi vardır. İnsanlar genellikle, karşılarındakine ulaşamadıklarını düşündüklerinde daha hızlı ve bağırarak konuşmaya başlarlar. Ayrıca potansiyel güç kavgalarının azaltılması, davranış problemlerini de azaltır. Çocuğa belli oranda seçme şansı verilmesi etkili bir yöntem olabilir. Olumsuz davranış oluştuğunda minimum ilgi göstererek, çocukla göz kontağı kurmadan ve konuşmadan da bu davranış engellenebilir. Bazen çocuğu sakinleştirmeye çalışmak bile onu çok daha sinirli bir hale getirebilir [63].

Otizmlı çocuklarda görülen davranış problemlerinin tedavisinde kullanılan yöntemlerden biri de uygulamalı davranış analizidir. Bu yaklaşımda edimsel koşullanma kuramının öne sürdüğü davranış ilkelerini kullanarak, toplumsal açıdan önemli olumsuz davranışların değiştirilmesi amaçlanır. Uygulamalı davranış analizi, davranışsal yöntemlerin uygulanması ve değerlendirmesi sürecidir. Bu analiz, bireysel farklılıklar dikkate alınarak kullanılmak üzere geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu modelin kullanılması akademik beceriler, iletişim, oyun, sosyal beceriler ve öz bakım becerileri gibi pek çok davranışın kazandırılmasında yararlı olabilir [43].

Davranış değiştirme yaklaşımı, anne babaya çocuğun belirli davranış problemleri ile baş etme ve çocuğa günlük öğrenme prensiplerini uygulama konusunda yardımcı olur. Davranış problemleri ile baş etmede öncelikle çocukta görülen problem davranışın ne olduğunun belirlenmesi, davranışın tanımlanması ve ölçülebilir olması önemli bir noktadır.

Davranışla ilgili değerlendirmeler yapılırken; 1-Ortam: Davranışın nerede ortaya çıktığı (yatak odası, banyo, mutfak gibi), 2-Aktivite: Davranışın hangi aktivite esnasında ortaya çıktığı (serbest zaman, oyun, yemek gibi), 3-Davranış öncesi, 4-Sonuç: Bu davranış sonucunda ne yapıldığının gözlenmesi önemlidir.

Bunlar davranışın önemli özellikleridir. Davranışla ilgili gözlemlerin doğru ve objektif olabilmesi için bir değerlendirme formu kullanmak yararlı olacaktır. Davranış analizi, davranışın amaçlarının belirlenmesinde yol gösterir. Anne-babalar genellikle davranışların çocuk üzerindeki etkilerini objektif olarak gözlemleyebilirler. Örneğin anne-babalar çocuklarından bir şey isterken hep teşekkür ettiklerini, ancak çocuklarının hatırlatılmadan bunu yapmadığını ifade ederler. Bu noktada davranışı değiştirmek amacı ile kullanılan pekiştireçle alınan sonucun değerlendirilmesi önemlidir. Eğer bir davranışı değiştirmek için kullanılan pekiştireç istenilen etkiyi göstermiyorsa değiştirilmelidir. İyi bir davranış terapisi programında amaç ve etki arasındaki ilişki uygunluğu değerlendirilmelidir [64].

Davranışçı yöntem kısaca sistematik bir şekilde davranışın küçük ve ölçülebilir parçalarını öğretmeye odaklıdır. Her davranış küçük parçalara bölünür ve her parça genellikle tek basamaklı komutlarla başlayarak, özel eğitim metotları ile öğretilir. Çocuk fiziksel ve sözel ipuçları ile desteklenerek harekete geçirilir. Çocuğun uygun tepkileri ödüllendirilirken, sorunlu tepkileri ödüllendirilmez. Bu yöntemde öğretilecek her davranışın bir başı ve sonu vardır. Öğretimi güçlendirmek için sayısız tekrar yapılır. Daha fazla ilerlemeden bir öncekinin başarılmaması beklenir. Öğrenci eğitim sırasında aktif ve katılımcıdır. Eğitim dikkat dağınık faktörlerin olmadığı bir ortamda başlamalı, ancak zamanla diğer ortamlara transfer edilmelidir [62].

Pekiştireç pekiştirici nitelikte olmalıdır. Bu nedenle çocuk için nelerin ödül olarak kullanılabileceğini belirlemek gerekir. Diğer önemli bir nokta da, pekiştireçlerin sürekli değerlendirilmesidir. Çünkü bazı pekiştireçler bir süre sonra önemini kaybederler. Bu durumda çocuğun yeni tercih ettiği pekiştireçlerle bunlar değiştirilmelidir. Pekiştireç çocuğa sadece hedef davranış gerçekleştiği zaman verilmelidir. Seçilen pekiştireç davranış görülmediği zaman verilmemelidir. Ayrıca, çocuğu uzak tutamadığımız ya da tuttuğumuzda problem yaşadığımız pekiştireçleri kullanmamalıdır. Çocuğun yaşına uygun pekiştireçlerin kullanılması da önemlidir. Bu durum, çocuğun yaşlıları arasında kabulünü

kolaylaştırır. Pekiştireç davranışın olduğu ilk saniyeden hemen sonra gelirse daha etkili olur. Çocuk bu sayede davranış ve pekiştireç arasında güçlü bir ilişki kurabilir [63].

Pekiştirecin davranışla ilişkisini belirlemek amacı ile pekiştirme tarifeleri kullanılır. Sürekli pekiştirme tarifesinde, her davranıştan sonra pekiştireç sunulur. Aralıklı pekiştirme tarifelerinde ise, birkaç hedef davranıştan biri pekiştirilir [43].

Uygun olmayan davranışları azaltmak üzere kullanılabilecek pek çok yöntem vardır. Bu yöntemler en ılımlıdan en az ılımlıya doğru dört düzeyde ele alınmaktadır; 1-Ayrımlı pekiştirme, 2-Sönme, 3-Hoşa giden uyarıyı çekme, 4-Hoşa gitmeyen uyarıyı vermedir. İstenmeyen bir davranışı azaltmak için, öncelikle en ılımlı yöntem seçilmelidir.

Ayrımlı pekiştirme, bir davranışı azaltmak için pekiştirmenin kullanılmasıdır. Ayrımlı pekiştirmenin üç türü vardır;

1- Seyrek yapılan davranışı pekiştirme: Bazı davranışlar, belli bir süre içinde, belli süre ile ya da sıklıkla yapıldıklarında uygun olup, daha fazla yapıldıklarında uygun değildir. Örneğin, günde iki ya da üç kez diş fırçalamak arzu edilen bir davranışken, günde yedi-sekiz kez fırçalamak arzu edilmeyen bir durumdur. Seyrek yapılan davranışların pekiştirilmesi uygulamasında, davranışlar gözlem süresi boyunca uygun düzeyde yapıldıklarında bireyin pekiştireç elde edememesi ile sonuçlanır.

2- Başka davranışı pekiştirme: Azaltılmak istenen davranış, gözlem süresi boyunca hiç yapılmadığında, gözlem süresi sonunda herhangi bir olumlu davranış pekiştirilir.

3- Karşıt davranışları pekiştirme: Çocukta azaltılmak istenen hedef davranışın karşıtı, o davranışla aynı anda yapılmayacak bir davranış varsa bu davranış belirlenir. Hedef davranış görmezlikten gelinirken, karşıt davranış pekiştirilir. Örneğin, sınıfta dolaşma davranışının karşıtı yerinde oturma davranışdır.

Bu yöntemlerden bir diğeri de sönmedir. Sönme, bir davranışın sürmesini sağlayan pekiştirecin geri çekilmesidir. Ortadan kaldırılmak istenen davranış, sönme yönteminin uygulanmasının başında artma ve çeşitlenme gösterebilir. Ancak pekiştirilmeyen davranış zamanla azalır ve ortadan kalkar [65].

Hoşa giden uyaran çekme yöntemi ise, iki biçimde gerçekleştirilir;

1- Tepkinin bedeli: Tepkinin bedeli, uygun olmayan, özellikle yasaklanmış bir davranış sergilendiğinde, bireyin daha önce edindiği bazı pekiştireçleri yitirmesidir. Tepkinin bedeli yönteminin uygulanabilmesi için bireyin elinde yitirecek pekiştirecin bulunması gerekir. Para cezası, sevdiği bir oyuncakla oynayamama tepkinin bedeline örnek olarak verilebilir.

2- Mola: Pekiştirme ilkesi, bir davranışın hemen arkasından pekiştireç sunulduğunda o davranışın süreceğini ya da artacağını kabul eder. Mola tekniği ise, şu varsayıma dayalı olarak geliştirilmiştir: Bir davranıştan sonra bir süre daha az pekiştirici bir ortam sunulursa, davranış azalır ve zamanla ortadan kalkar. Bir başka deyişle, mola pekiştireçlerden uzak geçirilen zaman anlamına gelmektedir. Mola tekniği bir-beş dakika arasında değişen sürelerde uygulanmalıdır. Mola birey ortam dışına çıkarılarak uygulanabileceği gibi, ortam içinde de uygulanabilir [66].

Davranış problemlerini önlemede ara verme ve gruptan uzaklaştırma yöntemleri de sınıf ortamında çok etkili bir yöntem olarak kullanılabilir. Özellikle dikkat eksikliği çeken çocuklar genellikle sınıftaki uyarıcıların hepsi ile baş edemez ve kontrollerini kaybedebilirler. Ara verildiğinde ya da gruptan uzak kaldıklarında geçirdikleri zaman süresince sakinleşebilir ve bireysel kontrollerini yeniden kazanabilirler. Ara verme nasıl uygulanırsa uygulansın, gruptan uzaklaştırma süresi her yaş için bir dakika hesabı ile saptanabilir. Örneğin; yedi yaşında bir çocuğa yedi dakikalık bir ara önerilebilir. Ara verme ve gruptan uzaklaştırma yöntemleri sakin ve olumlu bir tavırla uygulanmalıdır [43].

Hoşa gitmeyen uyaran verme yönteminde, uygun olmayan davranışı azaltmak için bir itici uyaran verilir. Hoşa gitmeyen uyaran koşulsuz ya da koşullu olabilir. Koşulsuz itici uyaran, herhangi bir öğrenme yaşantısına bağlı olmaksızın kendiliğinden ceza niteliği taşıyan uyaran olarak tanımlanabilir. Dayak, hareketsiz bırakma koşulsuz itici uyarana örnek olarak verilir. Koşullu itici uyaran, öğrenme sonunda hoşa gitmeyen özellik kazanan uyaran olarak tanımlanabilir. Zayıf not aldığı anda arkadaşların gülmesi buna örnek olarak verilebilir [67].

Aşırı düzeltme, hoş gitmeyen uyaran vermenin bir uyarlamasıdır. Aşırı düzeltme azaltılmak istenen bir davranışın yol açtığı çevresel etkilerin aşırı şekilde düzeltilmesi olarak tanımlanabilir. Bu yöntem genellikle bireyin kendisine veya çevresine zarar verici davranışlar sergilemesi durumunda kullanılır. Aşırı düzeltme yöntemi iki şekilde uygulanabilir;

1- Onarıcı aşırı düzeltme: Problem davranışın çevre ile ilgili sonuçlarının fazlası ile düzeltilmesinin amaçlandığı yöntemdir. Örneğin, azaltılmak istenen hedef davranış tükürme davranışı olduğunda onarıcı aşırı düzeltme uygulamasında; tükürme davranışından sonra bireyden tükürdüğü yeri ve tüm çevresini silmesi istenebilir.

2- Olumlu alıştırma biçiminde aşırı düzeltme: Uygun olmayan davranışın o ortam içinde uygun biçimde fazlaca yaptırılması olarak tanımlanır. Sınıfta sırasını çizen bir çocuğa kağıt kalem vererek on dakika süre ile yazı yazdırmak olumlu alıştırma biçiminde aşırı düzeltmeye örnek olarak verilebilir [43].

2.1.11. Otizmli bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler

1960'lı yıllardan bu yana, otizmin tedavisi ile ilgili yapılan çalışmalarda, en iyi tedavi yönteminin eğitim olduğu benimsenmiştir. Otistik çocukların eğitiminde genelde „Davranış Değiştirme Modeli“ ne dayalı bir eğitim programı kullanılmaktadır ve bu model sıklıkla operant koşullama ilkelerine dayanmaktadır. Operant koşullama; Skinnere göre sonuçların sistematik olarak düzenlenmesi yoluyla davranışın olabilirliğini azaltma ya da artırma işlemi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yöntemin uygulanmasında şu basamaklara önem verilmektedir;

- Öncelikle çocuğun var olan performansı belirlenir ve hangi alanlarda beceri eksikliğinin olduğu saptanır.

- Beceri eksiklikleri belirlendikten sonra, bu beceriler kendi içinde alt basamaklara ayrılır.

- Alt basamaklara ayrılan beceriler tek tek uygun programlar içinde geliştirilir.

- Çocuğun verdiği olumlu tepkiler ödüllendirilir [20]

Çizelge 2.2: Otistik çocukların eğitiminde kullanılan yöntemler [1].

1.	Uygulamalı Davranış Analizi (UDA)
2.	PECS: Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi
3.	Ayrık Denemelerle Öğretim
4.	Bekleme Süreli Öğretim
5.	Fırsat Öğretimi
6.	Temel Tepki Öğretimi
7.	Olumlu Davranış Desteği
8.	Video İle Model Olma
9.	Seçim Yapma Yöntemi
10.	Söyle-Yap Uyumu Öğretimi
11.	Etkinlik Çizelgeleri
12.	TEACCH Programı
13.	LOVAAS Yöntemi
14.	Destekli İletişim
15.	Doğrudan Öğretim Yöntemi
16.	Basma kalıplandırılmış Yöntem

17.	Yanlışsız Öğretim Yöntemleri
18.	Beceri Öğretim Yöntemleri
19.	Kaynaştırma Programları
20.	Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı
21.	Portage Erken Eğitim Programı
22.	Montessori Programı
23.	Hanen Programı
24.	Higashi Programı
25.	Sosyal Hikâyeler
26.	Destekli İletişim

2.2. Beden Eğitimi ve Spor

2.2.1.Tenis

Tenis sporunun tanımı

Tenis oyunu hem rekreasyonel ve hem de müsabaka amaçlı yapılan ve farklı cinslerdeki birçok insanla hayat boyu oynanabilecek bir spordur.

Tenis, düzgün ve sert bir zemin üzerinde raket denen bir araç ile üzeri keçe ile kaplanmış topa vurularak, sahanın ortasında 91 cm. yüksekliğindeki bir filenin üzerinden aşırılarak oynanan sportif bir oyundur [68].

Oyunun temel amacı, topu raket kullanarak, çizgilerle sınırlanmış alan içine bir defa sekerek veya hiç yere değmeden rakip sahanın çizgilerle belirlenmiş alana rakibinin karşılayamayacağı şekilde atabilmektir [69].

Günümüzde tenis; standart top ve raketlerle değişik zeminlere sahip sahalarda oynanmaktadır. Tenis sahasını iki bölümde incelemek mümkündür: Bunlardan ilki tekler tenis sahasıdır; eni 8.23x23.77 m. boyutunda dikdörtgen bir alandır. Toprak, kil, çimento, tahta, çimen, asfalt veya sentetik malzemeden oluşabilir. Önemli olan sahanın düz olmasıdır. Tek sahasında karşılıklı birer kişi aynı cinsten olmak şartıyla müsabaka oynayabilir. Tek sahasının enine 1.37 m.'lik koridor ilave edilmiştir. Sahanın eni 10.97 m. olur. İkişer kişi karşılıklı ya bay ya da bayan veya karışık (bir bay, bir bayan) olarak müsabaka oynayabilirler [70].

Cinsiyete ve yaşa göre kuralları değişmektedir. Bu duruma göre iki farklı kategorilendirme vardır. İlk olarak tekler ve çiftler olarak ayrılır. Bu da kendi içinde tek erkekler, tek bayanlar, çift erkekler çift bayanlar ve karışık (bir erkek bir bayan) olarak ayrılır. Bir de yaş gruplarına göre kategorilendirme vardır. 8-12, 12-14, 16-18 ve yukarı yaş grupları olmak üzere 5 bölüme ayrılır [71].

Tenis setler üzerinden oynanan bir oyundur. Uluslararası turnuvalarda erkek maçları 5 set üzerinden oynanır. Bu 5 setin 3 ünü kazanan taraf maçın galibidir. Bayan maçları ise 3 set üzerinden oynanır. Maçın kazanılması için bu 3 setin 2'sini almak gerekir. Bir set; kazanılan altı oyundan oluşur. Altıncı oyunu kazanan taraf seti kazanmış olur.

Diğer sete geçildiğinde oyunlar sıfırlanır. Oyunlar 5/5 olması halinde; set, iki farklı galibiyet için 7 oyuna uzar. 6/6 olması durumunda ise tie-break adı verilen özel bir uygulamaya geçilir. Bu uygulamada sayılar; 1-2-3-4-5-6-7 olarak devam eder. Taraflardan birinin tie-break'i kazanması için sabit sayıdaki servis atışlarından belirli bir kısmını kazanması gerekir. Günümüzde üç çeşit tie-break uygulaması vardır. Tenis maçı süresince oyuncular toplamı tek olan oyunlarda saha değiştirirler. Servis atma süreleri 30 sn ve saha değiştirme süreleri 90 sn'dir [10].

Oyunlarda servis düzeni şu belirlenmiştir. Bir oyun boyunca tek bir oyuncu servis atar. Diğer oyuna geçildiğinde servis atma hakkı da diğer oyuncuya geçer. Oyuncuların her sayı için iki servis atış hakları vardır. Amaç bu iki haktan birinde topu rakip sahanın doğru servis alanına etkili bir şekilde atmaktır. Servisi atan oyuncu bu iki hakkından da başarılı olamazsa yani top servis karesinin dışına düşer ya da kendi sahasında kalırsa rakip oyuncu sayı kazanır. Oyuna ilk başlama servisi sağdan sola doğru atılır. İkinci sayı için soldan sağa doğru atılır. Her sayıda servis atış yeri değiştirilerek oyuna devam edilir [68].

Tenis temel becerileri

Tenis sosyal, hareketli, egzersiz açısından çok iyi, ayrıca oldukça zevkli bir oyundur. Her yasta, tek ya da çift olarak, kadın ve erkek arasında oynanabilir [72].

Tenis, raket denilen bir araçla elastik bir topa vurma oyunudur. Tenis iki tür vuruştan oluşur [69].

Temel vuruşlar:

- Yer vuruşları (Uçaralar: Yerden sekerek gelen toplara yapılan vuruşlardır)
- Servisler (Oyuna başlama vuruşlarıdır)
- Uçaralar (Havada iken gelen toplara yapılan vuruşlardır)

Yardımcı vuruşlar:

- Drop shot (Dalmak vuruş)
- Lob (Aşırtma vuruş)
- Smaç (Küt inme vuruşu)
- Plunge ve dink shot (Dalgıç ve gömülü vuruşlar)

- Vole (Yarı uara vuruşlar). Bu vuruşlar vucudun u tarafı ile yapılır:
- Forehand (Sağ taraftan elin onu ile yapılan vuruşlar),
- Backhand (Sol taraftan elin arkası ile yapılan vuruşlar),
- Servis ve Sma (Başın uştunden yapılan vuruşlar). Bu vuruşlar yapılırken:
 - ❖ Topa düz vurulur (Flat),
 - ❖ Topa uştten eğirim verilir (Topspin),
 - ❖ Topa alttan eğirim verilir (Slice) [72].

Teniste tümüyle kişiye bağlı olan sadece bir vuruş vardır. Rakip oyuncunun yapacağı hiçbir şey bu vuruşu etkileyemez. Oynanan her sayıyı başlatan bu vuruşa “servis” denir. Servis “atma hareketi” rahat, yumuşak, uyumlu olmalı, yavaş başlayıp “vurma bölgesinde” en yüksek hıza ulaşmalı, sonra yavaşlayarak tamamlanmalıdır. Forehand, sağ eliyle oynayan bir oyuncunun sağ tarafından yaptėėı vuruşlara verilen addır. Forehand (el onu) denmesinin nedeni, alt kolun ve bileğin iç kısmının vuruş sırasında topa dönük olmasıdır. Vuruş gücünü, genellikle, raket başının topa değdiği andaki hızı belirler. Backhand vuruşunu sağlam ve güçlü yapabilmek için önce kalalarla omuzları yaklaşmakta olan toptan uzağa çekmek, sonra vurmak için hızla topa doğru dönmek gerekir. Topa vurma bölgesinde raket çok sıkı tutulmalı, kol, bilek, kavrama çok sağlam olmalıdır. Raket telleri ile topun olabildiğince uzun süre temas halinde kalmasına çalışılmalıdır. Yer vuruşlarını (forehand ve backhand) iyi bir şekilde yapabilmek için dikkat edilmesi gereken beş önemli nokta vardır;

- Gelen topun hızını doğru algılama,
- Raket basının topa vuruş hızı,
- Topa vuruş anında raketi sıkı kavrama, bileğin ve kolun sağlamlığı,
- Raketle topun temas halinde olma süresi,
- Vuruş anında raketin açısı [72].

Tenis oyununda temel amaç; topu oyunda tutabilmek, etkili, kuvvetli, ekonomik vuruş ve hareketler yapmak. Teniste topa vuruş teknik ve stratejilerini tayin eden dört bölge vardır. Bunlar; dip (temel) izgi, $\frac{3}{4}$ kort, orta kort, file ndr. Bu bölgelere göre bütün vuruş teknikleri değişir. Aşağıda buna bağlı olarak oluşan vuruş stratejileri yer almaktadır.

- Savunma vuruşları,
- Hazırlık vuruşları,
- Zorlayıcı vuruşlar,
- Karsı saldırı vuruşları,
- Kandırıcı vuruşlar [72].

2.3. Otizmli Bireylerde Beden Eğitimi Sporun Rolü ve Önemi

Spor otistik çocuklarda kasların güçlenmesi, el, göz ve denge koordinasyonunun artması, gelişmesi ve otistik çocukların en büyük problemi olan sosyal ilişkilerin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, sporla sosyalleşme programı kapsamında uygulanan karşılıklı pas yapma, küçük yarışmalar gibi değişik bir sosyal çevrede, ailesinden bağımsız bir şekilde bulunmak, otistik çocukların sosyal ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Her zaman ikinci bir şahsın aracılığı ve yardımıyla iletişimini sürdüren yada işlerinin gören çocuklar, bu bağımsız uygulama ile kendi başlarına neler yapabileceklerini görmekte, özsaygılarına güvenerek farklı yollarla karşısındaki ile iletişime geçmektedirler. Her şeyden önce bir başkasına ihtiyaç duymadan kendi becerileri ve güveni ile hareket edebilmekte ve buda en büyük dezavantajı olan asosyalliği yavaş yavaş kırmaktadır. Otistik rahatsızlığı bulunan çocuklar aileleri dışında hiç kimseyle aynı ortamda bulunmamakta ve bazı temel sosyal etkileşimlere katılmamaktadırlar [6].

Sportif etkinlikler bu çocukları aile ortamından çıkartarak farklı bireyler ile farklı sosyal ortamlarda etkileşimde bulunmalarına katkı sağlamaktadır. Sosyalleşmenin önemine ilişkin İlhan şunları ifade etmiştir:

İnsan sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer [73].

Sosyalleşmenin ve toplumda bir yer edinebilmenin önemi adına bu ifadeler bir çıkış noktasıdır. Sağlıklı bireyler dahi bu sosyal döngüye dahil olabilmek adına bu kadar çabalarken otistik bireylerin çabalarına dayanak olabilecek yegane araç spordur. Aslında spor, otistik bireyler için hem araç hem de amaçtır. Çünkü bu bireyler, sporda diğer alanlara nazaran daha başarılıdırlar. Zira sporun, benlik saygısı, özgüven, sosyalleşme ve

başarı duygusunun yaşanmasında önemli bir rolü vardır. Başarı duygusu, mücadele, azim, bire bir iletişim vb duygular otistik bireyler için oldukça zor ve aşılması güç engellerdir. Kaldı ki; sebatsızlık, inatçılık gibi davranışlarda bireylerin zaten az olan sosyal etkileşimlerine zarar vermektedir [74].

Yetim'e göre, bireyin sosyalleşmesinin erken yaşlarda söz konusu olması, beden eğitimi ve spor aktivitelerinin de çocukluk ve gençlik çağında alışkanlık haline getirilmesi ihtiyacı spor ile sosyalleşmeyi aynı dönemlerde birlikte ele almayı zorunlu kılmaktadır [75].

Bu varsayımını sağlıklı bireyler için değerlendirecek olursak, zaten ailelerin yönlendirmesi ve çocukların okul çevresinden etkilenmeleri ile spora kanalize olmaları çok zor değildir. Ancak, otistik bireyler özelinde bu sürecin bu kadar kolay işlemesi çok kolay görünmemektedir. Zira otistik çocukların, sosyal etkileşim ve davranış bozuklukları fiziksel aktivitelere katılımlarını kısıtlamaktadır [76].

Ancak yeterli özel eğitim desteği ve ailelerin kabullenmişlik duygusundan sıyrılıp bilinçlenmeleri ile çocuklarını doğru yönlendirerek egzersiz faaliyetlerine katılımlarını sağlamak bu olumsuzluğu ortadan kaldıracaktır. Araştırmalar egzersiz faaliyetlerinin insan sağlığı üzerine olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Bu olumlu etki toplumda yer alan engelli bireyleri de kapsamakta, fiziksel ve zihinsel gelişimleri ile birlikte onların toplum içinde daha iyi ilişkiler kurabilmesini sağlamaktadır [29].

Toplum tarafından kabul görmek ve toplumda iyi ilişkiler kurabilmek otistik bireylerin en çok zorlandıkları noktadır. Bu noktada egzersiz faaliyetleri devreye girmekte ve dolaylı yollardan sosyal kısıtlılığı ortadan kaldırmaktadır. Zira bu bireylerin gevşek kas yapısına sahip oldukları, zihinsel etkinliğin iyice yavaşlaması ve yaşında ilerlemesi ile motor gelişiminde görülen kaybında gittikçe arttığı görülmektedir [7].

Egzersiz faaliyetlerinin sosyalleşme üzerine etkilerinin, gerek sağlıklı gerekse de otistik rahatsızlığı bulunan bireyler açısından önemi ortadadır. Bunun yanı sıra temel motorik becerilerdeki eksiklik ve kısıtlılıkla birlikte konuşma yeteneğindeki sınırlı durumda otistik bireylerin en ciddi sorunlarının başında gelmektedir. Temel motorik becerilerin geliştirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi yoğun ve programlı spor terapileri ile

mümkündür. Temel taklit becerisi kullanılarak hareketlerin belli bir sistematığa sokulması amaçlanmaktadır. Zira otistik bireylerin kendilerine güvenleri çok az olduğundan egzersiz grup etkinlikleri sırasında lider olmaktan çok başkasına uymayı ve taklit etmeyi tercih etikleri görülmektedir. Bu durum bir dezavantaj gibi algılansa da pekala avantaja dönüştürülebilir. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz üzere çocukların taklit becerilerinin, hareketin taklidinden seslerin taklidine kaydırılması konuşma kısıtlılığının ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilmektedir [77].

Spor, otistik çocukların alışageldiği sınırlı aile ortamından ayrılarak tanımadığı bir çevrede, daha önceden tanımadığı insanlarla bir arada olmalarını sağlayan bir araçtır. Bu sayede otistik çocuklar, farklı insanlarla iletişim kurmakta ve belli kurallarla bezenmiş egzersiz faaliyetlerine katılabilmektedirler. Otistik çocuklar, sebatsız ve inatçı davranışlarıyla sosyal yaşamlarının zaten dar olan sınırlarını iyice daraltmaktadırlar. Bu davranış şekilleri az önce belirttiğimiz sosyal etkileşim kısıtlılığını tetiklemektedir. Sportif etkinlikler aracılığıyla bu uyum bozucu davranışları törpülemekte, otistik bireylere, ortak hareket ederek başka insanlarla da iletişime geçme yetisi kazanmaktadırlar [6].

Ergun'a göre, spor, fiziksel ve ruhsal yapıya sağladığı destek yanında disiplin, güven, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırarak bireye sosyal rolünü de kazandırır. Zira otistik birey için bu sosyal rolün evrensel dili spordur [78].

İlhan'da bu durumla ilgili olarak şunları ifade etmiştir; beden eğitimi ve spor etkinlikleri otistik bireylerin, gerek rahatsızlıkları dolayısıyla içinde bulundukları ruh hali ve gerekse toplumun kendilerine karşı olan tavırlarının doğal sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık, öfke ve içe kapanma gibi duygularını kontrol etmelerini sağlamaktadır [73].

Olağanüstü bir durum olmadığı müddetçe otistik bireylerde ilaç tedavisinin tercih edilmediğini daha önceki bölümde ifade etmiştik. Az önce belirttiğimiz olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılmasında ilaç tedavisinin en çare olarak tercih edilmesi de sportif etkinlikler sayesinde. Zira bireylerin enerjilerinin bu yolla olumlu grup etkinliklerine kanalize edilmesi spor terapileri ile mümkündür. Sporun insanın kas ve sinir sistemini, zihinsel ve fiziksel reaksiyonlarını, vücudun fizyolojik ve metabolik gelişimini destekleyen bir araç olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda fiziksel aktivitelerin bir çeşit rehabilitasyon özelliği taşıdığı ortadır [79].

Burada sporun rehabilite özelliği ön plana çıkmaktadır. Ortaya çıkabilecek olumsuz tutum ve davranışların önüne geçmek adına yoğun spor terapileri uygulanmaktadır. Otistik bireylerde zihinsel etkinliğin çok az olması fizyolojik ve metabolik reaksiyonları da yavaşlatmaktadır. Uygulanan egzersiz terapileri ile bu fizyolojik durgunluk harekete geçirilmekte ve motorik beceriler hızlandırılmaktadır. Sportif aktivitelere katılım bireye, kasların güçlenmesi, koordinasyon, denge, duruş, kontrol, esneklik, solunum, dolaşım sisteminin gelişimi gibi alanlarda büyük yaralar sağlamaktadır. Günümüzde otistik bireylerin hareket etme gereksinimlerini karşılamak amacıyla yeteneklerine, sınırlarına ve ilgilerine göre sportif becerilerine yönelik çalışma ve oyunlarla düzenlenen egzersiz terapileri uygulanmaktadır [80].

Biçer ve arkadaşlarına göre; beden eğitimi ve egzersiz uygulamaları rehabilitasyon temelli düşünüldüğünde sporun amacı, her şeyden önce yeniden kazanılma, yeniden güçlenmedir. Yeniden güçlenmenin en önemli koşulunda egzersiz terapilerinin devamlı ve düzenli bir şekilde uygulanmasıdır. Buradaki amaç, yanlış toplumsal tutum ve davranışlarla kendi dünyasına çekilmiş ya da çekilmek zorunda bırakılmış, belli ve sınırlı bir zihinsel ve fiziksel yaşam süren otistik bireylerin özsaygılarını kazanarak toplumsal yaşamda bir yer edinmelerini sağlamaktır. Yaşadıkları dar dünyadan kurtularak, bağımsız bir birey olarak sosyal yaşamda yerlerini almalarıdır [81].

Rehabilitasyon temelli spor terapilerinde gözetilen amaç, öncelikli olarak hareketlerin taklit edilmesi ve daha sonra seslerin taklit edilmesiyle konuşma kısıtlılığının ortadan kaldırılmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken asıl konu, sporun dolaylı olarak gerçekleştirdiği işlevdir. Aslında tüm bu süreçler birbirine bağlı tepki zincirlemesidir. Şöyle ki; hareket taklidi gelişen otistik birey zamanla sesleri taklide başlayarak konuşma yetisini geliştirecek ve bu sayede sosyal ortamlarda kendisini ifade edebilecektir. Konuşmayı iletişim aracı olarak kullanma gereksinimi duymayan otistik bireylerde konuşmayı sağlayan ilgili kasların tembelleştiği, bu nedenle yeterli düzeyde gelişmediği görülmektedir. Özellikle yüzmenin tüm kasları aktif hale getirmesinden dolayı hiç konuşamayan otistik bireylerin suda gerçekleştirilen terapilerle seslerini kullanmaya başladıkları, konuşabilenlerin ise seslerini doğru tını ve vurgulamayla kullanmalarında ilerlemeler kaydedildiği gözlemlenmiştir [57].

Toplumda her birey, sağlık sorunu olsun olmasın, belirli kurallar dahilinde sosyal yaşam içerisinde yaşamaya ve bu yaşama uyum gösterme çabası içindedir. Otistik rahatsızlığı bulunan bireyler için bu çabanın çok daha fazla olması gerekmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen özel eğitim çalışmaları amacına ulaşmada işlevselliğın artırmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi özel eğitimin en önemli aracı spordur. Otistik bireyler için bir tutundurma aracı olan spor etkinlikleri bu bireylerin toplumsal yaşamda var olabilmelerinin en önemli basamağıdır. Bu durumun ciddiyetini daha iyi kavramamız ve adımları bu doğrultuda atmamız, her otistik birey için ayrı bir şans olacaktır.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi

Araştırma bilimsel araştırma tekniklerinden tek denekli örnek olay incelemesi (vaka çalışması) modeli kullanılarak yapılmıştır.

Evren ve örneklem

Bu araştırma; evrenin tümü yerine onu temsil ettiği düşünülen özel eğitim kurumuna devam etmekte olan 20 yaşında erkek 1 otizmli birey ile gerçekleştirilmiştir.

Bu otizmli birey 4 yaşından beri özel eğitime devam etmekte ve şuanda Parla Özel Eğitim Merkezi'nde haftada 2 saat olmak üzere ayda toplam 8 saat bireysel ders almaktadır. Bunun yanı sıra 8 yaşında kaynaştırma eğitime başlamış ve şuanda Ayrancı Ticaret Meslek Lisesi'nde 10. Sınıf öğrencisidir. 15 yaşından beri de spor eğitim projelerine katılmaktadır.

Ancak yapılan araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği açısından araştırma esnasında bireyin aldığı diğer eğitimler ile araştırma konuları birbirinden ayrı değerlendirilmiştir.

Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri uygulanan derslerin video kayıtları alınarak bu videoların araştırmaya katılan 1 anne, 1 baba, 5 adet özel eğitim öğretmeni ve 3 adet kaynaştırma okulundaki öğretmenler olmak üzere toplam 10 kişiye izletilmiştir. Ayrıca çalışma öncesinde araştırmaya katılan bireylere her biri kapalı uçlu olmak üzere toplamda 20 adet soru yöneltilmiş ve bu soruların aynısı çalışma sonrasında da aynı kişilere yöneltilmiştir bu soruların cevapları ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiş ve daha sonra ise kaydedilen görüşmeler word dosyası haline getirilmiştir.

Araştırmaya katılan aileden çalışma esnasında çekilen fotoğrafların tez içerisinde kullanılması için gerekli izinler alınmıştır.

Tenis Uygulaması Çalışmaları

Araştırmada uygulamalı davranış analizi (UDA) modeli kullanılmış. Bu modelde uygun ve istenilen davranışları artırmayı, bireye yeni davranışlar kazandırmayı, bu davranışların farklı ortamlara ve yeni karşılaşılan durumlara genellemesini, uygun olmayan ve istenmeyen davranışların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla çevresel düzenlemeler yapmayı, çevresel düzenlemelere karşın ortaya çıkması engellenmeyen davranışların yenilenme olasılığını azaltmayı, kazanılan uygun davranışların ve davranış değişikliklerinin kalıcılığını hedeflemektedir. Otizmlili bireylerde artırılması ve kazandırılması hedeflenen davranışlara; sosyal beceriler, iletişim becerileri, oyun ve taklit becerileri, Öz bakım ve günlük yaşam becerileri örnek verilebilirken, azaltılması ya da ortadan kaldırılması hedeflenen davranışlara ise, öfke nöbetleri, kendini uyarıcı davranışlar olarak örnek gösterilebilir [23].

Bu eğitim metodu uygulanarak arttırmayı hedeflenen olumlu davranışlar ve azaltılmayı hedefleyen olumsuz davranışlar yapılan ön görüşmeler neticesinde belirlenmiştir. Belirlenen bu konular üzerinden tenis alanında uzman 2 antrenörün görüşü de alınarak bir antrenman programı hazırlanmıştır. Hazırlanan programlar bireyin spor eğitimine başlamadan önce alınan kişisel özellik bilgilerinde istenilen düzeyde olmayan özellikler dikkate alınarak bu özelliklerin azaltılmasını sağlayacak şekilde hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Bu program ile otizmlili bireyle 120 dakikadan oluşan toplam 24 ders çalışma yapılmıştır. Bu çalışma haftada 2 gün olmak sureti ile toplamda 12 hafta devam etmiştir.

Yapılan çalışmalar; bir okulun bahçesinde gerçekleştirilmiş ve bu bahçede tenis oynamaya müsait bir alan ortamı oluşturulmuştur. Çalışma ilk haftadan 10. Haftaya kadar aynı mekânda gerçekleştirilmiş son iki hafta ise açık tenis kortunda gerçekleştirilmiştir. Öğrencinin mekânı yadırgamaması amacı ile son iki haftada uygulanan kort çalışması öğrencinin daha önce spor yaptığı bir merkezin kortlarında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalardaki becerilerin öğrenilmesi ve bir üst düzeydeki beceriye geçilmesi ile ilgili veriler her hafta belirlenen antrenman programlarının ışığında araştırmacı tarafından geliştirilen gözlem formu tutularak takip edilmiştir.

Bir haftalık çalışma örneği;

- 5 dakika yürüme kollar ve ayaklar uyumlu olacak ve çevredeki nesnelerin tanımlanması sağlanacak. Buradaki amaç eğitim saatlerinin dışında da aileyle yürürken uyumlu davranışlar sergilemesi ve çevreye duyarlılığın artışı sağlanmasıdır.
- 15 dakika yavaş koşu (öğrencinin kol ve bacak ritminin uyumlu olmasına özen gösterilecek ve ayaklara bakarak koşmasının engellenmesine dikkat edilecek öğrencinin karşıya bakarak koşması sağlanacak).
- 10 dakika esneme hareketleri (boyun kaslarından ayak kaslarına kadar kasların esnemesi için düzenli ve uyumlu hareketler yapılmasına dikkat edilecek).
- 10 dakika denge hareketleri (tek ayak- çift ayak sıçrama, herhangi bir uyaran ile (düdük, alkış sesi, hop gibi uyarı veren sesler) öğrencinin refleks olgusunun gelişmesini sağlamak amacıyla çift ayak sıçrama, denge tahtasında yürüme, kolları yana, yukarı, geriye alarak denge tahtasında yürüme.

20 Dakika Aktivite

Aktivite: Bowling

Alan: Açık Alan

Beceri: Çeviklik(kıvraklık) / El-Göz koordinasyonu

Araç-Gereç: 2-3 adet yumuşak top 6-8 adet bowling pini

Aktivite:

- Oyun alanı 2 daire ile belirlenir. Bu dairelerin çapı yaklaşık 6 adım ve uzaklıkları 10-12 adım çapında olmalı.
- Bir dairenin içinde öğrenci diğer dairede de bowling pinleri durmalıdır.
- Bowling pinlerinin olduğu yerde bir kişi durmalı pinler düşünce düzeltmeli
- Oyunun başlama sinyali verilince öğrenciler topu atarak bowling pinlerini yıkmaya çalışacak (öğrencilerin bowling pinlerine doğru topu atarken göz takibi yapması sağlanmalı).

60 Dakika Tenis:

20 dakika raketsiz temel tenis egzersizleri:

1. Topu avuç içine al ve düşürmeden yürü
2. Topu avuç içine al ve düz çizgiden topu düşürmeden yürü
3. Topu avuç içine al ve yuvarlak kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmemeye çalışarak yürü
4. Topu avuç içine al ve denge tahtasında yürümeye çalış
5. Topu avuç içiyle 1 kez vur bir kez top yerde sekin ve tekrar avuç içiyle vur daha sonra aynı hareketi avuç içinde 2-3 kez sektirerek yap
6. Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirmeye çalış
7. Öğrenciye topu atın öğrenci topu elini raket gidi tutarak avuç içi ile vursun

20 dakika raketli temel tenis egzersizleri

1. Topu raketin üzerine koy yürü
2. Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürü
3. Topu raketin üzerine koy ve daire kare ve yamuk çizgilerden yürümeye çalış
4. Topu raketin üzerindeyken engeller arasından geçmeye çalış
5. Raketin etrafında topu düşürmeden çevirmeye çalış
6. Topu 1 kez rakette 1 kez yerde daha sonra 2 kez rakette 1 kez yerde sektirmeye çalış
7. Topu rakette düşürmeden sektirmeye çalış
8. 5 dakika raket tutuşu çalışma

15 dakika tenis oynama:

- Forehand vuruşu öğretimi ve karşılıklı forehand vuruşu ile topa vurma.

Not: Her derste çocuğun dinlenme süresine bağlı olarak 10-12 dakika mola verilmiştir.

Resim 3.1: Raket ile birlikte yapılan denge çalışması

Resim 3.2: Bowling uygulaması

Resim 3.3 : Tenis uygulaması

Araştırmaya Katılanların Genel Özellikleri

Çizelge 2.3: Otizmli bireyin genel özellikleri

YAŞ	20
CİNSİYET	Erkek
BOY	1,76
KİLO	70
TANISI	Otizm
TANI KONMA YAŞI	3
ÖZEL EĞİTİME BAŞLAMA YAŞI	4
KULLANDIĞI İLAÇLAR VE DOZU	ABILIFY (5Mg sabah) DEPAKİN (500 Mg sabah- akşam) SEROQUEL (50Mg sabah- 400 Mg akşam)

Çizelge 2.4: Ailenin genel özellikleri

	Anne	Baba
YAŞ	50	52
CİNSİYET	KADIN	ERKEK
MEDENİ DURUM	EVLİ	EVLİ
MESLEK	EMEKLİ	TEKNİSYEN
ÖĞRENİM DURUMU	LİSE	MESLEK YÜKSEK OKULU

Çizelge 2.5: Kaynaştırmalı eğitim veren öğretmenlerin genel özellikleri

	KÖ1	KÖ2	KÖ3
YAŞ	47	45	40
CİNSİYET	KADIN	KADIN	KADIN
MEDENİ DURUM	EVLİ	EVLİ	EVLİ
MESLEK	REHBERLİK ÖĞRETMENİ	BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENİ	OFİS PROGRAMLARI ÖĞRETMENİ (SINIF ÖĞRETMENİ)
TECRÜBE (YIL)	20	16	13
ÖĞRENCİ İLE ÇALIŞTIĞI SÜRE (YIL)	2	2	2

Çizelge 2.6: Özel eğitim öğretmenlerinin genel özellikleri

	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6
YAŞ	27	27	23	36	49	25
CİNSİYET	ERKEK	KADIN	KADIN	KADIN	ERKEK	KADIN
MEDENİ DURUM	BEKÂR	BEKÂR	BEKÂR	EVLİ	EVLİ	BEKÂR
MESLEK	KONUŞMA TERAPİSTİ (ÖZEL EĞİTİM)	ÖZEL EĞİTİM	ÖZEL EĞİTİM	PSİKOLOG (ÖZEL EĞİTİM)	RESİM ÖĞRETMENİ (ÖZEL EĞİTİM)	SPOR EĞİTMENİ (ÖZEL EĞİTİM)
TECRÜBE (YIL)	5	6	5	12	28	7
ÖĞRENCİ İLE ÇALIŞTIĞI SÜRE (YIL)	2	4	2	5	2	0

Verilerin analizi

Verilerin analizinde araştırmaya katılan bireylere yöneltilen toplamda 20 adetten oluşan kapalı uçlu soruların cevabı kullanılmıştır.

Bu sorular ilgili alan taraması yapılarak, uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmış olup, tamamen sosyal yeterlilik konusunu kapsamaktadır.

Süre ve olanaklar

Araştırma ilgili alan taraması, n görüşmede verilerin toplanması, daha sonrasında öğrencilerin sosyal yeterlilik düzeylerinde yaşadıkları aksaklıkların belirlenmesi bunların giderilmesi için yapılan çalışmalar ve en sonun da bu aksaklıkların giderilip giderilmediği ile ilgili yapılan görüşmeler ile bu görüşmelerin analiz edilmesi sürecini kapsayan 12 ayda tamamlanmış ve tüm olanaklar araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Elde Edilen Verilerin Analizi

A) Uyumsal Davranış

1) Bireylerin Bağımsal İşlev Becerileri

S1) İlgilendiği veya istediği herhangi bir nesneyi getirip gösterebiliyor mu?
İlgilendiğini belli edecek herhangi bir davranış sergiliyor mu?

Şekil 4.1: Öğrencinin ilgilediği nesneyi getirip gösterebilme konusunda araştırmaya katılanların ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Antrenman programının uygulanmasından önce öğrencinin anne ve babası ilgilendiği nesneyi getirip gösterme de çocuklarının sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma sonrasında ise çocuklarının ilgilendiği nesneyi gösterdiğini neyi isteyip neyi istemediğini açıkça ifade edebildiğini belirterek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.1: Aile açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme

İlgilendiği nesneyi getirip gösterebilme	
Ön cevap	Son cevap
A: “Çocuğum istemediği şeyleri asla yapmaz ama istediği nesneleri veya ilgilendiği bir şeyi de belli etmez. Ancak sevdiği yemekleri daha iştahla yer belki bu sevdiği şeyleri belli eden bir unsurdur”.	A: “Evet bu çalışmanın bu alana çok büyük faydası oldu. Mesela geçen gün markete gittik ben bir şey aldım yemesi için hayır onu değil bunu istiyorum dedi bu bizim için büyük bir gelişme. Evde de istediği kıyafetleri giyiyor hatta bana ben makarna yemek istiyorum, kitap okumak istiyorum gibi cümleler de kullanıyor”.
B: “İsteddiği şeyleri belli etmez. Sadece bunu mu yoksa bunu mu istiyorsun dediğimizde hangisini istediğini gösterir ancak sonrasında iki nesneyi de kullanır yani gerçekten istediği şeyi göstermez”.	B: “Evet şuanda istediği nesneleri dile getirebiliyor. Mesela bana geçen akşam kumandayı istiyorum dedi bu belki çok basit bir şey gibi gözükebilir ama bizim için gerçekten ciddiye alınabilecek bir durum. Bu durumu yüzdeye dökmek gerekirse Yüzde On iken Yüzde Seksenlik bir ilerleme belki de. Bu da bizi gerçekten çok mutlu ediyor”.

Araştırmaya katılan deneğin kaynaştırma eğitimine katıldığı okuldaki öğretmenleri bu soruya genellikle öğrencinin okul içerisinde ilgilendiği veya istediği nesnelere karşı tepkisiz kaldığını ilgi ve isteklerini ifade etmekte zorluk yaşadığını belirtmişlerdir ve bu konu ile ilgili görüşleri yapılan tenis uygulaması çalışması sonunda da devam ettiğini şu görüşler ile dile getirmişlerdir;

Çizelge 4.2: Kaynaştırma öğretmenleri açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme

İlgilendiği nesneyi getirip gösterebilme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Öğrencimin hiçbir zaman istek veya ilgisini belli ettiğini veya ilgilendiği bir şeyi yapmak istediğini belli edecek bir davranışını bu zamana kadar gözlemlemedim. İstemediği şeyleri yapmamakta ısrarcı davrandığını söyleyebilirim ancak yapmak istediği şeyleri veya ilgi duyduğu nesneleri belli edecek bir harekette bulunmadı”.	KÖ1: “Çalışma yapmadan önce de bu soruları sormuştunuz. Ancak aynı durum hala geçerli ilgilendiği veya istediği bir nesneyi getirmede hala sorun yaşıyor neyi istediğini tam anlamı ile bilemiyorum”.
KÖ2: “İlgilendiği veya istediği herhangi bir nesneyi getirip göstermiyor bu belli edecek davranış da sergilemiyor”.	KÖ2: “İlgi ve isteğini 3 ay önce de belli etmiyordu hala da belli edecek bir davranış sergilemiyor. Bu konu ile ilgili bir değişim söz konusu değil”.
KÖ3: “İlgi veya isteğini belli ettiğini gözlemlemedim. İstemediği bir şeyi yapmadığını ve bunu belli ettiğini biliyorum ancak ilgi ve isteğini dile getirmiyor veya belli edecek”.	KÖ3: “İlgilendiği veya istediği herhangi bir nesneyi getirip göstermiyor. Bu sorunun cevabı spor yapmadan önceki cevap ile aynı hiçbir değişiklik yok”.

Kendilerine yöneltilen bu soruda özel eğitim öğretmenlerinden 2 tanesi öğrencinin ilgilendiği nesneyi getirip göstermediğini veya bunu belli edecek herhangi bir davranışta bulunmadığını ifade etmiş, yapılan tenis uygulamasından sonra ise yöneltilen bu soruya öğretmenler öğrencinin ilgi ve isteklerini belli etme konusunda ciddi artış olduğunu ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.3: Özel eğitim öğretmenleri açısından ilgilendiği nesneyi getirip gösterebilme

İlgilendiği nesneyi getirip gösterebilme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Hayır ilgilendiği nesneyi göstermez bunu belli edecek davranış da sergilemez. Ben bazen hangisini istersin diye sorarım o zaman sadece istediğini gösterir. Ama durup dururken ben bunu istiyorum demez”.	Ö1: “Evet ilgilendiği nesneyi istediği herhangi bir şeyi belli ediyor. Hatta dersi nasıl işlememiz gerektiğine bile karar veriyor. Bugün ne yapmak istiyorsun sorusuna cevap alıyorum artık. Bu onun için büyük bir ilerlemedir”.
Ö2: “Aslında ilgilendiği nesneyi getirip göstermezdi. Derslerde bu konu ile ilgili çalışmalar yapıyoruz eskiye nazaran daha iyi olduğunu düşünüyorum. Ancak tam olarak istenilen seviyede değil hala çalışmaların yapılmasına ihtiyacı var”.	
Ö3: “İlgilendiği nesneyi getirip göstermez. Sadece soru sorarsak isteklerinin ne olduğunu söyleyebilir”.	Ö3: “Yaptığınız bu çalışma öncesinde ilgilendiği nesneyi belli edecek bir tavır yoktu ancak şuanda az da olsa bir ilerleme söz konusudur. İstenilen seviyede olmasa da bir ilerleme olduğu ortada”.
Ö4: “Evet istediği herhangi bir nesneyi getirip gösterebilir. Hangisini istiyorsun diye sorduğumda çok rahat gösterebilir ancak sadece istemediği bir şey varsa eğer istediği nesnenin o olmadığını ifade edebilir ifade etmese bile hareketleri ile belli edebilir”.	

Ö5: “Neyi isteyip neyi istemediğini belli eder. Özellikle resim yaparken hangi boyayı kullanması gerektiğini veya ne resim yapacağına fiilen kendisi karar verir bu durum da onun isteklerini belli ettiğinin göstergesidir”.	
Ö6: “İlgisini belli edecek herhangi bir davranış sergilediğini gözlemlemedim. Hatta ilk konuşmamızda hep şaşkındı. Ne yapacağını bilemiyordu. Hep benim yönlendirmelerim ile birlikte vakit geçirdik. Ne yemek yiyeceğine bile ben karar verdim”.	Ö6: “Yaptığımız antrenman programları içerisinde bulunan oyunlar öğrencinin ilgi ve isteğini arttırıcı şekilde hazırlanmıştır. Öğrenci oyun içerisinde ne yapması gerektiğine topu ne tarafa atması gerektiğine kendisi karar verdiği için isteğini belli etme yönünde yapılan çalışma sonrasında ciddi bir artışın olduğunu düşünüyorum”.

S2) Yemek ve uyku alışkanlıklarında olağan dışı farklılıklar var mı?

Şekil 4.2: Öğrencinin yemek ve uyku probleminin uygulama öncesi ve sonrası değerlendirme

Araştırmaya katılan öğrencinin anne ve babası kendilerine yöneltilen bu soruda çocuklarının en büyük probleminin yemek olduğu çok az yemeği severek yediğini ve sevmediği yiyecekleri asla yemediğini, uyku problemini ise zaman zaman yaşadıklarını dile getirmişlerdir, çalışma sonrasında ise aile yemek probleminin hala devam ettiğini anne ve baba şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.4. Aile açısından yemek ve uyku problemi

Yemek ve uyku problemi	
Ön cevap	Son cevap
A: “Küçükken uyku problemini çok sık yaşırdık günlerce uyumazdı ağlama krizleri olurdu bu bizim için çok büyük bir sıkıntıydı ancak şimdilerde bu sorunu daha az yaşıyoruz. Tabii ki de tamamen bitmiş değil hala bu sorunu yaşıyoruz özellikle öfke nöbetleri geçirdiği gün uyku problemi daha yoğun yaşanıyor. Yemek kısmına	A: “Yemek problemimiz hala devam ediyor. Çok fazla yemek seçiyor. Bu beni gerçekten çok zorluyor”.

gelince ise bu da büyük bir sorun istemediği bir şeyi asla yemez ve çok yemek seçer bu sorun küçükken de vardı hala da devam ediyor”.	
B: “Yemek en büyük problem bizim için sevmediği çok fazla yemek var ve bu yemekleri asla yemez. Sağlıksız yemekleri yemeği çok seviyor. Uyku sorununu arada bir yaşıyoruz. Yaşadığımız günlerde de çok büyük sorun oluyor.	B: “Yemek problemi hala yaşıyor. Yediği yemek sayısı çok azdır”.

S3) Taklit yeteneği yaşlılarına göre farklı mıdır?

Şekil 4.3: Öğrencinin taklit yeteneğinin ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Bu soruda anne ve baba çocuklarının taklit yeteneğinin yaşlılarına oranla ve hatta diğer otizmlili bireylere oranla çok yüksek olduğunu ve öğretilmesi gereken birçok şeyi taklit yoluyla öğretebildiklerini dile getirmişlerdir ve şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.5. Aile açısından taklit yeteneği

Taklit yeteneği	
Ön cevap	Son cevap
A: “Taklit yeteneği çok gelişmiştir çocuğumuzun. Bazen çok şaşıyoruz bu konuda herhangi bir şeyi hiç beklemediğimiz anda taklit edebiliyor bu bazen olumlu bir durum bazen ise bizim açımızdan olumsuz bir durum oluyor. Çünkü bu taklit ettiği şey bir süre sonra yerleşiyor ve değiştirmesi çok zor oluyor. Ancak çoğu durumda işe yarıyor. Temel eğitimleri hep taklit yoluyla öğrendi. Örneğin el yıkama yemek yeme bu gibi gündelik yaşamda işe yarayacak şeyleri taklit yoluyla öğrettik.	
B: “Taklit yeteneğinin yaşlılarına oranla daha üst seviyede olduğunu düşünüyoruz 1 kez görmesi yeterli oluyor gördüğü şeyi taklit etmesi için”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencilerini taklit yeteneğinin gelişmiş olduğunu hatta bazen her şeyi taklit ettiğini bu durumun bazen onlar açısından olumlu olduğunu ancak bazen de yanlış yapılan bir şeyi taklit ettiğinde onun kalıcı olabileceğini vurgulamışlardır ve şu ifadeleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.6. Kaynaştırma öğretmenleri açısından taklit yeteneği

Taklit yeteneği	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet taklit yeteneği çok gelişmiştir. Bazen bizi bu konuda şaşırtabiliyor konuşurken el hareketlerimizi bile taklit edebiliyor. Bu yetenek bir şeyi öğretirken çok işimize yarıyor bu konuda gerçekten çok yetenekli”.	
KÖ2: “Taklit yeteneği gelişmiştir evet ancak bu bazen olumsuz sonuçlar da verebiliyor mesela diğer öğrencilerin olumsuz bir davranışını taklit edebiliyor ve daha sonrasında bu olumsuz davranış kalıcı hale gelebiliyor ve düzeltilmesi zor oluyor”.	
KÖ3: “Taklit yeteneği akranlarına göre biraz daha baskındır. Bu bazen işe yarıyor. Ancak bazen mimiklerimizi bile taklit edebiliyor veya gördüğü olumsuz bir davranış taklit edebiliyor bu açıdan düşünüldüğü zaman olumsuz davranışlar da ortaya çıkabiliyor”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerin hepsi öğrencilerinin taklit yeteneğinin gelişmiş olduğunu hatta yaşlılarından çok fazla gelişmiş olduğunu ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

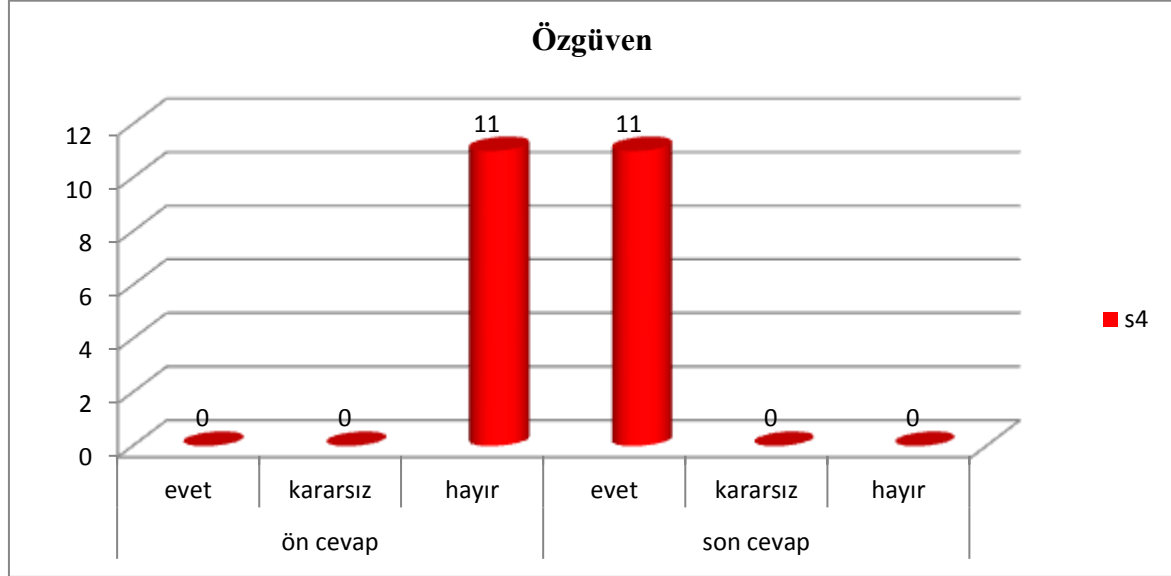
Çizelge 4.7. Özel eğitim öğretmenleri açısından taklit yeteneği

Taklit yeteneği	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet taklit yeteneği gelişmiştir. Her şeyi taklit etmeye çalışır hatta bir şeyi taklit ederek öğrenir bu belki de en yetenekli olduğu alandır”.	
Ö2: “Taklit yeteneği baya gelişmiştir. Bu hep böyleydi yani derslere başladığımız anda da böyleydi zamanla da gelişti. Şuan	

anlamlandıramadığı şeyleri taklit ederek öğretiyoruz bu da hem onun işine yarıyor hem de bizim. Ancak bazen öğrenmemesi gereken şeyleri de taklit edebiliyor”.	
Ö3: “Taklit yeteneği yaşlılarına göre biraz daha fazla gelişmiş. Diğer öğrenciler neyi taklit edeceğini bilemezken öğrencimiz neyi taklit etmesi gerektiğini bile bilir ve bu şekilde öğrenir birçok şeyi. Bu yeteneğin ben oldukça gelişmiş olduğunu düşünüyorum”.	
Ö4: “Evet taklit yeteneği yaşlılarına göre farklıdır. Daha çok gelişmiştir. Bazen her şeyi taklit eder bu durumda bu yeteneğin biraz köreltilmesi gerektiğini düşünürüm ancak bazen de öyle şeyleri taklit eder ki beni şaşırtır ve çok mutlu eder. Öyle güzel yerlerde öyle güzel şeyleri taklit eder ki evet bunu bilerek isteyerek yapıyor derim. Bu konuda çok yetenekli olduğunu düşünüyorum”.	
Ö5: “Taklit yeteneği hem normal bireylere oranla hem de diğer otizmli bireylere oranda çok daha fazla gelişmiştir bence. Bu yeteneğin önemli olduğunu düşünüyorum çünkü bazen ne kadar anlatırsam anlatayım o anlar ama anlamlandıramaz şaşırtır ne yapması gerektiğini bilemez çünkü soyut kavramları anlamlandıramıyordur. İşte böyle durumlarda soyutlardan kurtulup anlatmak istediğimi somut ifadeler ile pekiştirirsem bu durum anlam kazanır onun için işte böyle durumlarda daha çabuk kavrayıp ne yapması gerektiğinin daha rahat farkına varıyor bu açıdan değerlendirecek olursak evet bu konuda yetenekli ve bu yetenek çoğu zaman işe yarıyor ancak ailesi ile bu konuda zaman zaman konuşuyoruz bazen taklit etmemesi gereken durumlar olduğu ve bu taklit onun hayatını ciddi bir şekilde etkilediğini söylüyor bu açıdan düşünüldüğünde ise zararlar olabileceği kanaatindeyim”.	
Ö6: “Çalışma öncesindeki gözlemlerim sonucunda öğrencinin taklit yeteneğinin oldukça gelişmiş olduğunu hatta ileri düzeyde olduğunu fark ettik ve hazırlanan antrenman programlarında bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmamasına karar verildi. Hatta bu özelliği antrenman esnasında takıldığım anlarda bana yardımcı olacağı kanaatindeyim. Öğrenmekte güçlük çektiği konularda hep taklit yeteneği ile öğretmeyi amaçlıyoruz”.	

S4) Özgüveni yüksek midir?

Şekil 4.4: Öğrencinin özgüveninin ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Aile antrenman öncesi sorulan bu soruda aile çocuklarının özgüveninin hiç olmadığını ifade etmişlerdi antrenman sonrasında ise çocuklarında yüzde yüz bir özgüven artışı olduğunu belirterek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.8. Aile açısından özgüven

Özgüven	
Ön cevap	Son cevap
A: “Hayır çocuğumuzun özgüveni yok denecek kadar azdır. Biz çevredeki şaşkın bakışlarını veya iletişim problemini hep buna bağlıyoruz. Özgüven eksikliği bizim için ciddi bir problem. Gittiğimiz sosyal ortamlarda özellikle ilk kez tanıştığımız insanların yanında hep çok utangaçtır”.	A: “ Önceden hiçbir şekilde özgüveni yoktur. Surat ifadesindeki o şaşkınlık gitti şimdi mesela ilk kez tanıştığı insanlara baktığı gibi bakmıyor. Sorulan sorulara daha net cevaplar verebiliyor. Utangaçlık yaşamıyor artık”.
B: “Çocuğumuzun özgüveni yok bu kadar net söyleyebilirim özgüven problemini ciddi bir olarak görüyoruz”.	B: “ Özgüveni yüzde yüz arttı. Bunu çok net bir şekilde görebiliyorum. Eskiden hep yere bakardı utangaç tavırlar sergilerdi şimdilerde ise utangaç değil insanlarla daha rahat konuşabiliyor sporun bunda büyük bir faydası olduğu düşüncesindeyiz”.

Bu soruya öğretmenler öğrencinin kendine güvenmediğini özgüveninin olmadığı gözlemlediklerini ifade etmişlerdir ve çalışma sonrasında ise özgüvenin de ciddi bir artış olduğunu kendine çok fazla güvenmeye başladığını ilk karşılaşmadaki ne konuşacağım şaşkınlığını attığını. Özgüveninin eskiye nazaran çok daha yüksek olduğunu belirterek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.9. Kaynaştırma öğretmenleri açısından özgüven

Özgüven	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Öğrencimin özgüveni yok. Bunu çok net söyleyebilirim kendine güvenmiyor yapabileceklerinin farkında değil aslında yetenekli ama bu yeteneklerinin farkında değil”.	KÖ1: “Evet özgüveni yüksek bu soruya kesinlikle bir özgüven artışı olduğu şeklinde cevap verebilirim. Çünkü 3 ay önce çok içine kapanıktı konuşmazdı. İletişimi başlatmazdı. Siz konuşmazsanız asla yanınıza gelip konuşmazdı. Ancak şuanda sabahları güneydin diyor. Hatta geçen sınıfta bir espri yapıldı herkesten önce o güldü sonra tüm sınıf önce şaşırdı sora çok hoşlarına gitti için hep birlikte güldük bu durumların olması öğrencimde ciddi bir özgüven artışının göstergesi bence. Bu konuda sporun büyük desteği olduğunu düşünüyorum”.
KÖ2: “ Özgüveni yok. Derslere geldiğinde konuşmaz. İlk karşılaşmalarımızda bile hep bir şaşkındır. Bunun olması özgüveni olmadığındandır bence”.	KÖ2: “ Evet özgüveninde kesinlikte bir artış var hatta baya bir artış var. Bunu yapılan spor çalışmasına bağlamak ne kadar doğru olur bilemiyorum ama yazın uğraştığı başka herhangi bir aktivite olmadığı için spor sayesinde olma olasılığı yüksek. Sonuç olarak gerçekten özgüven artışı var bu bakışlarına oturmasına konuşmasına ve tavırlarına yansıyor. Mesela artık daha rahat ifade ediyor kendini”.

KÖ3: “ Kendine karşı güvensizliği ve yapamama korkusu var bu belki de çevredekilerin bakışından ve tepkisinden kaynaklanıyor”.	KÖ3: “ Özgüveni artık daha yüksek bunu çok rahat gözlemleyebiliyorum. Yeni yıla çok daha güzel başladık. Eskiden hep yalnız olmayı tercih ederken şuanda daha çok girişken. Bu da kesinlikle özgüven artışından kaynaklanıyor. Yaptığı spor çalışmasının bu duruma ciddi katkı sağladığı kanaatindeyim. Mesela ısınma hareketlerini ortaya geçip o yaptırıyor artık. Birlikte basketbol oynuyorlar filede voleybol oynuyorlar. Bunlar hep kendine güvendiği için olan şeyler. O yüzden özgüveni şuanda inanılmaz arttı”.
--	--

Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin hepsi öğrencilerinin özgüvenin düşük olduğunu hatta hiç olmadığını, yapılan spor çalışmasından sonra ise özgüveninde ciddi bir artış olduğunu tespit etmişler ve bu tespitlerini şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.10. Özel eğitim öğretmenleri açısından özgüven

Özgüven	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Özgüveni yok denecek kadar az. Çok utangaç. Konuşma terapilerinde bazen yorum yapmasını istiyorum aslında çok istiyor konuşmayı yorum yapmayı ancak özgüven eksikliğinden dolayı yanlış yapacağım korkusu yaşıyor o yüzden uzun uzun konuşmuyor sadece sorulan sorulara kısa cevaplar veriyor. Eğer özgüveni olsa eminim yorum yapar sadece utandığı için konuşmaktan çekiniyor.	Ö1: “Özgüveninde yapılan spor çalışmasının çok faydası olduğunu düşünüyorum. Çünkü gerçekten çok büyük bir artış var özgüveninde. O ilk karşılaşmamızda yaşadığı şaşkınlık gerçekten azaldı bunun da kesinlikle özgüveninin arttığından kaynaklandığını düşünüyorum”.
Ö2: “Evet özgüven problemi yaşıyoruz bunu tanıştığımız ilk günden bu güne kadar	Ö2: “Evet kendine olan güveninde gerçekten bir artış var. Bu kadar artış

hep yaşadık ve çözemedik bir türlü bence bu durumu aşabilecek en etkili şey spordur. Ailesi ile de konuştuk hatta bunu çünkü biz başarılı olduğumu çok akıllı olduğumu sürekli vurgulayarak özgüven artışının olması için çalışmalar yapıyoruz ancak akademik bir çalışma olduğu için bu hep yapmacık geliyor belki de o yüzden başarı elde edemiyoruz biz de bu konu sosyal aktivite ortamında işlenirse daha kolay çözüleceğini ve öğrencinin daha rahat hareket edeceği için başarısının farkına varacağını bu da özgüven artışını sağlayacağını düşünüyoruz sonuçta koordineli çalışmak şart her çalışma mutlaka bir alana katkı sağlayacaktır”.	hakikaten inanılmaz. Bence spor çalışmasının en çok özgüven artışına neden olmuştur. Çünkü hareketleri daha kendinden emin. İfadeleri eskiye göre daha keskin ve davranışları kendine daha çok güvendiğini gösteriyor”.
Ö3: “Özgüveni yüksek değil kendine güvenmiyor. Bu yüzden hep çekingen yaklaşıyor iletişim kurmakta bu yüzden sıkıntı yaşanıyor diye düşünüyorum”.	Ö3: “Özgüveninde gerçekten bir artış var. Yapılan spor çalışmasının ne kadar etkisi oldu bilmiyorum ama o eski çekingenliği yok iletişim kurmakta artık çok da zorlanmıyor”.
Ö4: “Hayır özgüveni yüksek değildir hatta hiç yoktur bunu her fırsatta dile getiriyoruz zaten özgüven problemi var bu da akademik alanda veya sosyal çevrede böyle çekingen davranışlar sergilemesine sebep oluyor. Hal bu ki başarılı bir çocuk bunun farkına varsa özgüveni artacaktır bu alanda çalışmalar yapıyoruz umarım başarılı sonuçlar elde edebiliriz”.	Ö4: “Evet özgüveninde inanılmaz bir artış var. Şu anda kendine olan güveninin olduğunu ve hatta üst düzeyde olduğunu düşünüyorum ve yaptığını bu çalışmanın çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum”.
Ö5: “Özgüveni yok. Bunu ben çok net bir şekilde gözlemleyebiliyorum. Ancak düzeltemiyoruz. Hep özgüven artışını	Ö5: “Evet kesinlikle kendine güveniyor. Spor yaparken çok başarılı olduğunu biliyorum ve bunun katkısı olduğunu

sağlamak için çalışmalarının güzelliğini ne kadar başarılı olduğunu anlatıyorum. Hatta geçenlerde resimlerinden bir tanesini çerçeve yaptırıp astık görünce mutlu oldu bunu anladım ama tablonun duvarda kaldığının onun bir başarısı olduğunu galiba anlamlandıramadı belki de anlamlandırdı ancak işte bu tip davranışlar anlık mutluluk olarak kalıyor gündelik yaşamına aktarmada sıkıntı yaşıyabiliyor”.	düşünüyorum. Belki de ilk defa bir alanda bu kadar başarılı olduğunun farkına vardığı için yapabileceğinin bilincinde artık bu durumda onun özgüveninin arttırdığını düşünüyorum”.
Ö6: “Çalışma öncesinde öğrenciyi gözlemledim ve bu gözlemlerim neticesinde özgüven eksikliği yaşadığını fark ettim. Spor yaparak özgüveninin artacağını düşünüyorum”.	Ö6: “ Çalışma öncesinde o kadar şaşkındı ki ne yapması gerektiği nasıl hareket etmesi gerektiğini bilmiyordu. Biz de bu durumu öz güven eksikliğine bağlamıştık. Ancak yapılan tenis uygulamasından sonra bu durum tam tersine döndü. Çünkü teniste çok başarılı oldu ve çok sevdi. Sevdikçe de daha başarılı oldu. Sonucunda da özgüveninde ciddi derece bir artış oldu çünkü başarılı olduğunun farkında ve bunu hayatına aktarabildi. Belki de en önemlisi bu özgüvenindeki artış hayatına da yansıdı”.

S5) Dikkat seviyesi yüksek midir?

Şekil 4.5: Öğrencinin dikkat seviyesi ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda antrenman öncesinde aile çocuklarının dikkat seviyesinin düşük olduğunu ancak antrenman sonrasında dikkat seviyesinde inanılmaz bir artış olduğunu gözlemlediklerini şu cümleleri kullanarak ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.11. Aile açısından dikkat seviyesi

Dikkat seviyesi	
Ön cevap	Son cevap
A: “Çocuğumun dikkat düzeyi oldukça düşük bir şeye kolay kolay odaklanamaz odaklanınca da çok kısa sürede tekrar dağılır. Bu sorunu çözmek için çok şey denedik ancak başarılı olmadık”.	A: “ Dikkat seviyesi çok düşüktü bu çalışmadan önce ancak şimdi ben dikkat seviyesinde bir şeye odaklanma süresinde yüzde ellilik bir artış olduğunu düşünüyorum. Uzun süre aynı yerde oturup beni dinleyebiliyor artık. Özellikle ders çalışırken bunu fark edebiliyorum artık daha dikkatli dinliyor beni”.
B: “ Dikkat seviyesi düşüktür. Uzun süre aynı şeyle ilgilenmez, çok ilgisini çeken bir nesne veya bir olay bile olsa öyle uzun süre odaklanamaz”.	B: “ Dikkat seviyesi gerçekten arttı. Bu çok belli oluyor. Artık bir şeyle daha uzun süre ilgilenebiliyor çabuk sıkılmıyor. Birlikte vakit geçirirken sohbet ederken daha rahat dinliyor bizi”.

Bu soruda öğretmenler öğrencisinin dikkatinin dağınık olduğunu, dikkatinin çok çabuk dağıldığını odaklanma süresinin çok kısa olduğunu ve dikkatinin dağılınca toparlanma durumunun çok zor olduğunu ifade etmişler, yapılan spor eğitimi sonrasında ise öğrencinin dikkat seviyesinde ciddi bir artış olduğunu gözlemlediklerini şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.12. Kaynaştırma öğretmenleri açısından dikkat seviyesi

Dikkat seviyesi	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet dikkati dağınık. Bir konuya adapte olurken çok sorun yaşıyor. Bazen bir şey anlatırken başka şeylerle ilgilenebiliyor ve ya sıkıldığı an o ortamdan uzaklaşmak ve anlatılan konuyu dinlememek isteyebiliyor”.	KÖ1: “Dikkat seviyesinde artış var. Bunu gözlemleyebiliyorum. Dersleri eskisinden daha dikkatli dinliyor bütün ders yerinden hiç kalkmadan oturuyor. Hatta bazen derse bile katılıyor. Uzun süre beni dikkatli bir şekilde dinleyebiliyor. Bu durumu yaptığı spor aktivitesine bağlayabiliriz”.
KÖ2: “Dikkati dağınık ve dağıldığı an ne yaparsak yapalım ilgisini çekmemiz imkânsız oluyor”.	KÖ2: “Dikkat seviyesi eskiye oranla çok daha yüksek. Yeni döneme çok iyi başladı. Beni çok daha dikkatli dinliyor. Dikkat seviyesinde neredeyse yüzde seksenlik bir artış olduğunu düşünüyorum”.
KÖ3: “Dikkat dağınıklığı fazlası ile mevcuttur. Çok çabuk dağılıyor dikkati ve dağıldığı an toparlamak imkânsız oluyor”.	KÖ3: “Evet dikkat seviyesinde artış var. Çok belli oluyor bu. Derslerde daha dikkatlidir. Daha aktif. Bu da kesinlikle yaptığı spordan kaynaklanıyordur. Yazın çalışmasının etkili olduğu çok net bir şekilde belli oluyor”.

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencilerinin dikkat seviyesinin çok düşük olduğunu ifade etmişler, tenis uygulamalarının sonrasında yapılan görüşmelerde ise dikkat konusuna değinildiğinde özel eğitim öğretmenlerinin hepsi bu konuda inanılmaz bir gelişme olduğunu vurgulamışlardır ve spor çalışmasının en fazla bu alana etki ettiğini düşündüklerini şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.13. Özel eğitim öğretmenleri açısından dikkat seviyesi

Dikkat seviyesi	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Dikkat seviyesi oldukça düşüktür. Odaklanma süresi 15 saniyeyi geçmiyor. Ama ders içerisinde 10 dakika odaklanabilir daha sonrasında ise dikkati dağılıyor ve tekrar toparlanması çok güç oluyor. Yerinden kalkmak istiyor sıkıldığını belli eden hareketler sergiliyor”.	Ö1: “Dikkatinde ciddi bir artış var. Bunu kesinlikle yapılan spor eğitimine bağlıyorum. Çünkü tenisin dikkat gerektiren bir spor branşı olduğunu düşünüyorum. Yapılan çalışma neticesinde de bu konunun olumlu sonuçlandığını ve en önemlisi hayatına aktarabildiğini düşünüyorum”.
Ö2: “Dikkat seviyesi düşüktür. Dikkatini toparlamak için ilgisini çeken bir şeylerin olması gerekir. Bunu sağlayamazsanız dağılır hemen başka şeylerle uğraşmaya başlar veya ortamda durmak istemez ve dikkati dağıldığında toparlaması güçtür. Ben bu durumda 5 dakika ara veriyorum sonrasında da ilgisini çekecek materyallere başvuruyorum sonrasında toparlanıyor ama bazı zamanlarda bu da işe yaramıyor”.	Ö2: “Evet artık dikkati çok dağınık değil derste daha uzun süre dikkatini yoğunlaştırabiliyor. Sporun buna mutlaka katkısı olmuştur. Ancak tam anlamıyla sporun mu katkısı olduğunu ilerleyen dönemlerde daha net karar verebileceğimizi düşünüyorum”.
Ö3: “Dikkat seviyesi oldukça düşüktür. Çok çabuk dağılıyor. Dağıldığı zaman da toparlamak çok zaman alıyor. Ancak sevdiği, ilgisini çeken bir durum varsa mesela sevdiği bir program dizi film izliyorsa buna saatlerce odaklanabiliyor ama ilgisini çekmeyen bir konu ise en fazla 5 dakika odaklanıyor sonrasında tamamen	Ö3: “Dikkati eskiye oranla kesinlikle daha yoğun. Derslerdeki dikkat süresi 5 dakikayı geçmezken şuanda yarım saatlik dersi bile çok rahat işleyebiliyoruz”.

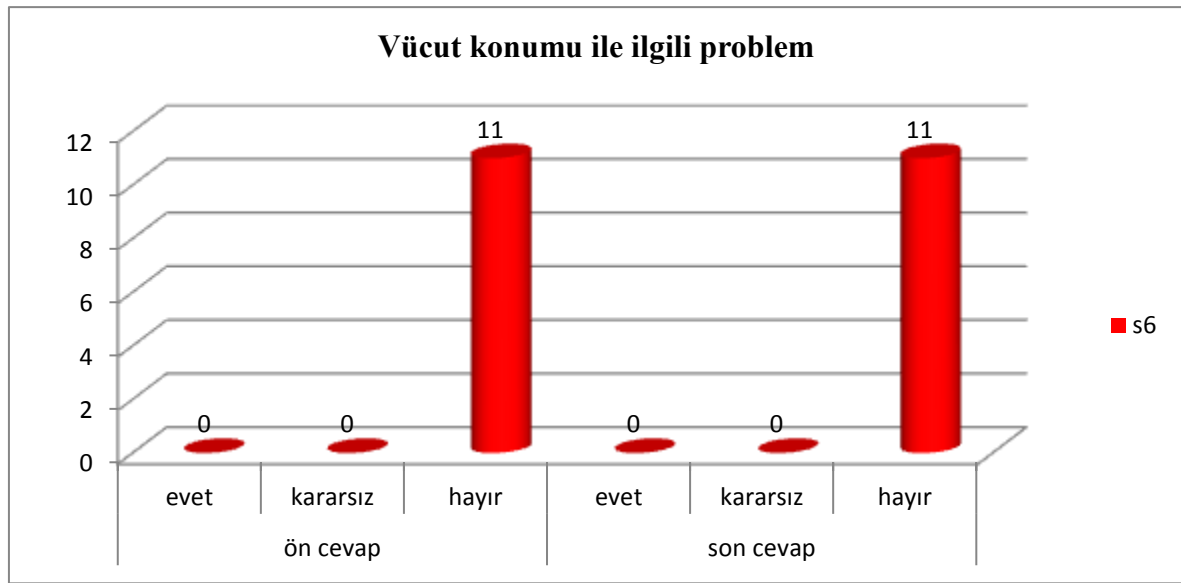
kopuyor tekrar toparlanması da çok zor oluyor”.	
Ö4: “Hayır dikkat seviyesi yüksek değildir. Aksine düşüktür. Bir şeye odaklanma süresi çok kısadır.	Ö4: “Dikkat dağınıklığı ciddi manada çözülmüş gibi. Bunda sporun büyük bir katkısı olduğunu düşünüyorum”.
Ö5: “Dikkat seviyesi çok düşük. Bunu düzeltmek için çalışmalar yapıyoruz. Ancak istenilen şekilde ilerleme kaydettiğimiz söylenemez. Çok çabuk dağılıyor zor odaklanıyor ama çabuk dağılıyor”.	Ö5: “Dikkati eskiden çok dağınıktı. Ben bir şey anlatırken çok çabuk sıkılırdı yerinden kalkmak isterdi. Ancak şuanda dikkat konusunda biraz daha iyi gibi. En azından 1 ders yerinden kalkmadan beni dinleyebiliyor”.
Ö6: “Öğrencinin dikkat seviyesinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan ön araştırmada öğrencinin bir noktaya odaklanma süresi 10 saniyedir. Bu da dikkatinin oldukça düşük olduğunun göstergesidir ve hazırlanan antrenman programında bu konuya değinilecektir”.	Ö6: “Çalışmaya başlamadan önce yaptığımız gözlemler neticesinde öğrencinin dikkat seviyesinin oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşmıştık ve hazırlanan antrenman programında mutlaka bu alanda çalışmalar yapılması gerektiğini düşündük. Tenis uygulamalarında yaptığımız dikkat artırıcı çalışmalar (öğrencinin arkası dönük ayakta iki bacağı açık pozisyonda iken bacaklarının arasından tenis topunu atıyoruz ve öğrenci dikkatle topun gelmesini bekliyor topu gördüğü an koşup en kısa mesafede yakalamaya çalışıyor) yaptık ve olumlu sonuçlar aldığımızı düşünüyorum. Zaten antrenmanların ilk 2 haftası dikkati gerçekten çok dağınıktı. Sonraki haftalarda artık ne yaptığının farkına varması ile birlikte dikkati daha çok toparlandı ve bu durum çalışmanın sonlarına doğru daha çok arttı”.

2) Fiziksel Gelişim

S6) Çocuğunuzun-Öğrencinizin vücut konumu ile ilgili şikâyetiniz var mı? Duruş bozukluğu yaşıyor mu?

Öğrencinin vücut konumu ile ilgili şikâyeti olmadığından dolayı çalışmada bu konuya değinilmemiştir. Ancak vücut konumunun düzgün oluşu yapılan spor çalışmasının işleyişine yardım etmiştir.

Şekil 4.6: Öğrencinin vücut konumu ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruya anne ve baba çocuklarının duruş problemi yaşamadığını, vücut konumu ile ilgili bir sıkıntılarının olmadığını dile getirmişlerdir. Bu soruya cevap olarak şu ifadeleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.14. Aile açısından vücut konumu ile ilgili problem

Vücut konumu ile ilgili problem	
Ön cevap	Son cevap
A: “Hayır duruş problemi yaşamıyoruz. Bu konuda hiçbir şikâyetimiz yok. Aksine duruş ve vücut konumu çok düzgün”.	
B: “ Hayır bu konuda hiçbir şikâyetimiz yok”.	

Araştırmaya katılan öğretmenler bu soruya öğrencinin duruş problemi yaşamadığını ifade etmiş ve şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.15. Kaynaştırma öğretmenleri açısından vücut konumu ile ilgili problem

Vücut konumu ile ilgili problem	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Hayır duruş problemi yaşamıyor”.	
KÖ2: “Duruş Problemi yaşamıyor yani kamburluksa eğer öğrenmek istediğiniz bu yok”.	
KÖ3: “Yok hayır duruş problemi yok”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin hepsi öğrencilerinin duruş bozukluğu yaşamadığını ve vücut konumu ile ilgili her hangi bir sıkıntı yaşamadığını şu sözler ile ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.16. Özel eğitim öğretmenleri açısından vücut konumu ile ilgili problem

Vücut konumu ile ilgili problem	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Hayır duruş problemi yaşamıyor. Vücut konumu ile ilgili de hiçbir şikâyetimiz yok. Gayet düzgün”.	
Ö2: “Vücut konumu ile ilgili bir şikâyeti yok. Duruş problemi yaşamıyor hatta vücudunun duruşu çok düzgün”.	
Ö3: “Hayır aldığı vücut konumu veya duruş problemi ile ilgili hiçbir şikâyeti yok”.	
Ö4: “Hayır duruş problemi yok. Vücut konumu ile ilgili de bir şikâyetimiz yok”.	
Ö5: “Duruşu ile ilgili bir şikâyetimiz yok vücut konumu da düzgün yani bir problemin olmadığını düşünüyorum”.	
Ö6: “Yapılan ön değerlendirme sonucunda öğrencinin herhangi bir duruş bozukluğu yaşamadığı tespit edilmiştir ve bu durumda hazırlanan programın bu konu ile ilgili bir içeriği olmamasına dikkat edilip yapılan çalışma sonrasında yöneltilen soruların içerisinde bu konu yer almayacaktır”.	

S7) Çocuğunuzda-Öğrencinizde tekrarlayıcı stereotipik davranışlar (vücudu döndürme ve sallama, el çırpma, başını sallama, nesnelere hafif vurma ve çevirme, ışığa gözünü dikip bakma ve sürekli aynı şeyleri tekrar etme gibi) gözlemliyor musunuz?

Şekil 4.7: Öğrencinin stereotipik davranışlar ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Bu soruya araştırmaya katılan deneğin ailesi çocuklarında tekrarlayıcı stereotipik davranışların olduğunu özellikle el çırpma, el sallama, başını sallama hareketlerinin olduğu ve bunun tanı konduğu andan beri hiç değişmediğini giderek arttığı cevabını vermiş ve antrenman sonrasında da mevcut olan tekrarlı hareketlerin hala devam ettiğini şu sözleri kullanarak ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.17. Aile açısından stereotipik davranışlar

Stereotipik davranışlar	
Ön cevap	Son cevap
A: “Evet bu hareketlerin çoğunu oğlumuzda gözlemliyoruz. Özellikle el sallama, başını sallama ve vücudunu döndürme davranışları çok sık oluyor ve hatta biz bu olumsuz davranışların ortaya çıkması ile çocuğumuzda bir değişiklik olduğunu fark ettik ancak bu problem davranışları tanı konduğu andan beri hiç değişmedi hiçbir azalma olmadı bu bizim için büyük bir	A: “Spor yapmadan önce olan takıntıları ve stereotipik davranışlar hala devam etmektedir. Bu konu ile ilgili hiçbir değişim yoktur .

sıkıntıdır”.	
B: “Evet bu davranışların hemen hemen hepsi bizim çocuğumuzda var ve problem davranışların değişmesi için çok şey yaptık ancak hiçbir şey işe yaramadı”.	B: “Önceden nasılsa hala bu davranışları devam ediyor. Hala el çırpmaları el sallamaları var”.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 2 ‘si bu soruya öğrencinin stereotipik davranışlar sergilediğini özellikle el çırpma ve sallama hareketinin yoğun gözlemlendiğini bunun dışında ise vücudu döndürme hareketinin de gözlemlendiğini, bir diğer öğretmen ise bu soruya stereotipik hareketlerin gözlemlenmediğini belirtmiş ve antrenman sonrasında da bu soruda öğretmenler öğrencisinin stereotipik davranışlarında bir değişiklik olmadığını hala el sallama ve çırpma davranışlarının gözlemlendiğini şu ifadeler ile açıklamışlardır;

Çizelge 4.18. Kaynaştırma öğretmenleri açısından stereotipik davranışlar

Stereotipik davranışlar	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Bu hareketleri hiç görmedim yani ara sıra ellerini sallıyor ama bu çok nadir. Onun dışında da bu tip hareketler sergilemiyor”.	
KÖ2: “Evet bu hareketleri gözlemleyebiliyorum. Zaten çoğu otistik çocukta görülüyor bu hareketler yanılmıyorsa. Ama en çok el sallama ve çırpma hareketini yapıyor ve bunu çok sık yapıyor ders esnasında bile yapıyor hatta ellerini sallarken ses çıkıyor bu sesi dinliyor bazen. Vücudunu döndürme hareketini de görüyorum bazen ama bunu çok sık yapmıyor”.	KÖ2: “Stereotipik davranışlar hala gözlemleniyor. Yapılan çalışmanın bu davranışların azalmasına bir katkı sağladığını düşünmüyorum”.
KÖ3: “Evet stereotipik hareketleri biliyorum bunlar öğrencimizde de mevcut ama bence aşırı düzeyde değil daha çok el	KÖ3: “El sallama, el çırpma gibi davranışların azalmadığını düşünüyorum. Hala bu hareketleri yapıyor”.

çarpma hareketi gözlemleniyor”.

Araştırmaya gönüllü olarak katılan özel eğitim öğretmenleri kendilerine yöneltilen bu soruda öğrencilerinin stereotipik davranışlar sergilediğini gözlemlediklerini ifade etmişler ve araştırma sonrasında öğretmenlerden 4’ü bu davranışların hala gözlemlendiğini, 1’i kararsız olduğunu bir diğer öğretmen ise bu davranışların azaldığını gözlemlediğini şu sözler ile ifade etmiştir;

Çizelge 4.19. Özel eğitim öğretmenleri açısından stereotipik davranışlar

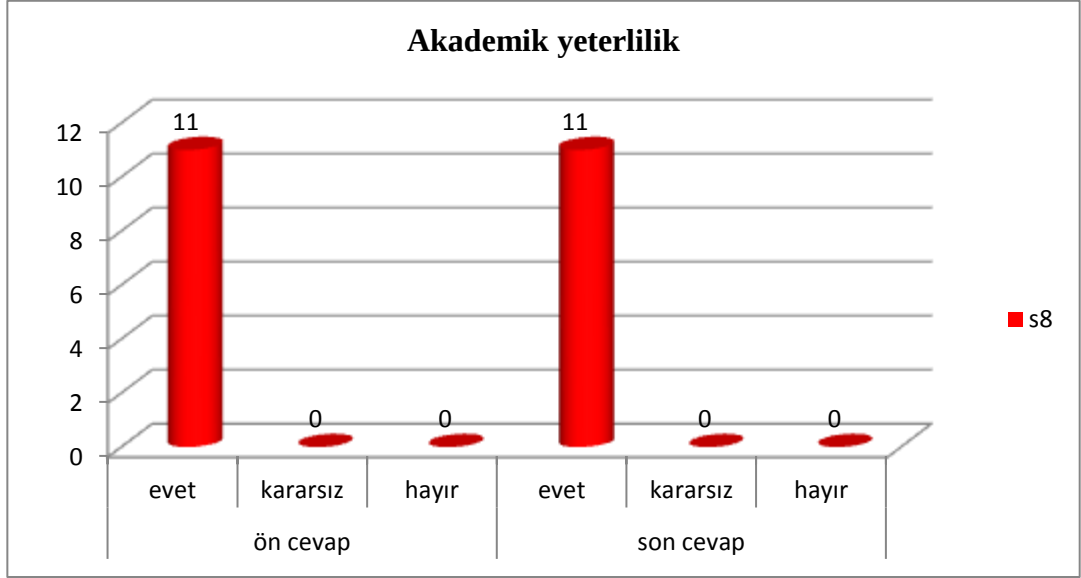
Stereotipik davranışlar	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet bu tip davranışlar fazlası ile mevcuttur. Özellikle vücudu döndürme el çarpma ve uzun süre aynı şeyi yapma gibi takıntıları vardır mesela sevdiği bir nesneyi aylarca elinden düşürmez. Saatlerce onunla oynar. Mesela bir ara oyun hamuru vardı oyun hamuru olmadan derse girmezdi derste de sürekli hamur ile oynardı zamanla bunu unuttu ama şuan başka takıntıları var yeni bir materyal bulduğu an eskiyi unutabiliyor”.	Ö1: “Yaptığınız tenis çalışmasının bu alana pek katkı sağladığını düşünmüyorum. Hala bu tip davranışlar gözlemleniyor”.
Ö2: “Stereotipik davranışlar sergiliyor evet. El çarpma bunların içerisinde en fazla görülen harekettir dönen şeylere karşı ilgisi var mesela dönen sandalyeleri çok seviyor saatlerce orda dönebiliyor ve oradan kaldırmak zor olabiliyor. Baş sallama hareketi de çok sık gözlemlenebiliyor”.	Ö2: “Bu konuda kararsızım bazen bu tip davranışlarda azalma olduğunu düşünüyorum ancak bazen de hala aynı davranışların devam ettiğini düşünüyorum”.
Ö3: “Evet. Özellikle vücut döndürme ve el çarpma hareketini çok sık yapıyor ve bazı takıntıları var bunlar aylarca sürebiliyor”.	Ö3: “Hala vücut döndürme ve el çarpma davranışlarını gözlemleyebiliyorum”.
Ö4: “Evet stereotipik davranışlar	Ö4: “Yapılan çalışmanın bu alana katkı

gözlemleyebiliyorum. En fazla el çırpma hareketini ve baş döndürme hareketini gözlemleniyor”.	sağlamadığını düşünüyorum. Hala el çırpma ve baş sallama hareketlerini gözlemliyorum ancak çok sık değil”.
Ö5: “Stereotipik davranışlar kesinlikle gözlemlenebiliyor. El çırpma bunlar arasında en fazla gözlemlenen davranıştır. Ardından vücut döndürme davranışı gelir ve bence takıntılı davranışlar da gözlemlenebiliyor. Mesela sevdiği bir nesneyi yanından hiç ayırmıyor. Hatta ailesi ile konuşmuştum bu durumu takıntılı olduğu bir nesne evde kaldıysa geri dönüp onu aldıkları bile oluyormuş. Bunu birçok kez yapmışlar”.	Ö5: “Bu tip davranışlarda bir azalma gözlemleyemiyorum. Yapılan çalışmanın bu alana katkı sağladığını düşünmüyorum”.
Ö6: “Evet yapılan değerlendirme sonucunca bu davranışları gözlemledim. El çırpma ve sallanma bir de elini ısırma arada bir de kafasına vurma hareketleri gözlemlenebiliyor”.	Ö6: “Ben az da olsa katkı sağladığını düşünüyorum. Özellikle uygulama esnasında başlarda çok fazla bu hareketlerden gözlemlerken son haftalara doğru 120 dakikalık bir çalışmada en fazla 2 kez gözlemlemişimdir”.

3) Akademik Yeterlilik

S8) Çocuğunuz-Öğrenciniz okuma yazma biliyor mu? Eğer biliyorsa akademik yeterliliği ne düzeyde?

Şekil 4.8: Öğrencinin akademik yeterlilik ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Öğrencinin anne ve babası bu soruya çocuklarının iyi düzeyde akademik yeterliliği olduğunu okuma yazma sorunu yaşamadığını ancak resim müzik ve spor gibi alanlarda daha başarılı olduğunu fakat okulda akademik anlamda çok sorun yaşamadıklarını ifade ederken şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.20. Aile açısından akademik yeterlilik

Akademik yeterlilik	
Ön cevap	Son cevap
A: “ Evet oğlumuz okuma yazma biliyor okulda çok sıkıntımız yok bu anlamda lisede eğitim görüyor şuanda ve hocalarımız akademik anlamda bir sıkıntı olmadığını söylüyorlar ancak resim müzik ve beden eğitimi ve spor dersinde çok daha başarılı olduğunu hem öğretmenlerimiz hem de biz anne babası olarak gözlemleyebiliyoruz. Zaten çocuklarımız genellikle bu tip derslerde daha başarılı oluyorlar hep duyularımız bu şekilde”.	
B: “ Okuma yazma biliyor bu açıdan sıkıntımız yok. Akademik yeterliliği otizmde ne kadar iyi olabilirse o düzeyde iyi bence bu	

duruma gelene kadar çok yol kat ettik bu da işin ayrı boyutu. Ancak eşimin de izah ettiği gibi gözlemlerimiz hep sosyal ağırlıklı derslerde daha mutlu ve daha başarılı olduğu yönündedir”.	
---	--

Kendilerine yöneltilen bu soruya öğretmenlerden 2’si öğrencinin okuma yazma bildiğini ancak akademik düzeyi akran grupları içerisinde normal gelişme gösteren çocuklara oranla daha düşük olduğunu ifade etmişler, katılımcı öğretmenlerden bir değeri ise branşı itibari ile akademik düzey kısmında fazla bilgisi olmadığını dile getirerek kendi dersi açısından değerlendirme yapmış ve beden eğitimi spor dersinde öğrencinin iyi düzeyde olduğunu ve birçok spor dalına yeteneği olduğunu ifade etmiştir ancak diğer iki öğretmenin de belirttiği gibi birebir ilgilenildiği zaman daha çabuk öğrenip daha hızlı uyguladığını vurgulayarak bu düşüncelerinde şu ifadeleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.21. Kaynaştırma öğretmenleri açısından akademik yeterlilik

Akademik yeterlilik	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet okuma yazma biliyor ancak çok iyi düzeyde değil yani normal çocuklarla kıyaslanmaz biliyorum ama onlara oranla düşük düzeyde akademik başarısı zaten sınıfta pek ilgilenemiyor hocalar ben Rehberlik öğretmeni olduğum için bu konuda sadece diğer öğretmenlerden aldığım bilgilerin doğrultusunda cevap verebiliyorum, sınıf içerisinde birebir ilgilenmek gerekiyor bu da sınıf mevcudunun fazla olmasından dolayı imkânsızdır”.	
KÖ2: “Benim branşım Beden Eğitimi ve Spor o yüzden okuma yazma veya akademik başarı ile ilgili yorum yapamam ancak benim dersim ile ilgili konuşacak olursan öğrencimin bir çok spor dalına yeteneği olduğu düşüncesindeyim. Derslerde çok başarılı ancak hep yalnız hareket etmeyi seviyor grupla birlikte yapılan etkinliklere katılmaktan hoşlanmıyor basket oynuyorsa da tek başına oynuyor koşuyorsa da yalnız olmayı tercih ediyor ve birebir ilgilenerek hareketleri tek tek göstererek iletişim kurabiliyoruz eğer grup içerisine dahil edip onlarla birlikte yapmasını istersem o zaman ne yapacağını bilemiyor ve hiçbir şey yapmak istemiyor salonda oturmayı tercih ediyor ve çoğu zaman da bu böyle oluyor çünkü sınıf	

kalabalık tek tek ilgilenme olasılığım çok düşük ancak ben genellikle bir hareket yapılacaksa öğrencimi yanıma alıyorum ve hareketi gösteriyorum böylece sınıfa aynı anda göstererek zaman tasarrufu yapmış oluyorum.	
KÖ3: “Okuma yazma biliyor evet. Akademik düzeyi çok yüksek değil ama benim dersim için konuşacak olursak sadece basit bilgisayar uygulamalarını yapabiliyor onun dışında yapılan şeyler için birebir ilgilenmek gerekiyor. Eğer ilgilenilirse başarılı oluyor ancak her zaman da birebir eğitim veremeyebiliyoruz”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerden 3’ü öğrencinin okuma yazma bildiğini ancak akademik yeterliliğinin çok yüksek düzeyde olmadığını sadece temel eğitim düzeyinde olduğunu geri kalan 3 öğretmen ise branşları itibarı ile akademik düzeyi hakkında çok yorum yapamadıklarını ancak okuma yazma konusunda bilgileri olduğu ve bu alanda oldukça iyi olduğunu ve bu öğretmenler kendi branşları açısından akademik yeterliliği değerlendirdiklerinde oldukça başarılı olduğunu şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.22. Özel eğitim öğretmenleri açısından akademik yeterlilik

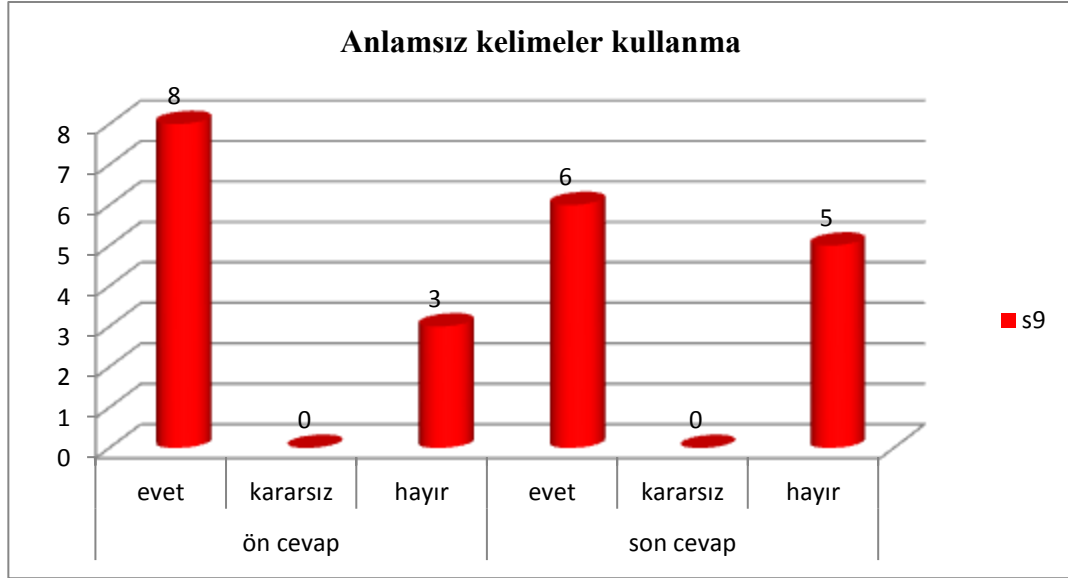
Akademik yeterlilik	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Ben konuşma terapisti olarak ders veriyorum. O yüzden akademik yeterliliğe çok yorum yapamıyorum ancak okuma yazma bildiğini ve bu alanda iyi olduğunu biliyorum konuşma konusunda da çok ilerleme kaydetti çok güzel cümleler kuruyor artık bu da bizi çok mutlu ediyor”.	
Ö2: “Evet okuma yazma biliyor. Kendi kendine kitap okuyabiliyor. Ailesi ile bu konuyu konuşuyoruz evde boş kaldığında kitaplarını raftan alıp okuyormuş hatta az önce takıntı demiştik bu konuda da bir takıntısı var yeri gelmişken söylemekte fayda var. Üst üste konmuş kitaplardan mesela 15. Sıradaki kitabı alıp okuyor diyelim o kitabı okuduktan sonra tekrar 15. Sıraya koyuyormuş. Neyse konuya dönecek olursak, evet okuma yazma biliyor düzeyi de iyi ancak akademik yeterlilik olarak çok da iyi değil. Matematik dersinde de	

iyi sayılır ancak çok da iyi değil. Zamanla kazanmaya çalışıyoruz yani bu çalışarak olur diye düşünüyorum”.	
Ö3: “Evet okuma yazma biliyor. Yaşlıları ile karşılaştıracak olursak diğer otizmli bireylere oranla akademik yeterliliği üst düzeyde ancak ben daha iyi olabileceği kanaatindeyim ve zamanla daha iyi olacaktır”.	
Ö4: “Evet okuma yazma biliyor. Akademik yeterliliği de diğer otizmli bireylere oranla daha iyi. Ancak temel eğitim düzeyinde”.	
Ö5: “Branşım resim o yüzden akademik yeterlilik konusunda çok yorum yapamıyorum ancak resim yapma konusunda inanılmaz yetenekli çok güzel tabloları var gerçekten çok başarılı çalışmalar yapıyor ve resim alanına özel bir yeteneği var”.	
Ö6: “Yapılan gözlemlerin neticesinde öğrencinin akademik anlamda diğer otizmli bireylere oranla çok büyük bir sıkıntı yaşamadığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerin neticesinde yapılan antrenman sonrasında öğretmenlere bu konu ile ilgili soru yöneltilmemiştir”.	

4) Dil Gelişimi

S9) Çocuğunuz-Öğrenciniz anlamsız kelimeler kullanıyor mu? (Konuşma esnasında hiç alakası olmayan bir kelime söylüyor mu size?)

Şekil 4.9: Öğrencinin anlamsız kelimeler kullanma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Aile bu soruya antrenman öncesinde çocuklarının anlamsız kelimeler kullandığını ancak çalışma sonrasında anlamsız kelimeler kullanımında çok az da olsa bir azalma olduğunu tespit ederek bu tespitlerini şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.23. Aile açısından anlamsız kelimeler kullanma

Anlamsız kelimeler kullanma	
Ön cevap	Son cevap
A: “Evet hatta kesinlikle evet mesela biz arkadaş grubumuzla sohbet ederken hiç alakasız bir yerde alakasız bir şey söyleyebilir. Örneğin biz haber programındaki bir olayı tartışırken araya girip ev yandı diyebiliyor”.	A: “Anlamsız kelimeler kullanımında bir azalma olduğunun farkındayız. Eskiden günde 20 kez anlamsız kelime kullanıyorsa şuan en fazla 15dir. Yine de var ancak çok az da olsa bir ilerleme söz konusudur”.
B: “Evet bu tip davranışlar sergiliyor çocuğumuz ancak bu bizi öyle çok da rahatsız etmiyor”.	B: “Bu konuda az da olsa bir ilerleme olduğunu düşünüyoruz. Ama çok fazla değil.

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencinin anlamsız kelimeler kullanmadığını zaten çok fazla konuşmadığını sadece sorulan sorulara cevap verdiğini onun dışında hiç konuşmadığını ifade etmişlerdir ve bu ifadelerinde şu sözleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.24. Kaynaştırma öğretmenleri açısından anlamsız kelimeler kullanma

Anlamsız kelimeler kullanma	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Hayır anlamsız kelimeler kullanmıyor. Zaten nasılsın iyiyim sen nasılsın konuşmamız bu kadar onun dışında hem ders içerisinde hem de teneffüslerde veya odama getirdiğim zamanlarda sadece benim sorduğum sorulara cevap veriyor yorumlama yapmıyor mesela hiç, yalnızca basit sorulara cevap verebiliyor”.	
KÖ2: “Hayır böyle bir durumla hiç karşılaşmadım çok konuşmuyor zaten sadece sorulan soruları yanıtlıyor”.	
KÖ3: “Anlamsız kelimeler kullanmıyor zaten öyle konuşma veya sohbetimiz olmuyor hiç sadece merhaba diyor o da ben dedikten sonra söylüyor o kadar yani anlamsız kelime veya alakasız bir cümle hiç kurmadı. Duymadım böyle bir şey”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruya araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi aynı cevabı vererek öğrencinin anlamsız kelimeler kullandığını bazen hiç ilgisi olmayan bir cümle kurduğunu bu gibi durumların gözlemlendiğini, çalışma sonrasında sorulan bu soruda ise özel eğitim öğretmenlerinin 5’i anlamsız kelimeler kullanımında bir azalmanın olmadığını ifade etmiş diğer öğretmen ise anlamsız kelimeler kullanımında azalma olduğunu şu cümleleri kullanarak ifade etmiştir;

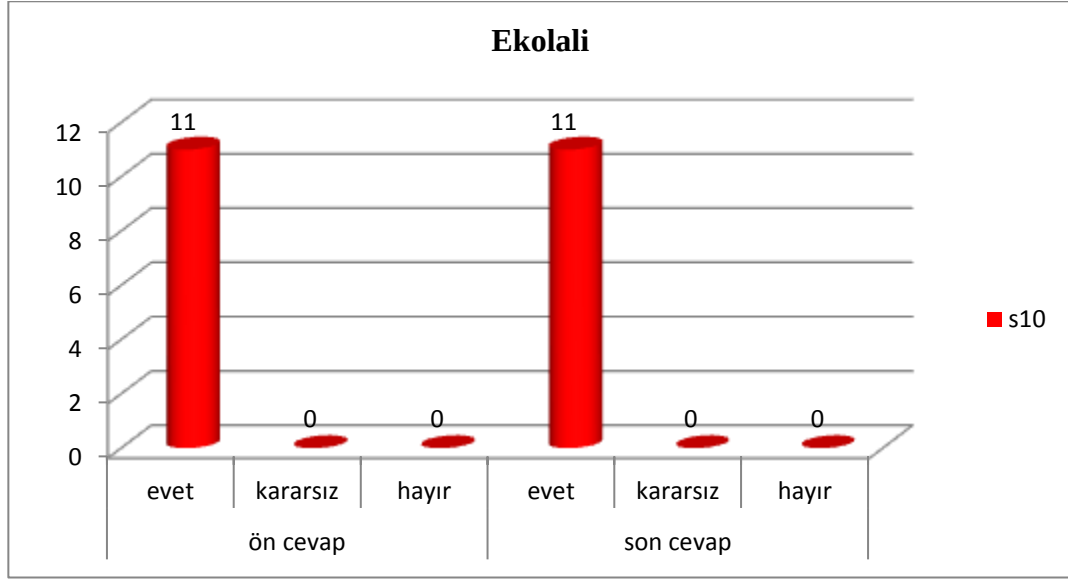
Çizelge 4.25. Özel eğitim öğretmenleri açısından anlamsız kelimeler kullanma

Anlamsız kelimeler kullanma	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet anlamsız kelimeler kullanıyor. Mesela ben derste bir konu anlatırken hiç alakasız bir yerde izlediği bir televizyon programından bir cümle kurabiliyor”.	Ö1: “Anlamsız kelimeler kullanımı hala devam ediyor. Yapılan çalışmanın bu alana bir katkı sağladığını düşünmüyorum”.

Ö2: “Anlamsız kelimeler kullanıyor genellikle yapıyor bunu bir şey anlatırken çok başka hiç alakası olmayan bir cümle kullanabiliyor “.	Ö2: “Anlamsız kelimeler kullanımında herhangi bir azalma söz konusu değildir. Hala ders esnasında anlamsız kelimeler kullanımını gözlemleyebiliyorum”.
Ö3: “Evet bunu sık sık yapıyor. Hiç yeri olmayan bir durumda çok alakasız cümleler veya kelimeler kullanabiliyor”.	Ö3: “Anlamsız kelimeler kullanımı hala var. Herhangi bir değişim söz konusu değildir”.
Ö4: “Evet anlamsız kelimeler kullanıyor. Hatta bu tip davranış sergilediğinde ben dinlemiyormuş gibi yapığında kafamı tutup kendine çeviriyor ve ısrarla dinlememi sağlamaya çalışıyor”.	Ö4: “Evet hala anlamsız kelimeler kullanıyor. Bu konuda spor eğitimin bir faydası olmadığını düşünüyorum”.
Ö5: “Evet sohbet esnasında veya ders içerisinde ben bazen yaptığı çalışmaları bana anlatmasını istiyorum ama anlatırken hiç alakası olmayan cümleler de kurabiliyor yani anlamsız cümleleri çok kullanıyor”.	Ö5: “Anlamsız kelimeler kullanımında bir azalma söz konusu değildir. Hala ders esnasında anlamsız kelimeler kullanıyor”.
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin anlamsız kelimeler kullandığı tespit edilmiştir ve uygulanacak olan antrenman programında bu konu ile ilgili çalışmalar yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır”.	Ö6: “Anlamsız kelimeler kullanımı ilk hafta dersin başında 20 kez iken son hafta ise 5 kez olmuştur. Yapılan uyarıların bu sorunun giderilmesine yardımcı olduğunu düşünüyorum ancak sadece antrenman içerisinde bu durumun iyiye gittiğini gözlemleyebildik. Antrenman sonrasındaki günlük hayatında anlamsız kelimeler kullandığı ve bir azalma olmadığı tespit edilmiştir”.

S10) Çocuğunuzda Ekolali dediğimiz kelime tekrarı oluyor mu?

Şekil 4.10: Öğrencinin ekolali ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Bu soruya aile çocuklarının ekolalisinin çok sayıda olduğunu ve antrenman öncesinde var olan ekolalisinin sonrasında da devam ettiğini bu konu ile ilgili bir değişimin söz konusu olmadığını şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.26. Aile açısından ekolali

Ekolali	
Ön cevap	Son cevap
A: “Evet kesinlikle ekolilisi çok yüksek. Her söylenileni tekrar eder durumdadır”.	A: “Ekolali hala var spor yapmadan önceki hali ile bir fark yok yani. Hala her söylediğimizi tekrar ediyor. Bu nasıl düzelecek hiç bilemiyoruz”.
B: “Aslında bir ara yoktu bu durum ama sonra nasıl oldu neden oldu bilmiyoruz ekolalilerimiz ortaya çıktı”.	B: “Kelime tekrarı hala devam ediyor hiçbir değişiklik yok hala her söylediğimizi tekrar ediyor”.

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencilerinin aşırı derecede kelime tekrarı yaptığını hatta seslerin çıkış şeklini taklit ettiğini şaşırma kızma gibi mimikleri bile taklit ettiğini ifade etmişlerdir ve yapılan çalışma sonrasında öğrencilerinin ekolalisinin hala devam ettiğini yapılan spor çalışmasının bu konuya bir katkısı olmadığını şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.27. Kaynaştırma öğretmenleri açısından ekolali

Ekolali	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet kelime tekrarı yapıyor nasılsın dediğimizde nasılsın iyiyim sen nasılsın diyor mesela. Bunun dışında kısık sesle konuşuyorsam sesimi taklit ediyor, kızgınlıkla çıkan sesleri bile taklit ediyor”	KÖ1: “Evet hala kelime tekrarı oluyor. Hiçbir değişiklik yok bu konuda hala her söylediğimi tekrar ediyor. Bir soru sorduğum zaman önce soruyu tekrar ediyor daha sonrasında cevap veriyor”.
KÖ2: “Kelime tekrarını sürekli yapıyor buna çok dikkat ediyorum ne söylersem söyleyeyim tekrar ediyor. Hatta mimiklerimizin bile aynısını yapıyor bunu öğretmenler arasında da konuşuyoruz sık sık neden kaynaklandığını nasıl düzeltmemiz gerektiği hakkında sık sık konuşuyoruz ama düzeltmek için uğraştığımız çabalar hiç sonuç almıyor”.	KÖ2: “Ekolalisi hep vardı hala da devam ediyor yapılan spor çalışmasının bu alana bir katkı sağladığını düşünmüyorum”.
KÖ3: “Evet kelime tekrarı oluyor. Ne söylersem tekrar ediyor. Derslerde başka biriyle konuşurken bile tekrar ediyor. Yani aşırı derecede var bu durum. Ama ben ne şekilde düzelteceğimi bilmiyorum”.	KÖ3: “Kelime tekrarı yapıyor. Yeni dönemde de bu durum var yani yapılan çalışmanın bu konuya bir katkısı olmamış”.

Öğretmenlerin hepsi bu soruya öğrencilerinde ekolali dediğimiz kelime tekrarının mevcut olduğunu hatta bunun ciddi düzeyde olduğunu ve yapılan tenis uygulamasının sonrasında da öğretmenlerin hepsi öğrencinin ekolali düzeyinde bir azalma olmadığını şu sözleri kullanarak ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.28. Özel eğitim öğretmenleri açısından ekolali

Ekolali	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet ekolali fazlasıyla mevcut her söylediğimizi tekrar ediyor. Bunu düzeltmek için birçok çalışma yaptık ama sadece derste düzeliyor ders dışında yine ekolali devam ediyor”.	Ö1: “Ekolali düzeyinde herhangi bir değişim söz konusu değildir. Eskiden nasılsa şuanda da öyle yapılan spor çalışmasının buna bir katkı sağlamadığını düşünüyorum”.
Ö2: “Ekolalisi var evet hem de çok fazla bazen tekrar ederken ses tonunu bile taklit ederek yapıyor tekrarını bunun için oldukça yoğun çalışıyoruz.”	Ö2: “Evet hala kelime tekrarı yapıyor. Bir değişim söz konusu değil”.
Ö3: “Evet ekolalisi var. Her şeyi tekrar ediyor bir soru sorduğumda önce soruyu tekrar ediyor daha sonra cevabı veriyor”.	Ö3: “Kelime tekrarın da bir azalma olduğunu düşünmüyorum hala tekrar ediyor. Her söylenileni tekrar ediyor”.
Ö4: “Evet tekrar ediyor, bu durum çok yoğun yaşanıyor. Her söylenileni tekrar edebiliyor bazen hatta sesleri mimikleri bile taklit edebiliyor”.	Ö4: “Hala devam ediyor. Hiçbir değişim yok. Hala ekolali düzeyi oldukça yüksek”.
Ö5: “Ekolalisi var evet. Hem de çok yüksek düzede bazen ağızından çıkan her kelimeyi ses tonu ve el kol hareketlerini bile de tekrar edebiliyor. Mesela nasılsın dediğimde nasılsın iyiyim şeklinde cevap verebiliyor”.	Ö5: “Ekolalileri hala devam ediyor bu gerçekten ciddi bir problem. Ama otizmli bireylerin çoğunda bu problemin olduğunu düşünüyorum”.
Ö6: “Evet gözlemlerimiz neticesinde öğrencinin ekolali düzeyinin oldukça yüksek olduğu kanısına varılmış ve antrenman esnasında bu konu ile ilgili	Ö6: “Ekolalisinin hala devam ettiğini düşünüyorum. Yapılan çalışma esnasında da devam ediyordu hatta sesleri bile taklit ediyor. Uyarıların bir faydasının olmadığını

çalışmalar yapmaya karar verilmiştir”.	ve hiçbir değişimin olmadığını gözlemliyorum”.
--	--

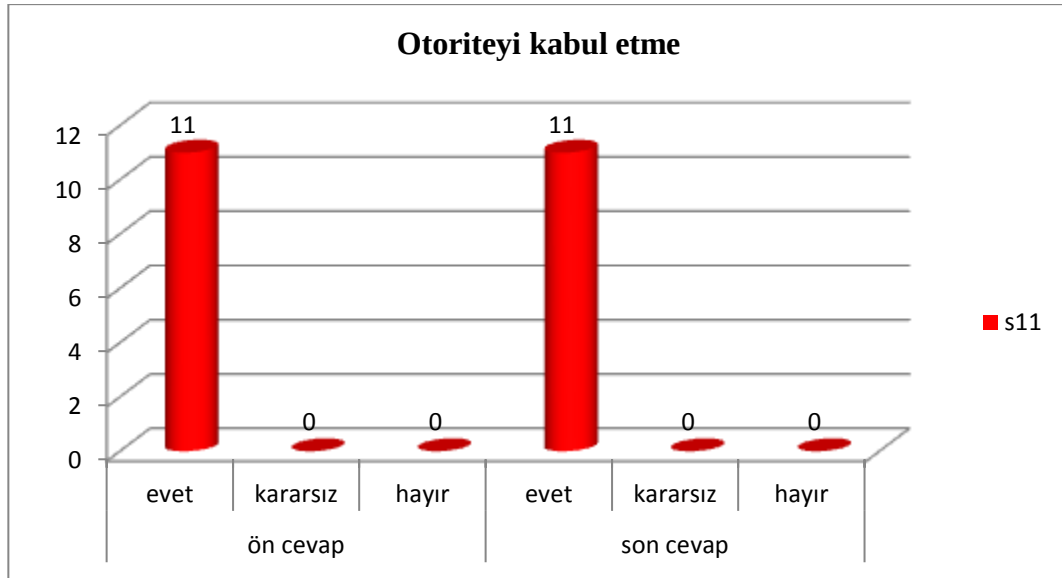
B)Sosyal Beceri

1. Kişilerarası Davranış

1.1.Otoriteyi Kabul Etme

S11) Çocuğunuz-öğrenciniz otoriteyi kabul eder mi? Yani öğretmen veya aile içerisinde bir kişiyi otorite olarak görüp onun isteklerini yerine getirir mi?

Şekil 4.11: Öğrencinin otoriteyi kabul etme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile çocuklarının otoriteyi zamanla kabul ettiğini ve bu sürecin zorlu olduğunu hatta ilk başlarda otorite olarak gördüğü kişiyi zorladığını üstünlük kurma çabası içerisinde girdiğini ifade ederek şu cümleleri aktarmışlardır;

Çizelge 4.29: Aile açısından otoriteyi kabul etme

Otoriteyi kabul etme	
Ön cevap	Son cevap
A: “En çok ilk tanıştığımız öğretmenlerde yaşıyoruz bu sıkıntıyı kim baskın gelecek mücadelesi yaşıyoruz ancak zamanla kabulleniyor ve otorite kabul ettiği kişinin isteklerini yerine getiriyor ancak dediğim gibi bu süreç zorlu oluyor bazen aylarca kabullenmiyor o yüzden öğretmen değiştirmek çok büyük bir sıkıntı oluyor bizim için”.	
B: “Evde otorite olarak beni görüyor bunda hiçbir sıkıntı yok ancak yeni tanıştığımız bir öğretmeni otorite olarak görmesi aylar sürüyor bu süreçte baskın gelme	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerden 2’si öğrencilerinin kendilerini otorite olarak görmekte bazen sıkıntı yaşadıklarını özellikle ilk tanıştıklarında bu konuda ciddi sıkıntı yaşadıklarını, bir diğer öğretmen ise öğrencisinin otoriteyi kabul etmekte sıkıntı yaşamadığını şu şekilde ifade etmiştir;

Çizelge 4.30: Kaynaştırma öğretmenleri açısından otoriteyi kabul etme

Otoriteyi kabul etme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet otoriteyi kabul etmekte sıkıntı yaşıyor bazen eğer istemediği bir şey yapması gerektiğini söylüyorsak bu ters tepiyor her söyleneni yapmıyor yani. Ancak ilk başlarda bu ciddi bir sıkıntıydı çok zorlandık başlarda hiç dinlemiyordu ama şuan eskiye göre daha iyi”.	
KÖ2: “Otoriteyi kabul etmekte ilk tanıştığımızda zorluk yaşamıştı hiç sözümü dinlemiyordu ama bu zamanla düzeldi artık dinliyor kabul ediyor yani otoriteyi”.	
KÖ3: “Bu konuda hiçbir sıkıntı yaşamadık. Beni otorite olarak kabul etmesi çok zor olmadı bu konu ile ilgili bir sıkıntım yok yani. Ancak bazen onu zorlayacak bir isteğim olursa yapmak istemediğini belli ediyor. Mesela arkadaşları ile vakit geçirmesini istediğim için birlikte oyun oynattığımda bunu istemiyor ısrar edince de bu ters tepiyor hiç	

dinlemiyor böyle durumlarda sözümü. Onun dışında da otoriteyi kabul etme konusunda öyle ciddi sorunlarımız yok”.	
--	--

Kendilerine yöneltilen bu soruda araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi öğrencinin öğretmeni otorite olarak gördüğünü ancak bunun zaman alan bir durum olduğunu, ilk başlarda belki baskın gelme çabası içerisine girdiğini ancak zamanla bu durumun normale dönerek öğretmeni bir otorite olarak görmeye başladığını ve öğretmenin istediklerini yapan bir öğrenci olduğunu şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.31: Özel eğitim öğretmenleri açısından otoriteyi kabul etme

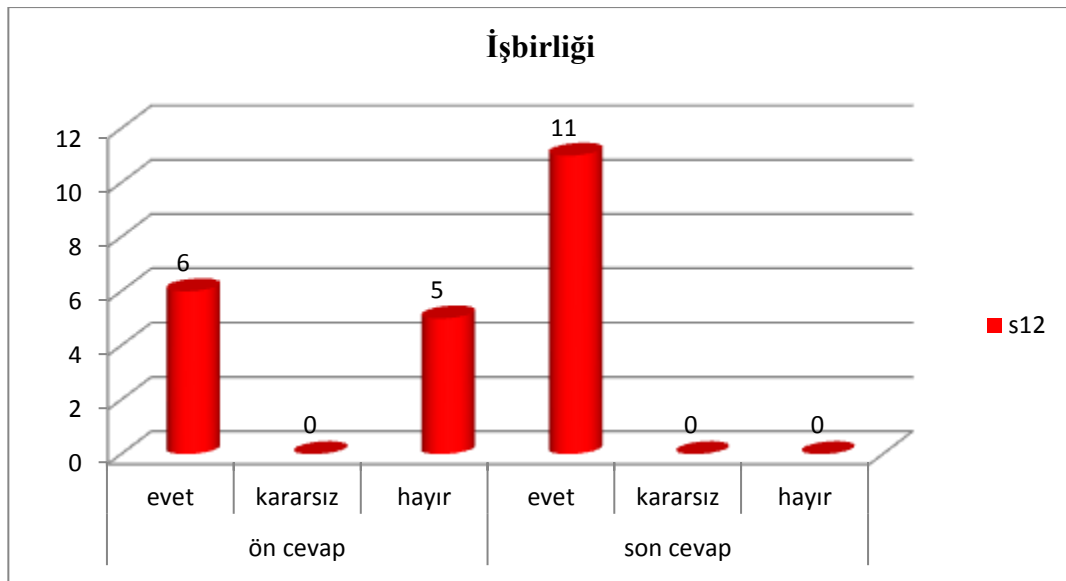
Otoriteyi kabul etme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “ Evet otorite olarak görüyor beni istediklerimi yapıyor ve verdiğim görevleri başarı ile yerine getiriyor. Ancak ilk tanıştığımızda bu durum böyle değildi. Bir baskın gelme çabası içerisinde idi. İsteklerimi yerine getirmede sorun yaşıyorduk kendi istedikleri olsun istiyordu sürekli yarış halindeydik. Zamanla bu değişti çünkü öğretmen baskın geldi”.	
Ö2: “ Evet beni otorite olarak görüyor. İstediklerimi yapıyor. Tabi bu ilk tanıştığımızdan beri böyle değildi zamanla kazandık bunu her ilk tanıştığı öğretmeni bir deniyor gözlemlerim bu yönde acaba kim baskın gelecek çabası içerisine giriyor. Eğer öğretmen baskın ise zamanla bunu anlıyor ve isteklerini yerine getiriyor. Biz ilk tanıştığımızda da bu durum böyle oldu. Zamanla da beni otorite olarak gördü şu anda da bu konuda hiçbir sıkıntımız yok”.	
Ö3: “ Evet öğretmeni otorite olarak görüyor. Aslında bulunduğu her ortamda bir kişiyi otorite olarak görebiliyor. Kim baskın ise o kişiyi otorite olarak görebiliyor ve isteklerini yerine getiriyor. Beni de otorite olarak benimsedi ve isteklerini yapıyor bu konuda bir sıkıntımız yok”.	
Ö4: “ Evet beni otorite olarak görüyor. Ancak bu üzerinde baskı kurduğumuz için olmuyor. O şekilde anlaşılmasın. Çünkü otorite denilince hep bir baskı geliyor. Biz istiyoruz ki öğrencilerimiz bizi sevsin ve benimsediği için isteklerimizi yerine getirsin. Öğrencimiz de	

aynen bu şekilde olduğu için beni otorite değil de öğretmen olarak gördüğü için isteklerimi yerine getiriyor”.	
Ö5: “Evet kesinlikle otorite olarak görüyor. Bu konuda hiçbir sıkıntımız yok çok iyi anlaşıyoruz istediklerimi yapıyor hem de zorla değil yani isteyerek severek yapıyor eğlenceli zamanlar geçiriyoruz zaten birlikte ben de hep teşvik ediyorum başarılı olduğunu söylüyorum ona güvendiğimi yapabileceğini söylüyorum bu şekilde motive olunca daha mutlu oluyor”. Ö6: “ Öğrencinin öğretmeni otorite olarak görmesi onun isteklerini yerine getirmesi konusunda bir sıkıntı yaşamadığını gözlemledik ve bu konu ile ilgili bir çalışma yapmamaya karar vererek bu soruyu antrenman sonrasında aile ve öğretmenlere tekrar yöneltmedik”.	

1.2.İşbirliği

S12) Aile-okul-kurum içerisinde yapılan etkinliklere katılıyor mu? (Evde-okulda-kurumda işbirliği yapıyor musunuz? Ev-okul-kurum içerisinde görevlendirdiğinizde bu görevleri yerine getiriyor mu?)

Şekil 4.12: Öğrencinin işbirliği ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda çalışma öncesinde aile çocuklarının etkinliklere katılmadığını yalnız olmaktan daha çok hoşlandığını ve verilen görevleri tam anlamı ile yerine getiremediğini ancak yapılan spor çalışması sonrasında aile içerisinde yapılan etkinliklerden daha çok zevk aldığını ve verilen görevleri daha rahat bir şekilde yerine getirdiğini şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.32: Aile açısından işbirliği

İşbirliği	
Ön cevap	Son cevap
A: “Biz aile içerisinde birlikte bir şeyler yaparız sürekli ama oğlumuz bu etkinliklerden hep sıkılır sinemaya gitmek isteriz hep tepki gösterir veya akraba ziyaretleri en sıkıldığı şeydir mesela. Yalnız kalmaktan evde olmaktan daha çok hoşlanır. Ev içerisinde yaptığımız etkinlerden de çok çabuk sıkılır birlikte oyun oynamak isteriz en fazla 5 dakika katılır buna sonra sıkılır ve odasına gider. Evde işbirliği konusunda ise sık sık görevlendirmeler yaparım ben bunları yerine getirir ancak çok istekli yapmaz. Mesela sofrayı kurmada bana yardım etmesini isterim yardım eder ancak çok istekli değildir çok önemsemez 1 tabak koyar sofraya sonra gider”.	A: “Spordan önce etkinliklere katılmakta zorluk yaşıyordu sınırlı bir iletişimi oluyordu katıldığı etkinliklerde de çok çabuk sıkılıp gidiyordu. Ancak yapılan bu spor çalışmasından sonra etkinliklere katılımı daha rahat oluyor yaptığımız programlardan daha çok zevk almaya başladı verilen görevleri sonuna kadar yerine getiriyor. Katılım oranı ve görevi yerine getirme oranı ciddi bir artış gösterdi rakamsal olarak ifade edersek yüzde yirmi iken yüzde seksen olmuştur”.
B: “Eşimin de dediği gibi aile içi etkinliklere katılmaktan birlikte bir şeyler yapmaktan çok zevk almaz yalnızlık onun için daha çekicidir ve hep bunu tercih eder. Tek başına müzik dinlemek en büyük tutkusudur”.	B:“Etkinliklere katıldığında artık daha neşeli. Yalnızlıktan değil de birlikte olmaktan daha çok hoşlanıyor gibi yani bu sporun çok faydasının olduğunu düşünüyoruz”.

Öğretmenlerden öğrencilerinin grup içi etkinliklere katılmakta sıkıntı yaşadığını, ancak çok zorladıklarında bu durumun gerçekleştiğini, araştırma sınıf içerisinde yapılan etkinliklere yeni dönemde daha çok katıldığını ve bunu isteyerek yaptığını, en önemlisi de sınıf içerisinde sorulan sorulara parmak kaldırdığını ve beden eğitimi ve spor dersinde daha aktif olduğunu arkadaşları ile maç bile yapabildiğini ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.33: Kaynaştırma öğretmenleri açısından işbirliği

İşbirliği	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Grup içi etkinlikler yapıyoruz ancak öğrencinin bu etkilere katılması bizi oldukça zorluyor. Katılmak istemiyor katıldığı etkinliklerde de yeterince verim alamıyor çünkü iletişim kurmuyor. Bu durumda diğer öğrencilerle sıkıntı yaşamasına sebep oluyor ve çok çabuk sıkılıyor en sonunda da yalnız oturmayı tercih ediyor”.	KÖ1: “Evet artık sınıf içerisinde yapılan etkinliklere katılıyor. Bu dönem bu konuda gerçekten inanılmaz bir ilerleme söz konusu. Spor belki de özgüvenini arttırdı. Mutlaka bir faydası olmuştur. Ancak geçen gün sınıfta sorduğum bir soruya parmak kaldırması kim okumak ister dediğimde ben deyip belirlediğim yeri yüksek sesle okuması beni gerçekten çok şaşırttı ve mutlu etti. Bir ilerleme olduğu inkâr edilemez”.
KÖ2: “Branşım itibari ile sınıf içi etkinlik durumu olmuyor ancak arkadaş ilişkilerinin zayıf olduğunu akran grubu ile iletişim kurmakta sıkıntı yaşadığını biliyorum”.	
KÖ3: “Dersin içeriği itibari ile grup içi etkinlikler oldukça fazla düzenleniyor ama öğrencim hep yalnız olmak istiyor. Ben ne kadar zorlarsan zorlayayım ders içi etkinliklere katılmıyor. Beraber aktivite yapması için ilgisini çekici faaliyetlerde bulunuyoruz ancak o hiç arkadaşlarına katılmıyor zorlarsam belki bir 10 dakika birlikte hareket ediyor ancak sonrasında	KÖ3: “Evet benim gözlemlediğim kadarı ile grup içi etkinliklere katılımında inanılmaz bir ilerleme oldu. Çok mutlu ders içerisinde. Hep aktif eskiden en fazla 10 dakika arkadaşları ile zaman geçirirken artık çok daha uzun süreli bazen 2 ders boyunca oyun oynayabiliyor. Hatta maç bile yapıyor arkadaşları ile bu da beni gerçekten çok mutlu ediyor. Düzenli

etkinlikte çıkıp oturmayı tercih ediyor”.	olarak spor yapmanın bu tip bireyler üzerindeki faydasını bir kez daha gözlemliyoruz”.
---	--

Öğretmenler kendilerine yöneltilen bu soruda sınıf içerisinde etkinlik yaptıklarını ancak birebir eğitim dersleri verdikleri için bunların grup etkinlikleri olmadığını bireysel etkinlikleri de öğrencinin başarı ile yerine getirdiğini ve verilen görevleri tamamladığını ifade etmişlerdir ve ifadelerini şu sözler ile belirtmişlerdir;

Çizelge 4.34: Özel eğitim öğretmenleri açısından işbirliği

İşbirliği	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet sınıf içerisinde yapılan etkinliklere katılıyor. Ancak bunlar grup etkinlikleri değil bireysel etkinlikler oluyor bunları yapmaktan da gerçekten zevk alıyor. Sınıf içerisinde işbirliği yapıyoruz birlikte hareket ediyoruz bazen birlikte karar alıyoruz aldığımız kararları birlikte uyguluyoruz. Sınıf içerisinde görevler de veriyorum hatta bazen sınıf dışına çıkıp mesela bana sekreterlikten 5 tane kalem alıp getirir misin diyorum sonra ben gizli gizli izliyorum sayıyor kalemlerin sayısını sonra bana getiriyor bu gibi görevleri başarı ile yapıyor. Hatta sorumluluk almak onu mutlu ediyor bunun farkındayım”.	
Ö2: “Evet sınıf içerisinde etkinlikler düzenliyorum. Tabi bunlar bireysel oluyor çünkü özel eğitim dersi veriyoruz. Bu etkinlikleri eğer ilgisini çekiyorsa severek yapıyor ama ilgisini çekmeyen bir etkinlikse yine yapıyor da severek değil. Sınıf içerisinde de istediklerimi yapıyor yani bu görevlendirme ise başarı ile gerçekleştiriyor”.	
Ö3: “Sınıf içerisinde bireysel etkinliklere katılıyor. Severek yapıyor. Evet, görevlendiriyorum eğer yapabileceği bir görevse yapıyor ancak bazen zorlaştırıyorum mesela bir şeyi saklıyorum ve bulup getirmesini istiyorum bunu yaparken çok sıkılıyor ve zorlanıyor. Bu gibi etkinliklerde sinirleniyor ama yine de yerine getiriyor istediklerimi yapıyor”.	
Ö4: “Evet etkinliklere katılıyor. Bu konuda bir problem yaşamıyoruz.	

Sınıf içerisinde işbirliği yapıyoruz. Mesela bazen malzemeleri birlikte toparlıyoruz. Görevlendirme kısmı ile ilgilide şunları söyleyebilirim, bazen görevler veriyorum ama bu çok nadir oluyor. Verdiğim bu görevleri de yerine getiriyor yani bu konuda da bir problem yaşamadık”.	
Ö5: “Etkinlik çok nadir de olsa yapıyoruz katılıyor evet. İşbirliği yapıyoruz birlikte hareket etmeyi çok seviyor. Görevlendirmeyi de çok seviyor özellikle tamamladığında ben de takdir ettiğimde bu çok hoşuna gidiyor farkındayım o yüzden sık sık görevler veriyorum ve hepsi de yerine getiriyor”.	
Ö6: “Gözlemler sonucunda öğretmenlerin görüşlerinin neticesinde de öğrencinin bireysel yapılan etkinliklere katıldığı ancak grup etkinliklerine katılmadığı belirlenmiştir ve uygulama kısmında bu konuya da yer verilecektir”.	

1.3. Oyun

S13) Akranları ile oyun oynar mı?

Şekil 4.13: Öğrencinin akranları ile oyun oynama ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile çocuklarının çalışma öncesinde akranları iletişime geçmekte sıkıntı yaşadığını ancak çalışma sonrasında bu konuda ciddi ilerleme kaydettiğini artık akranları ile daha rahat iletişime geçebildiğini şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.35: Aile açısından akranları ile oyun oynama

Akranları ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
A: “ Akranları ile iletişimi yoktur sadece onunla konuşmak isteyenlere karşı ilgilidir geri kalan kısım ile hiç ilgilenmez. Onunla konuşmak isteyenler ile de iletişimi sınırlıdır. Oyun oynamaktan hep kaçınır birlikte zaman geçirmek onu rahatsız eder bu durum da bizi fazlası ile üzmektedir”.	A:“Akranları ile oyun oynamakta zorlanırken artık çok daha rahat bir şekilde oyun oynuyor hatta basketbol maçı bile yapıyorlar hepsi bu spor etkinliğinden sonra oldu bize gerçekten çok faydası oldu”.
B: “Akranları ile iletişim kurmaz sadece akranları konuşmak istediğinde sorulan sorulara cevap verir o kadar iletişimi sürdürmez kendisi zaten asla iletişimi başlatmaz”.	B: “Akranları ile oyun oynuyor artık ve bu durum bizi çok mutlu ediyor eskiden hiç iletişimi yokken şimdi arkadaşları var ve birlikte oyun oynuyorlar bu yüzde yüz bir ilerlemedir bizim için”.

Çizelge 4.36: Kaynaştırma öğretmenleri açısından akranları ile oyun oynama

Akranları ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Akranları ile oyun oynamaz. Ders aralarında zaten hep sınıf içerisinde oturur”.	KÖ1: “Evet yeni dönemde kesinlikle akranları ile oyun oynuyor iletişim kuruyor. Ben yapılan bu çalışmanın akranları ile iletişim kurmasında gerçekten çok etkili olduğunu düşünüyorum. Ders aralarında ben bazen takip ediyorum hiçbir şekilde yalnız oturmuyor. Hep sınıf arkadaşları ile birlikte hareket ediyor. Bu büyük bir

	gelişme”.
KÖ2: “Akranları ile iletişimi sınırlıdır. Oyun oynamaz ancak eğer yanına gidip oyun oynamak istenir ise buna olumsuz yanıt vermez oyun oynar kısa süreli de olsa oyun oynar”.	KÖ2: “Evet akranları ile oyun oynuyor artık. Ben sürekli gözlemliyorum. Sınırlıydı eskiden iletişimi şuanda çok daha açık. İletişim kuruyor. Birlikte vakit geçiriyorlar”.
KÖ3: “Oyun oynamıyor işte sıkıntı burada bence. Hiç yaklaşmıyor sadece arkadaşları zorlarsa katılır oyuna ama uzun süre durmaz”.	KÖ3: “Evet akranları ile oyun oynuyor. Derste hiçbir şekilde yalnız kalmıyor. Hep birlikte yaptığımı çalışmalarına katılıyor. Isınma hareketlerini yaptırıyor her ders. Birlikte basketbol maçı yapıyorlar ve gerçekten çok başarılı. Ders aralarında da akranları ile vakit geçiriyor. Hatta kantine gidiyorlar birlikte oturuyorlar. Yemek yiyorlar gülüyor onların yaptığı esprilere. Biz otizmde bu öğrencide öğrendik. Ama şimdi bir şey daha öğrendim ki otizmde sporun önemi gerçekten çok fazlaymış. Çok faydası oluyormuş”.

Özel eğitim öğretmenlerinin 4’ü bu soruya öğrencilerinin akranları ile oyun oynamadığını zorlasalar dahi bunun gerçekleşmediğini en büyük sıkıntının bu olduğunu ama bu zorluğun kaynağının oyun oynattıkları kişinin de bir otizmli olması ile izah etmişler, diğer 1 öğretmen ise yaşlılarıyla oyun oynama ortamının hiç olmadığını o yüzden bu konu ile ilgili bir fikrinin olmadığını söylemiştir. Yapılan tenis uygulamasından sonra ise öğrencinin akranları ile oyun oynamada yaşadığı sıkıntının hala devam ettiğini şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.37: Özel eğitim öğretmenleri açısından akranları ile oyun oynama

Akranları ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Evet yaşlıları ile oyun oynuyor. Hatta çok mutlu oluyor oyun oynarken bizim dersten sonra drama kursuna giriyor orada gözlemliyorum. Çok güzel vakit geçiriyorlar ancak tabii ki sürekli oyun içerisinde tutma çabası oluyor yani kendi kendine bırakıldığında şaşkınlık yaşıyor ne yapacağını şaşırıyor. Onun dışında oyun içerisinde tutulduğunda çok mutlu hatta oyunda görevler verildiğinde çok mutlu çok güzel vakit geçiriyor”.	
Ö2: “Akranları ile oyun oynamıyor. Ama özel eğitim dersi olduğu için ders esnasında değil kurumdaki diğer arkadaşları ile ders dışında oyun oynatıyoruz. Ancak birlikte olmayı vakit geçirmeyi hiç sevmiyor. Bu konuda ciddi sıkıntı yaşıyoruz. Belki de diğer bireylerine otizmli olması bizi bu kadar zorluyor”.	Ö2: “Akranları ile oyun oynamadaki sorunların hala devam ettiğini düşünüyorum. Yapılan spor eğitiminin bu konuda bir katkısı olmadığını düşünüyorum”.
Ö3: “Hayır yaşlıları ile kesinlikle oyun oynamıyor. Birlikte zaman geçirmek çok sıkıyor onu. Zorla oynattığımızda da sinirleniyor”.	Ö3: “Yaşlıları ile ilgili oyun oynama sorunu hala devam ediyor. Herhangi bir değişim söz konusu değildir”.
Ö4: “Yaşlıları ile oyun oynamaz. Birlikte vakit geçirmekten hiç hoşlanmaz”.	Ö4: “Yaşlıları ile ilgili yaşadığı oyun oynama problemi hala devam etmektedir. Yapılan spor eğitiminin bu duruma bir etkisi olduğunu düşünmüyorum”.

Ö5: “Bu konu ile ilgili hiçbir yorum yapamıyorum. Böyle bir ortamda hiç bulunmadık. Akranları ile oyun oynayıp oynamadığını hiç bilmiyorum”.	
Ö6: “Yapılan gözlemlerin neticesinde öğrencinin yaşlıları ile oyun oynamaktan hoşlanmadığı, yalnız kalmayı daha çok sevdiği sonucuna varılmıştır ve bunun giderilmesi için çalışmalar yapılmaya karar verilmiştir”.	Ö6: “Yaptığımız bu çalışmanın sonundaki ele edilen bilgilerin ışığında bu soru ile ilgili söyleyeceğim şey tenis uygulamalarının otizmli bireyin akranları ile oyun oynama konusunda etkisi olmamıştır. Hala çekingen davranışlar sergilemektedir”.

S14) Kendisinden yaşça büyük veya yaşça küçük bireylerle iletişim kurar mı oyun oynar mı? Birlikte vakit geçirmekten zevk alır mı?

Şekil 4.14: Öğrencinin yaşça büyük veya küçük bireyler ile iletişim kurma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Araştırmaya katılan aile çocuklarının çalışma öncesinde yaşça büyük veya küçük bireyler ile iletişim kurmakta yaşlılarına oranla daha iyi olduğunu ancak çalışma sonrasında ise çok daha iyi olduğunu ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4. 38: Aile açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama

Yaşça büyük veya küçük bireyle ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
A: “Yaşça küçük insanların sözünü çok dinler mesela kardeşi ne istese yapar ancak çok fazla oyun oynamaz yaşça büyük insanlarla da iletişimi çok daha iyidir biz bunu yaşça büyük insanların yaklaşım şekline dolaylı olduğunu düşünüyoruz. Onların farkındalık düzeyi daha yüksek olduğu için yaklaşımı daha iyi yapabiliyor belki de daha çok ilgisini çekebiliyorlar oğlumuzun ama gerçekten yaşça büyük insanlarla iletişimi ve oyun oynamada yaşadığı mutluluğu yaşlılarıyla vakit geçirirken yaşayamıyor biz bunu çok net görebiliyoruz”.	A: “Çalışma öncesi ile sonrasında bu konu ile ilgili bir ilerleme söz konusudur. Eskiden de bir iletişim vardı oyun oynardı ancak sınırlıydı bu iletişimi şuanda çok daha iyi eskiye oranla çok daha iyi”.
ÖC B: “Yaşça büyük insanlarla daha kolay iletişim kurabiliyor ama tabii ki konuşmayı başlatan yine karşı taraf oluyor ama karşı tarafın ısrarı ile kendisinden yaşça büyük insanlarla daha kolay oyun oynayabiliyor”.	B: “Eskiye nazaran çok daha iyi bu konuda. Eskiden yaşça büyüklerle sınırlı da olsa iletişim kuruyordu. Ancak hep karşı tarafın iletişim başlatmasını beklerken şimdi kedisi de iletişimi başlatabiliyor”.

Araştırmaya katılan kaynaştırma öğretmenlerinin ikisi kararsız olduğu için tekrar bu soru onlara yöneltilmemiştir. Ancak biri araştırma öncesinde öğrencinin yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama konusundaki sorunun hala devam ettiğini ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4. 39: Kaynaştırma öğretmenleri açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama

Yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Sınıf içerisinde yaşça büyük veya küçük bireyler yok ancak ders aralarındaki gözlemlerime dayanarak şunları söyleyebilirim sınıf dışında iletişim kurduğu hiçbir arkadaşı yok sınıf içerisindeki iletişimi bile çok zayıf o yüzden sınıf dışında kimseyle konuşmuyor dolayısıyla da oyun oynamıyor”.	
KÖ2: “Hayır akranları ile nasılsa yaşça büyük veya küçük öğrencilerle de aynı şekilde iletişim problemi yaşıyor, oyun oynamıyor”	KÖ2: “Yapılan çalışma öncesinde yaşadığı kendisinden büyük veya küçük bireyler ile iletişime geçme sorunu hala devam etmektedir”.
KÖ3: “Ders içerisinde yaşça büyük veya küçük öğrenciler yok o yüzden bilemiyorum ancak sadece akranları ile olan iletişim düzeyinin diğer bireylerle de olabileceğini tahmin ediyorum”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerin hepsi yaşça küçük bireylerle oyun oynayıp oynamama konusunda fikirleri olmadığını ancak yaşça büyük biri olarak öğretmeni değerlendirdiklerinde kendileri ile oyun oynadığını şu cümleler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.40: Özel eğitim öğretmenleri açısından yaşça büyük veya küçük bireyler ile oyun oynama

Akranları ile oyun oynama	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Yaşça küçük bireylerle oyun oynayıp oynamama konusunda bir fikrim yok ama küçük çocuklar özellikle bebeklere karşı çok duygusal onların ağlamamasına dayanamaz gider sever bir iletişim halinde olur. Yaşça büyük kısmına değinecek olursan benimle oyun oynuyor birlikte güzel vakit geçiriyoruz”.	
Ö2: “Yaşça büyük biri olarak biz öğretmenleri düşünecek olursak benimle oyun oynuyor bu konuda bir sıkıntımız yok ancak yaşça küçük bireylerle ilgili bir yorum yapamıyorum hiç dikkat etmedim bu konuya”.	
Ö3: “Yaşça küçük biri ile oyun oynadığını hiç görmedim yani fikrim yok ama biz oyun oynuyoruz yani yaşça büyükleriyle vakit geçirebiliyor”.	
Ö4: “Yaşça büyük biri olarak ben kedimi düşünürsem biz oyun oynuyoruz ancak yaşça küçük biri ile oyun oynayıp oynamadığı konusunda bir fikrim yok”.	
Ö5: “Yaşlıları ile veya yaşça küçük- büyük biri ile oyun oynayıp oynamadığı konusunda bir fikrim yok hiç bu konu ile ilgili bir çalışma yapmadık”.	
Ö6: “Yapılan araştırmalar neticesinde öğrencinin kendisinden yaşça büyük veya küçük bireylerle iletişim problemi yaşadığı gözlemlenmiştir”.	

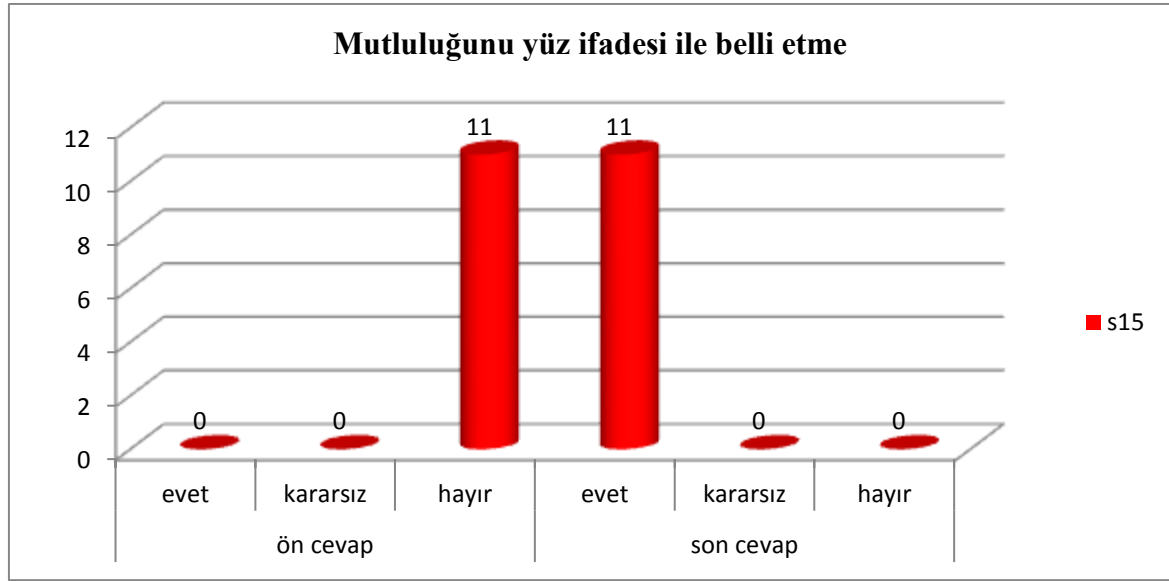
2. Kendi İle İlişkili Davranışlar

2.1. Duygularını İfade Etme

S15) Bir şeye öfkelenildiğinde veya mutlu olduğunda bunu yüz ifadesi ile belli ediyor mu?

Şekil 4.15: Öğrencinin mutluluğunu yüz ifadesi ile belli etme ön cevap ve son

cevap değerlendirmesi

Araştırmaya katılan aileler spor çalışması öncesinde çocuklarının öfkelenildiğini belli ettiğini ancak mutlu olduğunu yüz ifadesi ile belli etmediğini belirtmişlerdi ancak antrenman sonrasında tam tersi olduğunu çocuklarının mutluluğunu yüz ifadesi ile belli ettiğini ve çok mutlu bir çocuk olduğunu bunu da yüz ifadesi ile belli ettiğini şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.41: Aile açısından mutluluğunu belli edebilme

Mutluluğunu belli edebilme	
Ön cevap	Son cevap
A: “Evet öfkesini çok belli eder. Zaten öfkелendiğinde kıp kırmızı olur kontrol edemez kendini, hem çevresine hem de kendisine zarar verir belki de bu yüzden anlarınız öfkелendiğini ve yüz ifadesi ile belli ettiğini yani belki de istem dışıdır bu belli etme ancak mutluluğunu anlamayız bir şeyi başardığında mutlu olmaz ya da belli etmez hep şaşkın bakar bu durumlarda biz çok üzülüyoruz bu duruma mutlu olsun istiyoruz sevincini belli etsin istiyoruz ama olmayınca ciddi sorun oluyor bizim için”.	A: “Spor çalışması öncesinde gerçekten çok mutsuz bir çocuktan mutlu olsa da bunu belli etmekte sıkıntı yaşıyordu. Ancak bu çalışma gerçekten bu konuda bize çok faydalı oldu oğlum çok mutlu bir çocuk oldu beklide spor yaparken ki o başarısı ona özgüven verdi ben buna bağlıyorum çünkü tenis oynamayı çok sevdi ve çok başarılı oldu bence o yüzden bu kadar mutlu bir çocuk oldu gülüyor hatta çok küçük şeylerden bile mutlu olabiliyor artık bizi en çok sevindiren şey budur. Yüzde yüzlük bir artış var diyebilirim.
B: “Sevincini belli etmez durgundur bakışları ama öfkesini belli eder öfkелendiğinde bunu anlamak çok kolaydır ama sevincini anlamak zordur”.	B: “Artık kesinlikle mutlu olduğunu yüz ifadesi ile belli edebiliyor. Eşimin de söylediği gibi bu tamamen özgüven artışına bağlıdır. Çünkü tenisi çok sevdi ve çok başardı. Bu çalışmalar devam edebilirse bence birçok sorunu da aşabiliriz diye düşünüyorum. Çünkü ilk kez küçük şeylerden mutlu oluyor ve o donuk bakışlardan gülümseler başladı bu bizi gerçekten çok mutlu ediyor”.

Çalışma öncesinde öğretmenler öğrencinin mutluluğunu yüz ifadesi ile belli etmekte sorun yaşadığını ifade etmişlerdi ancak çalışma sonrasında tekrar yapılan görüşmede öğrencinin yeni dönemde çok daha mutlu olduğunu, güldüğünü ve sevindiği zaman, bir şeye mutlu olduğu zaman bunu yüz ifadesi ile belli etmekte sorun yaşamadığını, yapılan bu spor çalışmasının öğrencinin kendine güvene olumlu katkı sağladığı için artık o çekingenliğini attığını ve yapılan esprilere bile güldüğünü sınıf içerisinde çok daha aktif olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.42: Kaynaştırma öğretmenleri açısından mutluluğunu belli edebilme

Mutluluğunu belli edebilme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Evet öfkesini belli ediyor. Öfkelendiğinde suratından anlaşılıyor gözlerini büyütüyor mesela. Ancak hiç mutluluğunu hissettirmedi hatta ben birkaç kez mutlu olmuyor galiba dedim üzerine daha çok düştüm ama mutlu olsa da bu yüzüne yansımıyor”.	KÖ1: “Evet bir şeye mutlu olduğunda bunu yüz ifadesi ile belli eder. Bu dönem dediğim gibi çok farklı. Birçok alanda başarılıdır. Sınıf içerisinde yapılan esprilere gülüyor ve mutlu olduğunu artık çok rahat bir şekilde belli edebiliyor”.
KÖ2: “Mutlu olduğunu belli etmiyor bunu hiç görmedim ancak öfkelendiğinde bunu çok net bir şekilde belli ediyor dişlerini gıcırdatıyor, gözlerini büyütüyor ve yüzü kızarıyor ancak mutluluğu belli eden jest veya mimiği yok sadece bazen mutlu olduğunda ellerini sallayıp yerinde zıplıyor bu davranışları gözlemledim ben”.	KÖ2: “Evet bir şeye mutlu olduğunda bunu artık belli edebiliyor. O soğuk yüz ifadesi yok. Daha mutlu bir çocuk”.
KÖ3: “Öfkesini belli eder ben kızdığını anında anlayabilirim ancak mutlu olduğunu anlamam biraz zor olabiliyor. Bunu belli edecek bir durum olmuyor”.	KÖ3: “Evet mutlu olduğunu yüz ifadesi ile belli ediyor artık. Hatta ben kahkaha atarken bile görebiliyorum. Bu dönem çok mutlu bir çocuk. Yani sporun önemini bir kez daha vurgulamış olmanız bizim için çok güzel bir şey.

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerin hepsi öğrencinin bir şeye mutlu olduğunda bunu belli etmede sıkıntı yaşadığının ancak öfkesini çok fazla belli ettiğini ifade etmiş ve yapılan tenis uygulaması sonrasında özel eğitim öğretmenlerinin hepsi öğrencinin sevincini belli etmede yaşadığı sıkıntısını azaldığını ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

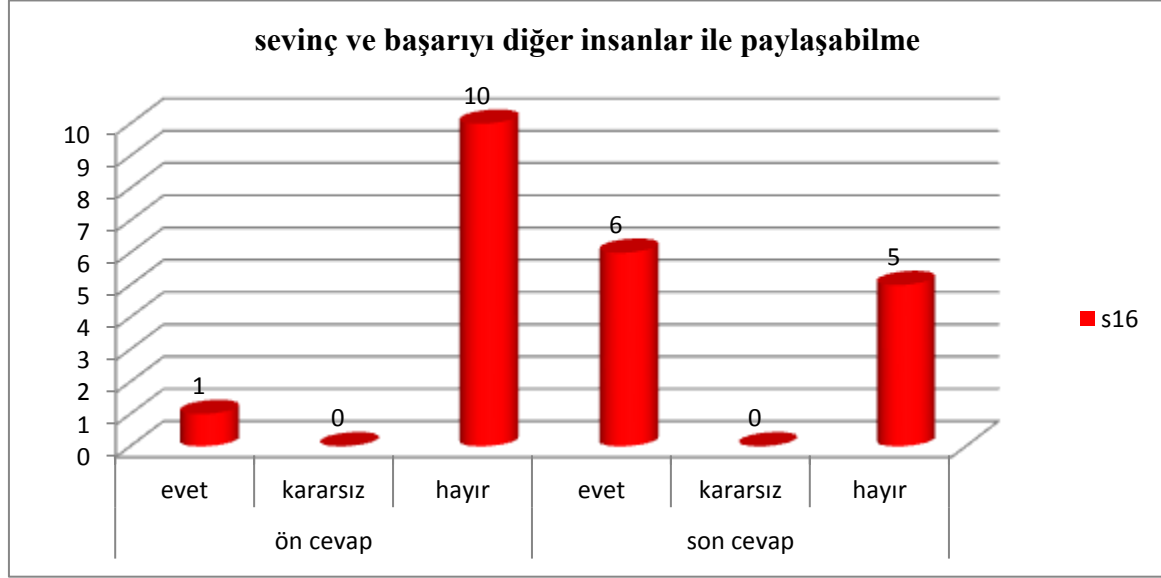
Çizelge 4.43: Özel eğitim öğretmenleri açısından mutluluğunu belli edebilme

Mutluluğunu belli edebilme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Bir şeye sevindiğinde bunu belli etmez yani yüz ifadesi ile belli etmez ancak öfkelenildiğinde çok çabuk anlaşılır yüzü kızarır dişlerini gıcırdatır. Ama sevincini anlamak zordur sadece bazen çok mutlu olduğunda olduğu yerde zıplayarak döner”.	Ö1: “Sevincini yüz ifadesi ile belli edebiliyor artık. Daha mutlu ve ne yaptığında daha mutlu olduğunu anlayabiliyoruz. Eskiden donuk bir yüz ifadesi vardı şaşkın bakışları vardı artık bu durumun değiştiğini düşünüyorum ve bunu kesinlikle özgüvene bağlıyorum”.
Ö2: “Öfkesini belli eder bunu çok kolay anlarsınız. Ancak sevincini belli etmede sıkıntı vardır. Çok gülen bir çocuk değildir. Yüzünde hep durgun bir ifade vardır”.	Ö2: “Eskiden neye sevindiğini hiç anlamazdım. Hep çok mutsuz olduğunu düşünürdüm. Ancak şuanda ne yapmak istediğine kendisi karar verebiliyor yaptığı şeylerde mutlu olabildiğini görüyorum. Gülüyor. Sevincini belli edebiliyor”.
Ö3: “Öfkesini belli eder. Gözlerini büyütür dişlerini gıcırdatır ve yüzü kıpkırmızı olur öfkelenildiğinde. Ancak sevincini belli etmede sıkıntı vardır. Sadece çok aşırı derecede mutlu olursa güler ve zıplar bunun dışında çok anlayamazsınız mutluluğunu”.	Ö3: “Evet şuanda sevincini paylaşıyor ayrıca öfkesini de kontrol edebiliyor. Eskiden mutsuz bir çocuk gibiydi ancak şuanda gülümsemeyi mutlu olduğunda kahkaha atmayı bile gözlemleyebiliyoruz. Ben bu duruma yapılan spor çalışmasının katkısı olduğunu düşünüyorum”.
Ö4: “Sevincini belli etmez çok fazla durgundur hep suratı çok gülmez çok da çabuk da mutlu olmaz. Ancak öfkelenildiğini	Ö4: “Mutlu olduğunu belli edebiliyor. Yüz ifadesinde mutluluk oluyor o donuk bakışları şaşkın halleri yok artık”.

çok kolay bir şekilde anlarız	
Ö5: “Öfkelenirse sinirlenirse bunu çok çabuk anlarım gözleri kocaman olur suratı kıp kırmızı olur dişlerini gıcırdatır ve ses çıkarır. Ancak çok sevinçli olduğunun dışında mutlu olduğunu anlamak zordur. Çünkü insan sevinince kahkaha atar güler ama öğrencim çok gülmez ancak aşırı derecede mutlu olması gerek bunu anlamamız için”.	Ö5: “Artık mutluluğunu yüz ifadesi ile belli edebiliyor. Çok küçük bir mutluluğunu bile anlayabiliyorum. Gülümsüyor o anlamsız boş bakışları azaldı”.
Ö6: “Sevincini belli etmede yaşadığı sıkıntı çok net gözlemlenmektedir. Ancak öfkesini belli edebilmektedir. Yapılacak olan çalışmada öğrencinin mutlu olduğunun farkına varıldığı an bu mutluluğunun üzerine gidilecektir”.	Ö6: “Tennis uygulaması sırasında o kadar mutluydu ki bazen şaşıırıyordum. Ama ben bu durumun kesinlikle başarılı olduğundankaynaklandığını düşünüyorum ve yapılan görüşmeler neticesinde bu mutluluğunu gündelik yaşama da aktardığı ortaya çıkmıştır”.

S16) Sevinç ve başarısını diğer insanlarla paylaşabiliyor mu?

Şekil 4.16: Öğrencinin sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşabilme ön cevap ve son cevap değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan aile bu soruda çalışma öncesinde çocuklarının sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşmada sıkıntı yaşadığını ancak çalışma sonrasında çocuklarının bu konuda hiçbir sıkıntı yaşamadığını sevincini de başarısını da paylaşabildiğini şu ifadeleri kullanarak belirtmişlerdir;

Çizelge 4.44: Aile açısından sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşma

Sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşma	
Ön cevap	Son cevap
A: “Sevincini ve başarısını paylaşmaz belki de farkında değil biz hep böyle düşündük, başarılı olduğu birçok alan var ancak bunun farkında değil sevdiği şeyleri yaparken bile o mutluluğu hissettiremiyor bize bir paylaşım yok yani bu konu ile ilgili”.	A: “Spordan önce sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşmıyordu, başarılı olduğunun farkında bile değildi ancak bu spor çalışmasından sonra başarılı olduğunun farkında artık ben yapabiliyorum diyor ve sevincini bizlerle paylaşabiliyor. Hatta spor yapacağını gün sabah kalkar kalkmaz eşofmanlarını giyiyor gidene kadar tenis oynayalım diyor. Başarılı olduğunu biliyor ve bu yüzden de hep oynamak istiyor. Bu spor bize gerçekten çok iyi geldi”.
B: “Sevinç ve başarı ile ilgili hiçbir paylaşımımız olmadı sadece biz zorlarsak oluyor. Mesela başarılı olduğunda tebrikler çak diyoruz o da elini elimize vuruyor o kadar gülümseme ve mutluluk olmuyor o sevinç ifadesini göremiyoruz”.	B: “Bu antrenman öncesinde sevinç ve başarıyı paylaşamazdı belki de hiç bu kadar başarılı olduğunu hissetmemişti bu sorun o yüzden kaynaklanıyordu. Ancak spor yaptıktan sonra sevinç ve başarıyı paylaşabiliyor çünkü ilk kez bu kadar başarılı olduğunu hissetti çok sevdi tenis oynamayı. Sevdiği için başardı başardığı içinde sevdi ve sevinç ve başarısını paylaşmada yüzde yüzlük bir atış oldu”.

Yapılan çalışma öncesinde öğretmenler bu soruya öğrencinin sevinç ve başarıyı diğer insanlarla paylaşmadığını başarılı olduğunu anlamlandıramadığını ifade etmişlerdi. Ancak yeni dönemde kendine daha çok güvendiğini başarılı olduğunda bunu paylaşabildiğini sevincini belli ettiğini o donuk yüz ifadesinin değiştiğini daha mutlu bir çocuk olduğunu şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.45: Kaynaştırma öğretmenleri açısından sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşma

Sevinç ve başarıyı paylaşabilme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Sevinç ve başarıyı bilemiyorum yani hiç böyle bir paylaşımımız olmadı derste bazen görevlendiririm bir yer okunacaksa okuturum mesela sonrasında da harika gibi ifadelerle başarılı olduğunu hissettiririm ama bir tepki alamadım bu güne kadar”.	KÖ1: “Eskiden başarılı olduğunun farkında değildi. Ancak şimdi derste aferin gibi uyarıcılar yaptığında çok mutlu oluyor. Kendine güveni artmış. Bu gerçekten belli oluyor ve akademik anlamda da bu dönem daha başarılı”.
KÖ2: “Hayır sevinç ve başarıyı paylaşmaz”.	KÖ2: “Evet başarısını benimle paylaşabiliyor. Hatta geçen gün odama geldi bende birkaç soru sordum. Konuşurken sınavlarından aldığı notları söyledi yüksek olanları çok mutlu olarak söyledi. Geçen dönem böyle değildi sınırlıydı iletişimimiz ama bu dönem özgüveni daha yüksek. Bir çok şeyde çok büyük ilerleme var”.
KÖ3: “Sevinç ve başarıyı paylaşabiliyor. Hatta sporun bir çok branşına ilgisi ve becerisi var bunun ortaya çıkması onu mutlu ediyor.. Başarılı olduğunu bildiği anda ellerimi tutuyor”.	KÖ3: “Evet kesinlikle artık başarısını paylaşabiliyor. Basketbol maçı yaptıklarında basket atınca koşup bana sarılıyor ben alkışlıyorum çok mutlu oluyor. Bu dönem gerçekten çok mutlu bir çocuk. Belki de büyüyor artık o yüzdendir. Ama sporun da mutlaka katkısı olmuş”.

Kendilerine yöneltilen bu soruya özel eğitim öğretmenlerinin hepsi öğrencilerinin sevinç başarıyı diğer insanlar ile paylaşmadığını başarılı olduğunu defalarca vurgulamamıza rağmen bunun farkında olmadığını ifade etmiş, yapılan tenis uygulamasından sonra özel eğitim öğretmenlerinden 5’i öğrencinin sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşmada yaşadığı problemin hala devam ettiğini bir diğer öğretmen ise öğrencinin araştırma öncesi yapılan gözlemlerin neticesinde öğrencinin sevinç ve başarıyı paylaşmadığını ancak yapılan çalışma esnasında başarısını paylaşabildiğini şu sözler ile ifade etmiştir:

Çizelge 4.46: Özel eğitim öğretmenleri açısından sevinç ve başarıyı paylaşabilme

Sevinç ve başarıyı paylaşabilme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Sevinç ve başarıyı paylaşmaz. Bizden olumlu bir geri dönüt aldığında aferin çok iyisin gibi cümleler kullandığımızda bile başardığını anlamlandıramıyor ve çok mutlu olması gerekirken tepkisiz kalabiliyor bu gibi durumlar yaşıyoruz”.	Ö1: “Bu konu ile ilgili hiçbir değişiklik olmadığını düşünüyorum. Sevinç ve başarıyı paylaşmakta yaşadığı sorun hala devam etmektedir”.
Ö2: “Sevinç ve başarıyı yaşamıyor yani içinde yaşıyorsa ben bilemiyorum ancak dışa yansımaları olmuyor”.	Ö2: “Sevinç ve başarısını paylaşabilme durumu hala istenilen seviyede değildir. Mutlu olduğunu anlayabiliyoruz ancak bunu paylaşma konusunda yaşadığı sıkıntı devam etmektedir”.
Ö3: “Sevincini veya başarısını belli etmez biz başarılı olduğunu anlasın diye harika aferin gibi cümleler kullanıyoruz ancak bu durumda bile çok belli edecek ifadeler kullanmıyor”.	Ö3: “Sevinç ve mutluluğunu hala paylaşmıyor. Yapılan çalışmanın bu alana pek katkı sağlamadığını düşünüyorum”.
Ö4: “Sevincini, başarısını belli etmez bunu belli edecek bir davranış sergilemez yani bu konuda sıkıntı yaşıyoruz genellikle”.	Ö4: “Sevinç ve başarısını önceden de paylaşmıyordum şu anda da paylaşmıyor. Nedenini bilemiyorum ama başarılı olduğunda seviniyor artık belki biraz daha bu konunun üzerine gidilse başarıyı bizlerle de paylaşabilir diye düşünüyorum”.

Ö5: “Başarılı olduğunu hissedemiyor ben hep bunu hissetmesi için cümleler kullanıyorum ancak sonuç alamıyoruz bu konuda”.	Ö5: “Bu konu ile ilgili bir değişimin olduğunu düşünmüyorum. Yapılan çalışmalar belki de yetersiz kaldı bilemiyorum.Hala sevincini paylaşıyor bizlerle. Bilmiyorum herkes benim gibi mi düşünüyor ama sevincini başarısını paylaşmakta sıkıntı yaşıyoruz”.
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin sevinç ve başarısının farkında olmadığı için bunu diğer insanlar ile paylaşma hususunda ciddi sıkıntı yaşadığı sonucuna varılmıştır. Yapılacak olan antrenman programında öğrencinin başarısının farkına varılması konusunda çalışmalar yapılacaktır”.	Ö6: “Çalışma öncesinde öğrencinin mutluluğunu, başarısını paylaşma konusunda yaşadığı sıkıntıları öğretmenleri ve ailesi ile görüşerek belirlemiştik. Hatta başarılı olduğunun farkında olmadığını bu yüzden bunu paylaşmada sorun yaşadığını tespit etmiştik. Yapılan çalışma esnasında 2. Haftadan itibaren öğrenci başarılı olduğunun farkına vardı tenis oynamayı çok sevdi ve başarılı oldu başarılı oldukça da daha çok oynamak istedi hatta 11 ve 12. Haftalarda yaptığımız tenis maçları esnasında sayı kazandığında kendini alkışlamaya başladı. Ben sevinç ve başarısını belli etme konusunda yaşadığı problemin kısmen çözüldüğünü düşünüyorum ancak spor yaptığı zamanın dışında kalan sürede bu durumun hala böyle olup olmadığı konusunda bir fikir sahibi değilim”.

S17) Nedensiz ağlama ve gülmeleri var mı?

Şekil 4.17: Öğrencinin nedensiz ağlama ve gülme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile araştırma sorusunda çocuklarının nedensiz ağlama ve gülme durumlarının olduğunu ve antrenmandan sonra da bu durumun hala devam ettiğini şu ifadeleri kullanarak aktarmışlardır;

Çizelge 4.47: Aile açısından nedensiz ağlama ve gülme

Nedensiz Ağlama ve Gülme	
Ön cevap	Son cevap
A: “ Evet nedensiz ağlama ve gülme krizleri (biz bu durumu kriz olarak tanımlıyoruz) oluyor hatta sık sık yaşıyoruz bu durumu ve bu durum bizi çok rahatsız ediyor hatta endişelendiriyor özellikle ağlama krizlerinin nedensiz oluşu bizi çok üzüyor çünkü bu saatlerce bile sürebiliyor. Çok araştırdık acaba canımı yanyor neden böyle oluyor diye çok sorguladık ama sonuç alamadık bu durum nasıl düzelecek bilmiyoruz ancak düzelmesini fazlasıyla istiyoruz”.	A: “ Spor yapmadan önce olan bu nedensiz ağlama ve gülme durumları hala devam etmektedir bu konu ile ilgili hiçbir değişiklik yok. Bu neden oluyor ve nasıl düzelecek hiç bilmiyoruz”.

B: “ Olmaz mı bizi en çok rahatsız eden durum bu nedensiz ağlaması çok üzülmüyoruz bir şey mi oldu canımı yandı diyoruz ama sonuç alamıyoruz”.	B: “ Nedensiz ağlama ve gülmelerinde hiçbir değişiklik yok eskiden de vardı bu durum hala da devam ediyor”.
--	---

Öğretmenler öğrencilerinin nedensiz ağlama ve gülme durumlarının olmadığını ifade etmişlerdir ve şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.48: Kaynaştırma öğretmenleri açısından nedensiz ağlama ve gülme

Nedensiz Ağlama ve Gülme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Hayır zaten sınıf içerisinde hiç sesi çıkmıyor okul dışında var mı bu durum bilemem ama okulda hiç görmedim”.	
KÖ2: “ Hayır nedensiz ağlama gülme durumları yok”.	
KÖ3: “Nedensiz ağlayıp veya güldüğünü görmedim. Yani okul içerisinde yok böyle bir durum”.	

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencinin nedensiz ağlama veya gülme problemi yaşamadıklarını şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.49: Özel eğitim öğretmenleri açısından nedensiz ağlama ve gülme

Nedensiz Ağlama ve Gülme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Hayır nedensiz ağlama ve gülme durumları ile hiç karşılaşmadım”.	
Ö2: “Nedensiz ağlama ve gülme durumları olmuyor hiç böyle bir olay yaşamadık”.	
Ö3: “Hayır nedensiz ağlama veya nedensiz gülme durumu hiç olmadı”.	
Ö4: “Hayır nedensiz ağlama ve gülme olayları yaşamıyor ders esnasında böyle bir durum ile hiç karşılaşmadık”.	
Ö5: “Hayır nedensiz ağlama veya gülme durumu ile hiç	

karşılaşmadım”.	
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin nedensiz ağlama veya nedensiz gülme durumları ile hiç karşılaşılmamıştır bu yüzden bu soru öğretmenlere tekrar yöneltilmeyecektir”.	

S18) Kendi kabul edip değerli olduğunu anlayabiliyor mu? (Kendine karşı olumlu tutum geliştiriyor mu farklı olduğunun farkında mı?)

Şekil 4.18: Öğrencinin kendine karşı olumlu tutum geliştirme ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile çalışma öncesinde çocuklarının kendini kabul ettiğini farklı olduğunun bilincinde olduğunu ancak çocuklarının kendi yeteneklerinin farkında olmadığını, değerli olduğunu hissetmediğini düşündüklerini ifade etmişlerdi. Ancak yapılan bu çalışma sonrasında çocuklarının çok başarılı olduğunu fark ettiğini antrenmandan sonra eve gittiğinde kendine karşı bir güveni olduğunu ve değerli olduğu ve başarılı olduğunun farkına vardığını kendini daha rahat ifade etmeye başladığını gözlemlediklerini ifade ederek şu cümleleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.50: Aile açısından kendini kabul etme

Kendini Kabul Etme	
Ön cevap	Son cevap
A: “Evet oğlum farklı olduğunun yaşıtları ile arasında fark olduğunun farkında artık. Eskiden değildi ancak son 2-3 yıldır farkında ancak farklıyım özelim diye değil ben neden böyle değilim diye düşünüyor ve bu düşüncesini bize hissettiriyor. Örneğin bir iki ay önce bir kafeye gittik otururken yan masaya oğlumla yaşıt çocuklar geldi aralarında şakalaşıp gülüyorlardı oğlum ise sürekli onları izliyordu sonra bir baktım ağlamaya başladı sinirlendi ve kalkıp gitmek istedi ben bu davranışı hep neden ben böyle değilim diye düşündüğü için yaptığını tahmin ediyorum. Ancak bizim çocuklarımız özel ve yetenekli insanlar sadece ilgi ve isteklerini ortaya çıkarmak ve o doğrultuda eğitim yapmak gerekiyor ve onları dışlamak yerine farklı olduklarını hissettirmek gerekiyor belki o zaman çocuklarımız da içe kapanıklıktan kurtulup daha farklı davranışlar sergileyebilirler”.	A: “Eskiden değerli olduğunun farkında değildi. Akranlarından farklı olduğunu biliyordu ancak bunu belki de hep bir kusur olarak görüyordu. Ancak şuan kendine güveniyor. Bunu çok net hissediyoruz. Fikirlerini söylüyor yapmak istediklerini söylüyor. Sakallarını bile kesmek istemiyorsa kesmiyor. Eskiden hep bize bağılıydı biz ne yaparsak ona uyuyordu ancak şuan gelmek istemiyorsa bir yere veya başka bir yere gitmek istiyorsa bunları çok rahat dile getiriyor. Bir birey olduğunun ve fikirleri olduğunun farkında artık. Mesela tenis oynadıktan sonra eve gelince ben topa böyle vuruyorum ben öğretmenimi yendim bugün gibi cümleler kullanıyordu. Bu bizim ciddi bir ilerleme. Yine söylüyorum sporun faydasını biz her yönü ile gördük. Özellikle sevdiği spor branşını yapmasını ve başarılı oldukça kendine duyduğu güvenin artmasını çok rahat bir şekilde görebiliyoruz. Ve bizim sorunumuzun özgüven olduğunu bu içe kapanıklığın sessizliğin temelinde hep bunun yattığını düşünürdük bu düşüncelerimizde yanılmadığımızı düşünüyorum. Çünkü çocuğumuz başardıkça kendine güvendi güvendiğinde de değerli olduğunun farkına vardı ve bu sonuçla birçok problemi aştık biz”.

B: “Hayır değerli olduğunun farkında değil bazen biz mi hissettiremiyoruz diye sorguluyorum ama biz başarılı olduğu zaman veya normal hayatında hep onu destekliyoruz. O farklı olduğunun farkında bunu biliyoruz ancak değerli olduğunun farkında değil bizim de tek derdimiz bu ona bunu hissettirebilmek çünkü biliyorum değerli olduğunun farkına vardığı an özgüveni yükselecek ve bu zincir halka olup hızla ilerlemeler gözlemlenebilecek”.	B: “Evet kesinlikle kendini kabul edip değerli olduğunu anlayabiliyor. Bu konuda gerçekten yaptığını bu çalışmanın ciddi faydası oldu. Ama bu çalışma bitince geri nasıl olacak bunu hayatına sokabilecek mi hiç bilmiyoruz ve bu tip çalışmaların hep yapılmasını istiyoruz”.
--	--

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenler öğrencinin diğer öğrencilerden farklı olduğunu anlayabildiğini ancak değerli olduğunun farkında olmadığını ifade etmiş, yapılan çalışma sonrasında öğretmenlere tekrar yöneltilen bu soruda kendileri öğrencinin kendinin de bir birey olduğunu ve değerli olduğunu fark etmeye başladığını şu cümleleri kullanarak ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.51: Kaynaştırma öğretmenleri açısından kendini kabul etme

Kendini Kabul Etme	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “Arkadaşlarından farklı olduğunun bilincinde bunu gözlemliyoruz ancak ayrıcalıklı olarak veya değerli olarak görmüyor kendini belki de bu yüzden bu kadar sessizdir bilemiyorum yani bir bağlantı olabilir”.	KÖ1: “Ben öğrencimin kendini farklı ve değerli gördüğünü düşünüyorum. Bu dönem bu konuda çok ilerleme var hepsinin kaynağı özgüven artışı diye düşünüyorum. Tek başına hareket ediyor istediği yere gidiyor istediği kişilerin yanında duruyor. Kendine inanılmaz güveniyor artık bunu fark edebiliyorum. Ben de bir bireyim ve yetenekliyim diyor davranışları bunu çok net belli ediyor”.
KÖ2: “Farklı olduğunu biliyor evet ama değerli olduğunu bilemiyor bu durum beni	KÖ2: “Yaptığınız bu tenis uygulamasının öğrencimin kendini değerli görme

çok etkiliyor çünkü yaşlılarını izliyor sürekli bazen üzgün bakıyor onlara ama hiç yaklaşmıyor konuşmuyor hep bir çekingenliği var”.	konusunda ilerleme kaydettiğini ve tüm bunların özgüvenindeki artıştan kaynakladığını düşünüyorum. Artık kendinden emin o çekingen tavırları yok”.
KÖ3: “Kendini kabul ediyor bence farklı olduğunu biliyor gibi ama yeteneklerinin farkında değil onları ortaya çıkarmak da bizim görevimiz diye düşünüyorum çünkü çok yetenekli bir çocuk özgüveninin artması gerekiyor o zaman anlar belki değerli olduğunu”.	KÖ3: “Kendini kabul ettiğini ve diğer öğrencilerden farklı olduğunu ancak başarılı olduğunu yetenekli olduğunu artık kendisi de biliyor bence. Çünkü gerçekten çok yetenekli bir öğrencidir. Özellikle spor branşlarına olan yeteneği küçümsenmeyecek durumdadır ve kendisinin de bu durumun farkında oluşu gerçekten beni mutlu ediyor”.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi kendilerine sorulan bu soruda öğrencinin farkındalık düzeyinin düşük olduğunu kendinin farklı olduğunun bilincinde olduğunu ancak değerli olduğunu anlamlandırmakta özel olduğunu hissetmekte sorun yaşadığını ancak yapılan uygulama sonrasında öğretmenler öğrencinin kendisini kabul etme değerli görme konusunda ciddi bir artış olduğunu savunarak şu ifadeleri kullanmışlardır;

Çizelge 4.52: Özel eğitim öğretmenleri açısından kendini kabul etme

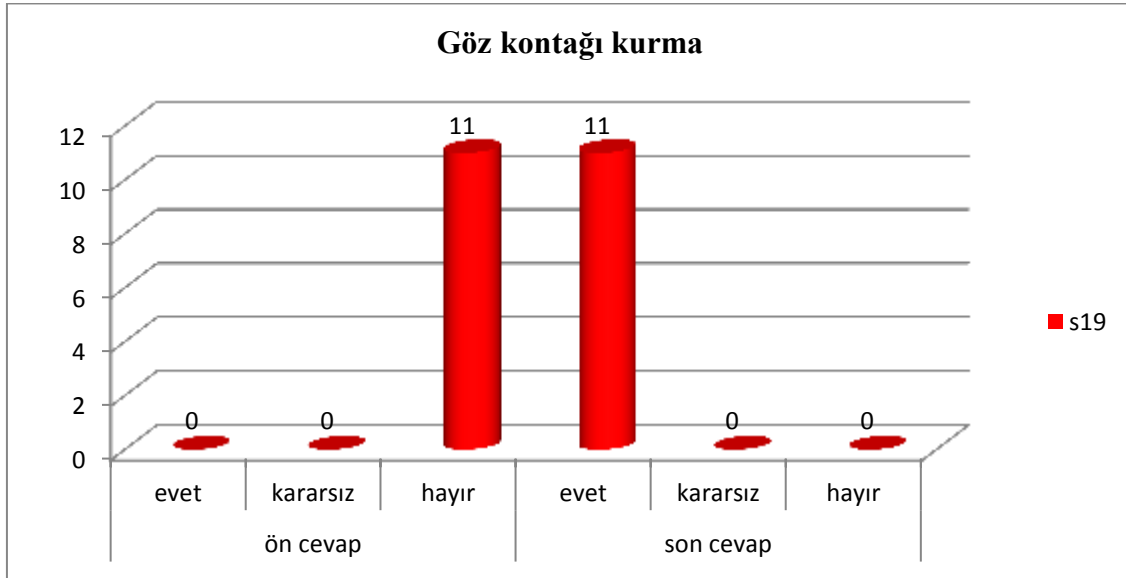
Kendini Kabul Etme	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Diğer insanlardan farklı olduğunun bilincinde ancak bu kadar yani ötesi yok değerli olduğunun, özel olduğunun farkında değil”.	Ö1: “Öğrencinin bir birey olduğunun ve değerli olduğunun farkına varması yapılan spor çalışmasından sonra artmıştır. Bunu çok net söyleyebilirim. Bu konu ile ilgili gözlemler yapıyorum ders esnalarında özgüveni gerçekten çok arttı ve ardından başarısına olan farkındalığı arttı. Ben de varım ve başarılıyım diyebiliyor yaptığı faaliyetlerde”.

Ö2: “Kendini kabul edip etmediğini bilmiyorum ama başarısının ve yeteneklerinin farkında değil”.	Ö2: “Yaptığını spor çalışmasının öğrencinin farkındalık düzeyine bir artışı olduğunu düşünmekteyim ve başarılı olduğunun farkına vararak özgüveninde bir artış olduğunu düşünmekteyim”.
Ö3: “Evet farklı olduğunun farkında kendini kabul ediyor ancak değerli olduğunun başarılı olduğunun farkında değil”.	Ö3: “Kendini kabul edip değerli olduğunun kesinlikle farkında artık özgüveninde artış var bu da bu duruma olumlu etki ediyor”.
Ö4: “Diğer insanlardan farklı olduğunu bence hissediyor ancak bu durumdan çekiniyor. Başarılı yetenekli bir çocuk olduğunun farkında değil”.	Ö4: “Evet artık değerli olduğunun farkında kendine karşı olumlu tutum geliştirebiliyor özgüven artışından oluyor hep bunlar yaptığını spor çalışması sonrasında oradaki başarılarını gündelik hayatına aktarıyor olması ve bizim bunları gözlemliyor olmamız gerçekten çok etkileyici”.
Ö5: “Kendinin farkında yaşlılarından farklı olduğunu biliyor ancak yeteneklerinin başarılarının farkında değil bence. Mesela harika resimler yapıyor ama bu başarısının farkında değil”.	Ö5: “Hep sosyal içerikli faaliyetlere yeteneği olduğunu ve bu yeteneklerinin farkına vardığı anda başarılarının artacağını kendisine karşı olan güvenin artacağını savunuyordum ve siz de yaptığınız bu çalışma ile savunduğum şeyi destekleyerek sonuca ulaştırdınız sonuç da benim tam da savunduğum gibi oldu başarılı olduğunun bir birey olduğunun yetenekleri olduğunun farkında artık”.
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin başarılı bir birey olduğu ancak bu başarısının farkında olmadığı kanaatine varılmış ve bu konuya yapılacak tenis çalışmasının mutlaka olumlu sonuçlar sağlayacağı düşüncesi ile yapılacak programın en önemli konularından bir	Ö6: “Yapılan spor eğitim esnasında ve sonrasında öğrencideki özgüven artışı kendini kabul edip başarı yeteneklerinin farkına varmasına neden oldu ve bu soru amaçlanan şekilde gerçekleşti”.

tanisi olacağı düşünülmektedir”.	
----------------------------------	--

S19) Çocuğunuz- Öğrenciniz göz kontağı kuruyor mu?

Şekil 4.19: Öğrencinin göz kontağı kurma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile çocuklarının antrenman öncesinde yapılan ön görüşme sırasında çocuklarının göz kontağı kurmakta sorun yaşadığını yapılan bu spor çalışmasından sonra da özellikle bu alanda ciddi ilerleme kaydedildiğini şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.53: Aile açısından göz kontağı kurma düzeyi

Göz Kontakı Kurma	
Ön cevap	Son cevap
A: “ Göz kontakı biz eğer gözümeye bak dersek bakıyor onun dışında kendi isteği ile göz kontakı kuramıyoruz hep kaçırıyor bizden gözlerini bunun düzelmesi için çok çabaladık ancak başarılı olamadık. Ama şu gerçeği de biliyoruz otizmde sınırlı göz kontakı durumu söz konusu bunun değişeceği inancı da biz de pek mümkün değil ve belki de göz kontakı kurmaması	A: “ Bence en çok ilerleme bu konuda oldu. Çünkü tenis topunu sürekli takip etmesi oğlumun göz kontakı kurma düzeyine etki etti ve az öncede belirttiğim gibi özgüveni arttığı için de göz kontakında artış oldu ben yine söylüyorum hep de söyleyeceğim bunu özgüven eksikliği bir çok sorunun oluşmasına neden. Bunu da sporla çözebiliyorlar o yüzden sporun bir

sosyalleşememesinin en büyük nedenlerinden biri yani araştırmalarım hep beni bu sonuca ulaştırıyor”.	çok sorunun çözümünde faydası var”.
B: “ Göz kontağı kuruyor ama biz gözüme bak dersek oluyor bu kendisi konuşurken gözlerinin içine bakmaya çalıştığım an kafasını çevirir derslerde izliyoruz özellikle birebir derslerde hep bir çaba sarf ediyor gözlerini kaçırmak için bu neden oluyor bilmiyoruz ama bizi rahatsız eden durumlardan birisi de budur”.	B: “ Evet göz kontağı kuruyor artık eskiden 15 saniyeyi geçmiyordu. Ancak şimdi biz 5 dakika bile göz göze konuşabiliyoruz. Bir şey anlatırken gözümün içine bakıyor. Çok dikkatli dinliyor. Göz göze olmak çok güzel bir duygu ve bu bizim için belki de bir mucize olabilecek düzeyde”.

Öğretmenler kendilerine yöneltilen bu soruda öğrencilerinin göz kontağı kurmakta zorluk yaşadığını çoğu zaman göz kontağı kuramadıklarını söylemiş. Çalışma sonrasında ise kaynaştırma öğretmenlerinin tümü öğrencinin göz kontağı kurma düzeyinde çok ciddi bir artış olduğunu tespit etmiş ve bu tespitlerini şu sözler ile dile getirmişlerdir;

Çizelge 4.54: Kaynaştırma öğretmenleri açısından göz kontağı kurma düzeyi

Göz Kontakı Kurma	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “ Hayır göz kontağı kuramıyor. Otizmde en büyük sıkıntının bu olduğunu duymuştum gerçekten de öyle gözüme bak demeden bakmıyor eğer gözlerime bakarsa o zaman da gözünü kısıyor. Eğer gözüme bak demezsem de hiç bakmıyor”.	KÖ1: “ Göz kontağı kurma düzeyinde çok ciddi düzeyde bir artış var. Bu çok net bir şekilde belli oluyor ve tenis uygulamasının bu gelişmede payının büyük olduğunu düşünüyorum”.
KÖ2: “ Göz kontağı kuramıyor ısrarla gözünü kaçırıyor. Ben hep konuşurken gözüme bak diyorum ve ben de dikkatle gözüme bakıyorum ama en fazla 10 saniye odaklanıyor daha sonra hemen kafasını çeviriyor ya da gözlerini kısıyor kapatıyor. Eğer zaten uyarmazsam hiç göz kontağı	KÖ2: “ Artık göz kontağı kurma süresi gerçekten çok fazla inanılmaz bir artış olduğunu düşünüyorum”.

kuramıyoruz”.	
KÖ3: “ Göz kontağı sadece insanlarla konuşurken kuramıyor ama bir şey izlerken veya bir noktaya odaklanması gerekirken kuruyor. Ama benimle konuşurken veya ben bir şey anlatırken hiç göz göze gelemiyoruz” şeklinde açıklama yapmıştır.	KÖ3: “ Çalışma öncesinde insanlarla göz kontağı kurmakta sorun yaşıyordu ancak bu yaşanan sorun çözüldüğü gözlemlenmektedir”.

Kendilerine yöneltilen bu soruda öğretmenlerin hepsi öğrencisinin göz kontağı kuramadığını ifade etmişlerdir. Ancak yapılan antrenman programının uygulanmasının ardından özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri tamamen değişerek öğrencinin göz kontağı kurma düzeyinde artış olduğunu şu sözler ile ifade etmişlerdir;

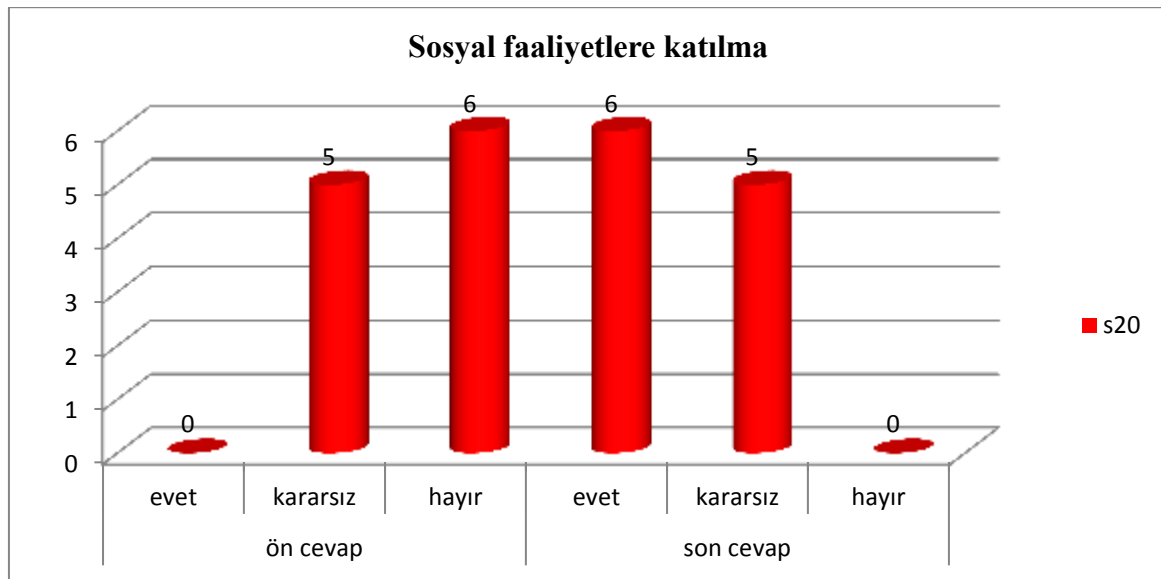
Çizelge 4.55: Kaynaştırma öğretmenleri açısından göz kontağı kurma düzeyi

Göz Kontakı Kurma	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Hayır göz kontağı kurmuyor. Ancak gözüme bak dediğinizde bakıyor onun dışında göz kontağı kurmuyor”.	Ö1: “Göz kontağı kurma düzeyinde inanılmaz bir artış olduğunu düşünüyorum. Bu durumun artışında ise yapılan çalışmanın gerçekten çok etkili olduğunu düşünüyorum”.
Ö2: “Göz kontağı kurmuyor hayır ne yaparsam yapayım bunu geliştiremiyoruz”.	Ö2: “Göz kontağı kurma düzeyinde çok büyük bir artış var eskiden yüzdelik dilimle ifade etmek gerekirse yüzde 10 civarında göz teması varken şuanda bu durum yüzde 80lerdedir”.
Ö3: “Göz kontağını sadece uyardığınız zaman kuruyor. Bunun dışında hep sınırlıdır”.	Ö3: “Yapılan çalışma sonrasında göz kontağı kurma düzeyinde gerçekten çok büyük bir artış olduğunu düşünüyorum gözüme bak gibi uyarılar yapılmadan da göz kontağı kurabiliyoruz artık”.
Ö4: “Hayır göz kontağı kurmuyor. Eğer	Ö4: “Öğrencim artık göz kontağı

gözüne bak gibi uyarıcı ifadeler kullanırsak beklide bir 10 15 saniye civarında göz kontağı kurabiliriz ancak sonrasında yine etrafına bakar yani kısıtlıdır hep göz kontağı kurma süresi”.	kurabiliyor bunun farkındayım ve yapılan tenis çalışmasının bu duruma katkı sağladığını düşünüyorum”.
Ö5: “Hayır göz kontağı kuramıyoruz. Çok çaba sarf ediyorum bunun için ancak yeterince göz kontağı kuramıyoruz”.	Ö5: “Göz kontağı kurma düzeyinde gerçekten çok büyük bir artış var bence yapılan uygulamada en fazla geri dönüş alan konu göz teması kurmadır”.
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin göz kontağı kurma da problem yaşadığı gözüne bak gibi uyarılar yapılmadığı takdirde hiçbir şekilde göz kontağı kuramadığı belirlenmiştir”.	Ö6: “Tenis uygulamasından sonra otizmlili bireyin göz teması kurma düzeyinde gerçekten bir artış olduğunun farkındayız ve tenis oynarken sürekli topu takip etmesi bu durumun gelişmesine neden olduğunu düşünüyoruz”.

S20) Karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılıyor mu? Sosyal faaliyetlerde çevresindeki insanlara ve akranlarına karşı duyarlı mı, onlarla iletişim kurmaya çalışıyor mu?

Şekil 4.20: Öğrencinin sosyal faaliyetlere katılma ön cevap ve son cevap değerlendirmesi

Kendilerine yöneltilen bu soruda aile çocuklarının karşılıklı toplumsal-duygusal ilişkilere, sosyal faaliyetlere katılmadığını zorladıklarında da öfkelenildiğini ve çevresindeki insanlarla iletişime sadece insanların ısrarı ile geçtiğini ifade etmişlerdir. Yapılan tenis uygulamasından sonra da aile çocuklarının karşılıklı toplumsal-duygusal ilişkilere katılmada yaşadığı sıkıntının hala devam ettiğini ancak çok az da olsa bir ilerleme söz konusu olduğunu şu sözler ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.56: Aile açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma

Karşılıklı Toplumsal Duygusal İlişkiler	
Ön cevap	Son cevap
A: “Toplumsal-duygusal ilişkilerde hep geriplandadır. Sosyal faaliyetlerde sadece spor yapmaktan hoşlanır onun dışında sinema tiyatro gibi etkinliklerden hep kaçınmıştır kalabalık ortamları sevmez bu tip ortamlarda ise hep öfkelenir sakinleştirmekte zaman alır o yüzden biz de bu ortamlarda fazla kalmasını istemeyiz. Çevresindeki insanlarla iletişimi de zayıftır yani karşısındaki insan nasılsın dediğinde iyi der bu kadar sen nasılsın demez çoğu zaman dediği anlarda da biz ısrar etmişsinizdir”.	B: “Bu konuda ki sıkıntımız hala devam ediyor ancak yüzde sıfır iken iletişimimiz yüzde elli düzeyine ulaştı. Mucizeyi bekliyoruz belki de normal bir bireyle kıyaslamamak gerekiyor diye düşünüyoruz. Diğer otizmli bireylere oranla bu konuda daha iyi olduğunu ve sporun yine bu alana da az da olsa bir katkı sağladığını belirtmek istiyorum. belki de bunu demek soru ile ilişkili olmayacak ama ben her anne babanın otizmle mücadele eden her anne babanın mutlaka çocuklarına spor eğitimi aldırması gerektiğini düşünüyorum”.
B: “Sosyal ortamlarda durmaktan insanlarla ilişki kurmaktan hoşlanmaz. Toplumsal duygusal ilişkilere katılmaz. Çocuğumuz yalnızlıktan hoşlanır insanların onu öpmesinden sevmesinden nefret eder. Utangaçlık da vardır zaten”.	B: “Az da olsa bu konuda da bir ilerleme var spor zaten normal bireyleri bile sosyalleştirirken bizim çocuklarımıza mutlaka katkı sağlıyor. Mesela oğlum eskiden birisi onunla konuşmaya gelmediği sürece hep uzak dururdu ancak son 1 haftadır özellikle tanımadığı insanlara bile gidip merhaba diyor. Alışveriş merkezlerinde reyondaki görevlilerden beğendiği kıyafeti istiyor bunu bir iki kez

	yaptı ve biz inanılmaz mutlu olduk. Belki basit gibi gözükebilir ama bizim için bu küçük şeyler büyük bir mutluluk kaynağı o yüzden sporun faydası küçümsenmeyecek düzeydedir”.
--	---

Öğretmenler bu soruda öğrencilerinin iletişim sorunu yaşadığını özellikle iletişimi başlatma veya devam ettirmede sorun yaşadığını, yapılan tenis uygulamasının sonrasında ise kaynaştırma öğretmenleri öğrencinin iletişim kurma sosyal ortamlara girme konusunda yaşadığı problemin az da olsa çözülmeye başladığını şu cümleleri kullanarak ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.57: Kaynaştırma öğretmenleri açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma

Karşılıklı Toplumsal Duygusal İlişkiler	
Ön cevap	Son cevap
KÖ1: “ İletişim kurmakta sorun yaşıyor özellikle sınıf içerisinde oluyor bu durum. Mesela ben nasılsın demeden benimle asla gelip konuşmaz. Bu durum arkadaşları için de geçerlidir. Onlarla da iletişime geçemiyor. Biz konuşmazsak asla gelip konuşmaz”	KÖ1: “İletişim kurma ve sosyal ortamlara girme konusunda yaşadığı sorunun kısmen çözüldüğünü düşünüyorum. Artık ilk karşılaşmamızda günaydın bile diyebiliyor bana. Spor normal insanları bile sosyalleştirebiliyor öğrencimiz de mutlaka bir katkısı olduğunu düşünüyorum”.
Ö2: “Okuldaki arkadaşları ile iletişim kurmakta sorun yaşıyor. Biz mesela iletişime geçiyoruz aramıza katılsın diye çaba sarf ediyoruz ama akranları aynı şeyi yapmıyor yapamıyor o yüzden belki biz öğretmenler ile iletişime geçebiliyor ancak akranları ile iletişim kurma sorunu yaşıyor”.	KÖ2:“Yapılan spor çalışmasının öğrencinin sosyalleşme düzeyine etki ettiğini düşünüyorum. Artık daha rahat iletişim kurabiliyor. Gözle görülebilir bir artış söz konusudur”.

Ö3: “Evet iletişim problemi yaşıyor kesinlikle oluyor bu durum. Eğer arkadaşları yanına gelip konuşmaya ve konuşturmaya çalışmıyorsa kendi kendine iletişime geçmesi veya arkadaşlarının yanına gitmesi imkânsız oluyor yani iletişim kurmak için birilerinin konuşmayı başlatmasını bekliyor.	KÖ3: “ Bu çalışmadan sonra öğrencinin sosyalleşme düzeyinde gerçekten bir artış var ve sporun önemi bir kez daha vurgulandı böyle değerli çalışmaların mutlaka devamı olmalıdır”.
--	---

Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenleri kendilerine yöneltilen bu soruda öğrencinin arkadaşları ile iletişim kurmadığını, yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerden 5’i ders aralarında yaşadığı iletişim probleminin devam ettiğini ancak gündelik yaşamındaki sosyalleşme ile ilgili herhangi bir gözleminin olmadığından dolayı yorum yapamadıklarını, bir diğer öğretmen ise spor çalışmasından sonra öğrencinin kendini ifade etme ve sosyalleşme oranında gerçekten önemsenecek düzeyde bir artış olduğunu şu sözleri ile ifade etmişlerdir;

Çizelge 4.58: Özel eğitim öğretmenleri açısından karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılma

Karşılıklı Toplumsal Duygusal İlişkiler	
Ön cevap	Son cevap
Ö1: “Yok iletişim kurmuyor. Zaten derse girip dersten çıkıp eve geçiyor bu arada da çok fazla arkadaş ortamı olamadığı için iletişim kurma durumu da olmuyor”.	Ö1: “Ders esnasında iletişim sorunu yaşamıyoruz ama gündelik yaşamında bir gelişme var mı bilmiyorum. Bu konuda kararsızım”.
Ö2: “Hayır ders aralarında bazen dikkat ediyorum ama tek başına oturuyor hiç kimse ile konuşmuyor. Arkadaşları ile de iletişim kurmuyor”.	Ö2: “Bu konu ile ilgili yorum yapamıyorum. Çünkü topluluk içerisinde öğrenciyi göremediğim için değerlendirme yapamıyorum”.
Ö3: “Hayır arkadaşları ile iletişim kurmuyor. Sadece yanına gidip merhaba demek gerekiyor asla kendisi iletişimi	Ö3: “Ders sırasında iletişim kurmada eskiye oranla çok daha iyi ancak gündelik yaşamla ilgili bir yorum yapamıyorum”.

başlatamıyor”.	
Ö4: “İletişim kurmuyor. Arkadaşları ile de hiçbir şekilde iletişim kurmuyor zorlarsak dahi en fazla 2 cümle kurabiliyor sonrasında yine yalnız olmayı tercih ediyor”.	Ö4: “Özel eğitim derslerindeki kurduğumuz iletişi sınırlıydı ama artık daha rahat konuşuyor yorum yapabiliyor”.
Ö5: “Şimdi benimle ders yaptığı yerde açıkçası birebir çalışıyor ve daha sonrasında annesi gelip alıyor ve çıkıyorlar kurumdan bu arada arkadaşlarıyla iletişim kurması mümkün olamıyor ancak diğer öğretmenleri ve ailesi ile konuştuğum kadarı ile iletişim problemi yaşadığını biliyorum”.	Ö5: “İletişim problemi ders sırasında yaşamıyoruz da ders dışı dönem ile ilgili yorum yapamıyorum”.
Ö6: “Yapılan gözlemler neticesinde öğrencinin iletişiminin sınırlı olduğu ve sosyal ortamlarda kendini ifade edemediği sonucuna varılmış ve yapılacak spor çalışması ile bu sorunun kısmen ortadan kalkacağı düşünülmektedir”.	Ö6: “Çalışma öncesinde belirlenen amaç hedefine ulaşılmıştır ve öğrencinin sosyalleşme düzeyinde önemsenecek düzeyde bir artış olduğu tespit edilerek öğrencinin bu durumunu gündelik hayatına da aktarabildiği gözlemlenmiştir”.

4.2. Antrenman programlarının değerlendirilmesi

1. hafta

Bu ilk haftamızı beklenenler hep öğrencinin şaşkın olması ve ne yapacağını anlamlandıramaması yönündeydi. Bu yüzden ilk 10 dakikayı sohbet ederek ve etrafı tanıtarak geçirmeyi planladık ve öğrenci ilk geldiğinde beklenen seviyedeydi. Şaşkını ne yapacağını bilemiyordu ancak 10 dakikalık bir konuşmanın ardından öğrenci beklenilenden daha başarılı bir performans sergilemiş, 120 dakikalık bir antrenmanın 100 dakikasını aktif geçirmiş, ilk hafta olmasına rağmen komutları düzgün almış ve istenilen hareketlerin hepsini yaparak antrenman programına (bkz Ek-2) uymuştur.

Çizelge 4.59: 1. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve ayak uyumunu sağlayarak ve çevredeki cisimleri tasrif ederek yürüyebilir.					✓
Kol ve ayak uyumunu sağlar ve aynı tempoda koşabilir.				✓	
Denge hareketlerini yapabilir.				✓	
Refleks çalışmalarını istenilen şekilde tamamlayabilir.				✓	
Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol avucunun içine koyup dengede tutabilir.			✓		
Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol elinin üst kısmında tutabilir.				✓	

Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol ayağının üzerine koyup dengede tutabilir.					✓
Kolunu yere paralel bir şekilde uzatıp dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak yürüyebilir.		✓			
Dengeleme çubuğunu bir parmağında tutarak yürür ve sopa yere düşmeden onu yakalayabilir.				✓	
Kollarını yere paralel bir şekilde uzatıp dengeleme çubuğunu iki elle havaya atıp tekrar iki elle tutabilir.					
Tek elle dengeleme çubuğunu havaya atıp tutabilir.				✓	
Kolunu yere paralel uzatarak dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak kendi etrafında döner ve dengeleme çubuğunu yere düşmeden yakalayabilir.				✓	
Kolunu kendine doğru çekerek dengeleme çubuğunu dengede tutabilir.				✓	
İsminin baş harfi ve yaşının yapıldığı şekillerde dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak yürüyebilir.					✓

Resim 4.1: Denge çalışması

Resim 4.2: Isınma çalışması

2. Hafta

İlk haftaya oranla daha rahattı ilk geldiğinde çok neşeliydi koşarak geldi çalışmaya ve sahaya geldiği an “bugün top oynayalım” dedi (geçtiğimiz hafta bir sonraki hafta top oynayacağız demiştik). Bu hafta da komutları almada bir sıkıntı yaşamadık. Göz kontağı kurma, dikkat artırma ve stereotipik davranışların azaltılması ile ilgili çalışmalar yaptık. Ayrıca çevredeki nesneleri tanıtırma konusunda çok iyiydi ve benden olumlu geri dönütler aldığı zaman çok daha başarılı oluyordu. Anlamlandıramadığı hareketleri yaparken hep taklit ediyordu. Ben de bu yeteneğinin farkında olduğum için “evet böyle yapacaksın” “bana bak” “benim gibi yapabilirsin” şeklinde komutlar verdim Bu haftaki gözlemler öğrencinin geçen haftaya göre daha adapte olması ve nerde olduğunun, ne yapıyor olduğunun farkına vardığı yönündedir. Özellikle top ile yapılan çalışmalar da daha mutluydu ve daha başarılıydı.

Çizelge 4.60: 2. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Aynı tempoda kol ve ayak ritmi ile yürüyebilir ve çevredeki nesneleri tasrif edebilir.		✓			
Belirlenen sürenin başı ile sonu arasında aynı tempoda koşabilir. Koşarken kol ve bacak ritmine uyum sağlayabilir ve karşıya bakarak koşabilir.			✓		
Esneleme hareketlerini istenilen şekilde yapabilir.	✓				
Topa alışması ve uyum sağlaması amacıyla yapılan			✓		

hareketleri istenilen şekillerde yapabilir.					
Topu iki eli ile havaya atıp tutabilir.			✓		
Topu elden ele atabilir.				✓	
Topu yerde yuvarlarken gözü ile takip edebilir.			✓		
Topu havaya atıp tutarken topu gözü ile takip edebilir.			✓		
Topu havaya atıp bir kez yerde sektirip daha sonra tutabilir.			✓		
Topu duvara atıp tutabilir.				✓	

Resim 4.3: Topa alışma evresi

Resim 4.4: Denge çalışması

3. hafta

Bu hafta uygulanan antrenman programı el- göz koordinasyonunu geliştirmeyi, dikkat ve denge problemini çözmeyi, ilgilendiği nesneyi göstermeyi, beraber oyun oynamayı, sevinç ve başarıyı paylaşabilmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için uygulanan programın olumlu sonuçlandığını düşünmekteyiz.

Öğrenci ilk geldiğinde çok mutluydu ancak bu haftaki programın yoğunluğu onun yorulmasına sebep oldu ve 120 dakikalık programın 30 dakikasını dinlenerek geçirdik. Ama “bugün ben yoruldum dinlenmeliyim” dedi. Çalışmanın başından beri ilk kez cümle kurdu.

Çizelge 4.61: 3. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Denge hareketlerini istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Balona yavaşça vurarak eşine atabilir.				✓	
Balona ayağı ile vurabilir.				✓	
Balonu yere düşürmeden havaya atıp yumuşak vuruşlar yaparak oynayabilir.			✓		
Voleybol filesinin karşısından eşine balonu atıp yere düşmeden karşılıklı oynayabilir.			✓		
Tenis filesinin karşısında oturarak balonla karşılıklı		✓			

oynayabilir.					
Topla birlikte top durana kadar zıplayabilir.				✓	
Bacaklarının arasından atılan topu yakalayıp geri getirebilir.	✓				
Topu havaya atıp 360 derece kendi etrafında dönüp topu yakalayabilir.				✓	
Yerde otururken atılan topu kalkıp yakalayabilir.	✓				
Tenis topunu iki eliyle, sağ-sol eli ile havaya atıp tutabilir.			✓		
Tenis topunu bir birine atabilir.	✓				
Bir öğrenci topu yerden atarken diğeri havadan atabilir.			✓		
Topu iki el, sağ-sol el ile duvara atıp tutabilir.			✓		
Topu sağ el ile duvara atıp sol el ile tutabilir, sol el ile atı sağ el ile tutabilir.			✓		
Topu avuç içine alıp düşürmeden yürüebilir.	✓				
Topu avuç içine alıp düz çizgide topu düşürmeden yürüebilir.	✓				

Topu avuç içine alıp yuvarlak, kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeden yürüyebilir.	✓				
Topu avuç içine alıp denge tahtasında yürüyebilir.		✓			
Topu bir kez avuç içerisinde daha sonra yerde sektirebilir, daha sonra iki-üç kez avuç içerisinde daha sonra yerde sektirebilir.				✓	
Topu avuç içerisinde sektirebilir.				✓	
Elini raket gibi tutarak atılan topa avuç içi ile vurabilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yürüyebilir.				✓	
Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürüyebilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yuvarlak, kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeden yürüyebilir.			✓		
Top raketin üzerindeyken engeller arasında yürüyebilir.					✓
Topu raketin üzerine koyup yere düşürmeden etrafında çevirebilir.				✓	

Topu bir kez rakette bir kez yerde daha sonra iki kez rakette bir kez yerde sektirebilir.				✓	
Topu raketin üzerinde yere düşürmeden sektirebilir.				✓	

Resim 4.5: Raket ile denge çalışması

4. hafta

Bu hafta çalışmaya ilk geldiğinde öğrenci biraz huzursuz ve sinirliydi. 10 dakika hiç çalışmak istemedi. Bu durumda biz de hiç müdahale yapmadan kendi isteğine bıraktık. 10 dakika sonra kendi kendine yürümeye başladı 1 tur yürüdü ve sonra hiç komut almadan aynı tempoda 15 dakika koştu açma-germe hareketlerini de müdahale olmadan sorunsuz bir şekilde tamamlayıp yanıma geldi. Bu durumu bağımsız çalışmak istediğine bağlamaktayız. Bu haftanın konusu kendine güven ve mutluluğunu yüz ifadesi ile belli etme idi. Bu konuda ders içerisinde sen harikasın aferin gibi uyarılarla kendi başarısının farkına varmasını sağladık ve öğrenci bireysel olarak hareket etmekten duyduğu haz kendine karşı güvenin artmasına ve mutlu olmasına olumlu olarak etki ettiği düşünülmektedir.

Çizelge 4.62: 4. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile çevredeki nesneleri tanımlayarak yürüyebilir.	✓				
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.		✓			
Esneme hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.		✓			
Bowling pinlerini göz takibi kurarak atabilir.		✓			
Topu avuç içine alıp düşürmeden yürüyebilir.		✓			

Topu avuç içine alıp ve düz çizgiden topu düşürmeden yürüeyebilir.		✓			
Topu avuç içine alıp ve yuvarlak kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmemeye çalışarak yürüeyebilir.				✓	
Topu avuç içine alıp denge tahtasında yürüeyebilir.				✓	
Topu bir kez avuç içerisinde daha sonra yerde sektirebilir, daha sonra iki-üç kez avuç içerisinde daha sonra yerde sektirebilir.					✓
Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirebilir.				✓	
Elini raket gibi tutarak atılan topa avuç içi ile vurabilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yürüeyebilir.				✓	
Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürüeyebilir.				✓	
Topu raketin üzerine koyup yuvarlak, kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeden yürüeyebilir.					✓
Top raketin üzerindeyken engeller arasında yürüeyebilir.				✓	

Topu raketin üzerine koyup yere düşürmeden etrafında çevirebilir.					✓
Topu bir kez rakette bir kez yerde daha sonra iki kez rakette bir kez yerde sektirebilir.				✓	
Topu raketin üzerinde yere düşürmeden sektirebilir.				✓	
Raketi istenilen şekilde tutabilir.				✓	
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.					✓

Resim 4.6: Bowling çalışması

Resim 4.7: Raket ile denge çalışması

Resim 4.8: Raket ile denge çalışması

5. Hafta

Bu hafta hedeflenen konu göz teması kurma düzeyi dikkat ve özgüvendir. Öğrenci çalışmaya ilk geldiği anda merhaba demeden tenis demiştir. Bu durumda tenisi sevdiği sonucuna ulaşılmıştır. Geçen hafta öğretilen forehand vuruşunda elde ettiği başarının ardından bu hafta backhand vuruşunun öğretimine geçilmiştir ancak öğrenci bu vuruşta başarılı olamamıştır. Bu başarısızlığı da onun pes etmesine ve sinirlenmesine sebep olmuş ve bu sinirinin sonunda öğrenci öfke nöbeti geçirmiştir. Öğrencinin sakinleşmesi için backhand vuruşunun öğretilmesine ara verilmiş ve öğrencinin sevdiği yiyecekler verilerek sakinleşmesi sağlanmıştır. Yaklaşık 10 dakika içinde öğrenci sakinleşmiş ve çalışmaya forehand vuruşu ile devam edilmiştir.

Çizelge 4.63: 5. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Topu avuç içine alıp ve düz çizgiden topu düşürmeden yürüebilir.		✓			
Topu avuç içine alıp ve yuvarlak kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmemeye çalışarak yürüebilir.			✓		
Topu avuç içine alıp denge tahtasında yürüebilir.			✓		
Topu bir kez avuç içerisinde daha sonra yerde sektirebilir, daha sonra iki-üç kez avuç içerisinde daha sonra			✓		

yerde sektirebilir.					
Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirebilir.			✓		
Elini raket gibi tutarak atılan topa avuç içi ile vurabilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yürüebilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürüebilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yuvarlak, kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeden yürüebilir.			✓		
Top raketin üzerindeyken engeller arasında yürüebilir.			✓		
Topu raketin üzerine koyup yere düşürmeden etrafında çevirebilir.			✓		
Topu bir kez rakette bir kez yerde daha sonra iki kez rakette bir kez yerde sektirebilir.			✓		
Topu raketin üzerinde yere düşürmeden sektirebilir.			✓		
Raketi istenilen şekilde tutabilir.			✓		

Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.			✓		
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.					✓
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.					✓

Resim 4.9: Backhand çalışması

Resim 4.10: Filede tenis alışması

6. Hafta

Bu hafta ğrenci yine çok mutluydu 120 dakikalık bir çalışma seansının 110 dakikası aktif geçmiştir ve bu haftanın teması olan dikkat konusunda oldukça başarılı çalışmalar sergilenmiştir. Forehand vuruşu gelişmiş ve kendisi de başarısını fark etmeye başlamıştır. Hatta tenis oynarken su molası verelim dediğimde hayır tenis oynayalım cevabı vermiş bu da tenis oynamayı fizyolojik ihtiyaçlarının önüne geçirdiğİ sonucuna ulaştırmıştır. Ancak backhand vuruşunu yapamayınca bırakılması durumu öğrencinin sıkıldığı an bırakma durumuna neden olmaya başladığı anlaşılmıştır. Bu yüzden backhand vuruşunun öğretilmesi için sünger bir toptan faydalanmış ve ğrenci backhand vuruşunun tekniğİ anlayıp vurmaya başladıkça bu sıkıntı da giderilmiştir ve ğrenci artık hem forehand hem de backhand vuruşu ile topa vurmaya başlamıştır.

Çizelge 4.64: 6. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.	✓				
Esname hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.	✓				
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.		✓			
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.			✓		
Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.				✓	
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.				✓	
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.					✓

Resim 4.11: Dikkat ölçüm çalışması

7. Hafta

Bu hafta çalışmada öğrenci çok gergindi 120 dakikalık seansın 90 dakikasında uygulama yapabildik backhand vuruşunda tekrar sorun yaşadığı ve başaramadığı için çok sinirlenip ağlamıştır o yüzden çalışma yarıda bırakılmak zorunda kalmıştır. Ancak sinirlendiğini anladığımız an onun dinlenmesini sağlamamız ve sakinleşmesini beklememiz faydalı olmuştur. Çünkü öğrencinin sinirlendiği zaman üzerine gidildiği zaman daha çok sinirlendiği fark edilmiş ve öfke nöbeti geçirmemesi için çok yüklenmemek gerekmektedir.

Çizelge 4.65: 7. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.	✓				
Esneleme hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.	✓				
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.			✓		
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.					✓
Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.					✓
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.				✓	

Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.					✓
---	--	--	--	--	---

8. Hafta

Bu hafta öğrenci derse ilk başladığında çok mutlu idi. Forehand vuruşlarında inanılmaz derecede başarılı idi. Ancak backhand vuruşunu öğretmeye başladığımız anda yapamadığı bir şey olduğu için anında tepki gösterdi ve 30 dakikalık bir dinlenme molasının ardından forehand vuruşu ile devam ettik. Ancak yaklaşık 20 dakika sonra oynamak istemedi ve 120 dakikalık bir antrenman programının 95 dakikasında spor yapabildik.

Çizelge 4.66: 8. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.	✓				
Esneme hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.	✓				
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.			✓		
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.					✓

Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.					✓
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.			✓		
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.					✓

9. Hafta

Bu haftaki antrenman programında öğrenciye backhand vuruşu öğretilmemeye karar verilmiştir. Öğrenci çalışma öncesinde geldiğinde çok mutluydu çalışma sonuna kadar da hiçbir problemlili davranış sergilemedi. 120 dakikalık bir seansın 15 dakikasını dinlenme süresi olarak kullandı ve filede tenis oynamaktan bu hafta çok mutlu oldu. Su molası vermek istediğinde hayır tenis oynayalım dedi. İlgi ve isteğini belli eden davranışlar sergilemeye başlaması birlikte oyun oynayabilmemiz ve mutluluğunu ifade ediyor olması en önemlisi de başarılı olduğunun farkına varması ve tenis oynarken dikkat seviyesindeki artış ile göz teması kurma düzeyinde artış nedeniyle çalışmanın amacına ulaşıyor olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 4.67: 9. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.	✓				
Esneme hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.	✓				

Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.		✓			
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.					
Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.					
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.		✓			
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.					

Resim 4.12: Filede tenis alışması

10. Hafta

Bu haftaki antrenmanda forehand vuruşunun ilerlediği ve öğrencinin de bu başarısının farkında olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca backhand vuruşu ile de çalışmalar yapılmış ve öğrencin bu tekniği öğrenmeme konusundan direnci bu hafta gözlemlenmemiştir. Antrenman dışı zamanlarında sürekli tenis oynamak istediği ailesi tarafından söylenmiş ve öğrencinin ev içerisinde elinde raketle gezdiği ifade edilmiştir. Öğrencinin tenise olan sevgisi onu başarılı kılmış ve bu hafta da çok mutlu ayrılmıştır. Uzun süredir sportif faaliyetlere katıldığı bilinen öğrencinin rutin hareketlerle devam eden bu faaliyetlerden sıkıldığı ve bu faaliyetlerde gözlemlenen mutsuz ifadesi yeni bir uygulama olan tenis de öğrenci açısından bir kırılma noktası olmuş ve var olan yeteneklerinin bir çoğunun bu çalışma ile ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Çizelge 4.68: 10. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Kol ve bacak uyumu ile karşıya bakarak koşabilir.	✓				
Esneme hareketlerini istenen şekilde yapabilir.	✓				
Denge hareketlerinin istenen şekilde yapabilir.	✓				
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.		✓			
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.			✓		
Backhand vuruşu ile karşılıklı				✓	

top oynayabilir.					
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.		✓			
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.				✓	

Resim 4.13: Filede tenis çalışması

11. Hafta

Bu hafta tenis kortundaydık ve maç yaptık. Öğrenci maç yapılacağını ve yenmesi gerektiğini anlamlandırdı ve toplara yön vererek sayı kazanmaya bile çalıştı. Tenis sporunun çeşitliliği (topun hareket belirsizliği, topun hızı, hangi vuruş tekniğinin kullanılması gerektiği) açısından dikkat ile ilgili özelliğinin gelişimine katkı sağladığı, kendine olan güveninde artış olduğu ve başarısını, mutluluğunu paylaştığı, bu konudaki problemlerin kısmen çözüldüğü gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.69: 11. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.		✓			
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.			✓		
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.		✓			
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.				✓	
Forehand ve backhand vuruşunu maç esnasında kullanabilir.				✓	

Resim 4.14: Kortta tenis alışması

12. Hafta

Son hafta antrenmanda öğrenci ile hiç mola vermeden 80 dakika tenis oynanmıştır ve her sayı aldığı anda “çak” yapmak için filenin arkasından koşup yanına gelmesi sevinç ve başarıyı paylaşmada yaşadığı sıkıntının giderilmesi, ayrıca göz kontağı kurma, özgüven ve dikkat süresindeki artış da son haftada uygulanan programda daha net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.70: 12. Hafta antrenman programının değerlendirilmesi

	USTALIK (%100)	BAŞARILI (%75)	ACEMİ (%50)	BAŞLANGIÇ (%25)	BAŞARISIZ (%0)
Forehand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Forehand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.		✓			
Backhand vuruşunu istenilen şekilde yapabilir.		✓			
Backhand vuruşu ile karşılıklı top oynayabilir.			✓		
Filede forehand vuruşu ile oynayabilir.		✓			
Filede backhand vuruşu ile oynayabilir.				✓	
Forehand ve backhand vuruşunu maç esnasında kullanabilir.				✓	

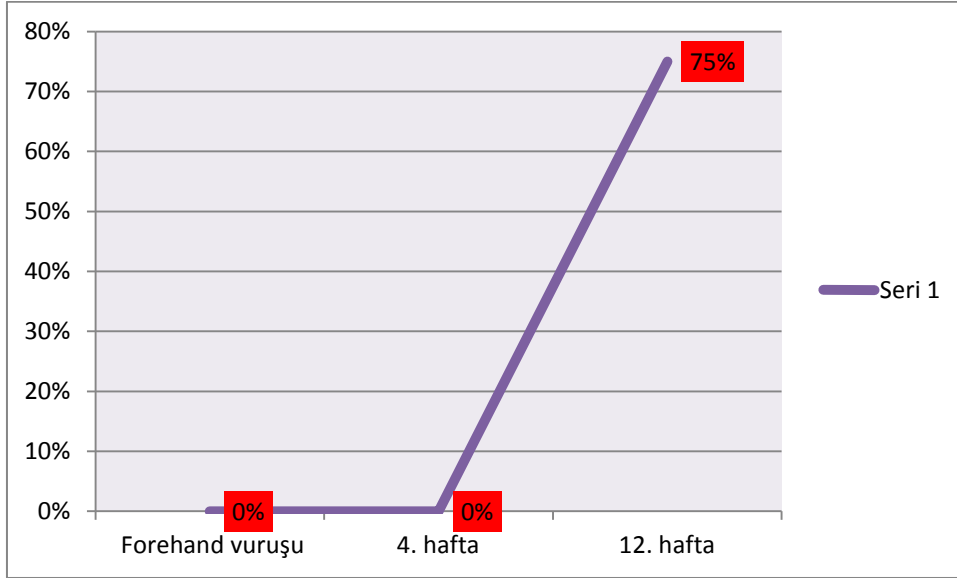
Resim 4.15: Kortta tenis çalışması

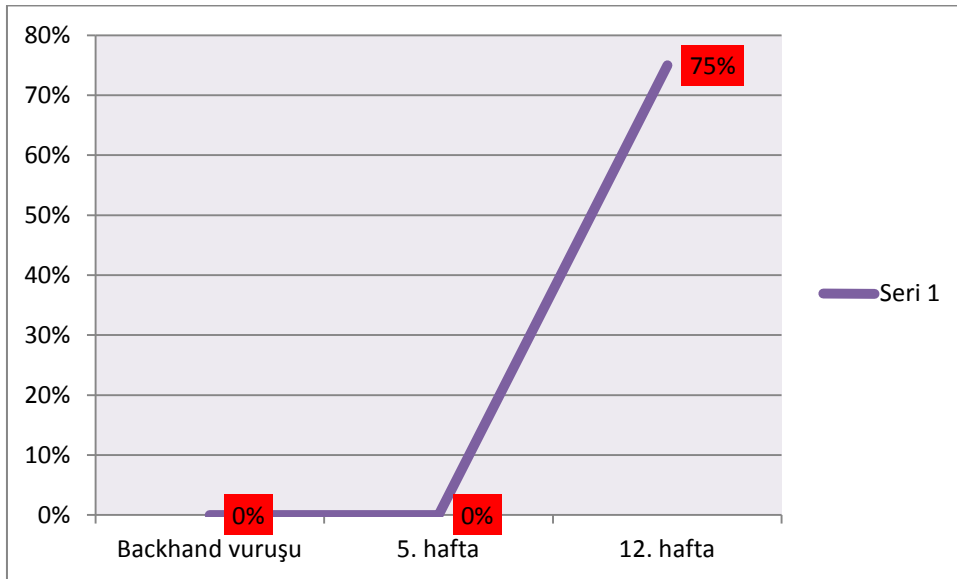
Resim 4.16: Kortta tenis alışması

Şekil 4.21: Forehand vuruşu gelişim aşaması

Şekil 4.22: Backhand vuruşu gelişim aşaması

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmaya başlamadan önce otizmlili bireyin sosyal yeterlilik düzeyi araştırılmış, öğrencinin bağımsal işlev becerileri temasında; ilgilendiği nesneyi gösterme, yemek ve uyku alışkanlıklarındaki olağan dışı farklılıklar, özgüven, dikkat konularında sorun yaşadığı belirlenmiştir. Fiziksel gelişim temasında; tekrarlayan stereotipik hareketlerin varlığına, ekolali ve anlamsız kelimeler kullanımına dikkat çekilmiştir. Kişilerarası davranış temasında; öğrencinin grup içi işbirliği ve oyun oynama konularında sorun yaşadığı gözlemlenmiştir. Kendi ile ilişkili davranışlar temasında; duygularını ifade etme, sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşabilme, nedensiz ağlama ve gülme, kendine karşı olumlu tutum geliştirme konularında sorunların var olduğu ortaya konmuş ve son olarak akran kabulü temasında karşılıklı toplumsal duygusal ilişkilere katılma konusunda sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Sosyal yeterliliğin alt başlığından biri olan uyumsal davranış teması yapılan tenis uygulamasında ele alınan konulardan biridir. Uyumsal davranış temasında ilk ele alınan konu bireylerin bağımsal işlev becerileridir. Bağımsal işlev becerileri konusunda ise bireyin ilgilendiği nesneyi göstermede yaşadığı sıkıntı tespit edilmiştir. Bu konu ile ilgili bireylerin ilgi ve isteklerini belli etme yaşamlarını kendi istedikleri şekilde yönlendirmeleri açısından oldukça önemli olduğu belirlenmiştir. Ne giymek istediklerinden ne iş yapmak istediklerine kadar bu durum ilerlediği, ancak otizmlili bireylerde bu durum normal gelişim gösterenlere oranla biraz farklı olduğu, otizmlili bireylerin hep hayatları boyunca ilgi isteklerini belli edemedikleri yargısı olduğu düşünülmektedir. Ancak bu çalışmanın amacı bu yargının yıkılarak otizmlili bireylerinde bağımsız hareket edebilecekleri en azından ne giyip ne yemek yiyeceklerine, hangi kitabı okumak istediklerine kendileri karar verebilecek duruma gelmelerini sağlamaktır.

Yapılan uygulamanın ardından yöneltilen soruların cevapları doğrultusunda otizmlili bireye uygulanan tenis uygulamasının ilgi ve isteğini belli etme kendi kendine karar alabilme gibi durumlara fayda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşmada yapılan tenis uygulamalarının büyük önemi olduğu düşünülmektedir. Öğrencinin tenis uygulaması esnasında ne yapmak istediğine karar verdiği gözlemlenmiştir. Ailesinin ve öğretmenlerinin görüşü ile de bu durumu gündelik hayatına aktarabildiği düşünülmektedir. Ancak kaynaştırma eğitimi aldığı okuldaki öğretmenleri öğrencini ilgilendiği, istediği nesneyi getirip göstermede yaşadığı sorunun devam ettiğini söyleyerek diğer

katılımcılardan ayrı bir görüş sergilemişlerdir bu durumu öğretmenlerin öğrenci sayısının fazla olması itibariyle öğrenciyi yeterince gözlemleyemediklerinden kaynaklandığı düşünülebilmektedir.

Otizmli bireylerin bağımsal işlev becerileri konusunda bir diğeri ise yemek ve uyku alışkanlıklarındaki olağandışı farklılıklardır. Otizmli bireylerde yemek ve uyku sorunları görülebilmektedir. Katı yiyecekleri reddedebilirler. Çiğnemeyebilirler, çok seçici yemek yiyebilirler. Yararlı yiyeceklere tutkun olmaları beklenmez. Buna karşın çerez, cips gibi şeylere bayılırlar. Otizmde yeniye direnç gösterme yiyecekler için de geçerlidir. Tat konusundaki hassasiyetleri o kadar çoktur ki içtikleri suya veya yedikleri gıdaya karıştırılacak en küçük bir maddeyi bile fark ederek yemekten vazgeçebilirler. Çocukların yeme sorunları sebat ederse uğraşmak gerekebilir. Ancak çocukların duygusal bağla bağlı olan anneler için hele de bizim kültürümüzde mücadele etmek çok zordur. Yapılacak işlerden biri yemek zamanları dışında yemesi istenmeden önce çocuğa sırasıyla yiyeceklerin gösterilip tanıtılmasıdır. Çocuğun o yiyeceği eline alması incelemesi istenebilir. Ağzına götürmesi, tatması vb. teşvik edilebilir. Ama kesinlikle yemesi istenmez veya ima edilemez. Yani onun için panik yaratan duruma dereceli olarak alışması beklenmelidir.

Otizmli bireylerde uyku sorunları çok olur. Sık uyanma, uyandıktan sonra durdurulamayan ağlama nöbetleri, geç yatma veya geç kalkma veya gibi sorunlarla karşılaşılır. Geç yatıp çok erken kalkma veya sürekli anneyle yatmak isteme gibi değişik sorunlar görülebilir [37].

Bu çalışmada da yapılan spor eğitiminin acıkmaya yol açması sonucunda yemek alışkanlıklarında değişim olabileceği ve sporla atılan enerjinin uyku problemi yaşayan bireylerde daha rahat ve kesintisiz uyku geçirmesini sağlayacağı tezine dayanarak bu yönde bir çalışma yapılmıştır. Bireyin uyku ve yeme problemi ile ailenin ilgilenebileceği düşüncesi ile bu soru sadece ebeveyne yöneltilmiş ancak ailenin çocuklarının yemek probleminin sporla çözülmediği düşünülmüş ve babanın da en az anne kadar çocuğu ile ilgilendiği de gözlemlenmiştir.

Otizmli bireylerin çoğunun taklit yeteneği konusunda başarılı olduğunu bilinmektedir. Değişik sesleri kahkahaları müzikleri konuşulan kelimeleri tekrar ederek taklit edebildiği de bilinmektedir. Bu konu incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencinin taklit yeteneğinin gelişmiş olduğunun belirlendiğinden dolayı araştırmada bu konuya

değnilmemiş ancak öğretilmesi zor olan hareketlerin anlamlandırılması açısından gelişmiş olan bu yetenek kullanılmıştır.

Bir diğer konu ise özgüvendir. Yapılan tenis uygulamasının araştırma da en fazla olumlu sonuç alan konudur. Bu konunun yapılan spor çalışmasında elde edilen başarıdan kaynaklandığı düşünülmektedir ve araştırmaya katılan 11 gönüllünün 11'i de ön cevapta hayır derken son cevap da ise evet demişlerdir. Bu da öğrencinin öz güveninde gerçekten ciddi bir artış olduğunu gözlemlemektedir. Ayrıca başarısını belli etme, sevincini paylaşma gibi konularda da oluşan olumlu değişim de özgüven artışından kaynaklandığı düşünülmektedir. sporun otizmlili bireylerde özgüven artışına neden olduğu belirlenmiştir.

Dikkat konusu da uyumsal davranış temasında incelenmiş, yapılan çalışma sonrasında öğrencinin dikkat seviyesindeki artışın da en yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun da uygulama esnasında dikkat artırıcı oyunlardan (bkz. EK-2 Antrenman programları) ve tenis oynamanın dikkat artırıcı oluşundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak dikkatini antrenman sonrasında ki gündelik yaşamında da aktarabiliyor olması öğretmenlerinin ve ailesinin yapılan spor çalışmasından sonra aynı doğrultuda cevap veriyor olabilmesi olumlu sonuçlar alındığının göstergesidir.

Fiziksel gelişim konusunun ilk başlığı vücut konumu olmuş ancak öğrencinin vücut konumu ile ilgili herhangi bir sorunu olmadığı tespit edilmiş ve vücut konumunun sorunsuz oluşu bireyin spor aktivitesindeki başarısına katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Bir diğer konu ise stereotipik davranışlardır. Yapılan çalışmanın stereotipik davranışlar sergileme konusuna yeterince katkı sağlamadığı gözlemlenmiştir. Bu durumunun yapılan tenis uygulamasında uygulanan hareketler ile olumlu değişim sergilemediği tespit edilmiştir.

Akademik yeterlilik konusu incelendiğinde bireyin bu konu ile ilgili bir sorunu olmadığı tespit edilmiş ve bu alanla ilgili bir çalışma yapılmamasına karar verilmiştir.

İncelenen bir diğer konu ise öğrencide mevcut olan anlamsız kelimeler kullanımıdır. Öğrencinin anlamsız kelimeler kullandığı tespit edilmiştir ve program

esnasında anlamsız kelimeler kullanmamasına özen gösterilmiştir. Spor esnasında anlamsız kelime kullandığında şuan konumuz bu değil gibi uyarılar yapılmıştır. Çalışma sonrasında ise anlamsız kelime kullanımında olan azalma sadece spor eğitmeni tarafından fark edilir düzeydedir. Bu bulgudan yola çıkarak uygulama esnasında anlamsız kelime kullanımında yapılan baskılama bu davranış azalmasına neden olmuştur ancak antrenman sonrasında bunu günlük yaşamına aktarma konusunda başarılı olunamamıştır. Ayrıca kaynaştırma öğretmenlerinin öğrenciyi sadece sınıf içerisinde gözlemlene fırsatları olduğundan dolayı öğrencinin anlamsız kelimeler kullandığının farkında olmadığı da bu araştırmanın bir sonucudur.

İncelenen konulardan bir diğeri de ekolalidir. Yapılan çalışmanın öğrencideki ekolali düzeyine bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmeler hep bu sonucu ortaya koymuş ve bu alanda yapılan çalışmanın yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Uyumsal davranış temalı konunun yapılan çalışma üzerindeki etkisi özetlenecek olursa; Otizmli bireyin uyumsal davranış konusu altında bağımsal işlev becerileri temalı konuda yaşadığı problemler çalışma öncesi ile çalışma sonrasında değerlendirildiğinde, bireyin ilgilendiği nesneyi getirip götürmesinde yaşadığı sorunun giderildiği istediği nesneleri belli edecek davranışlar sergilediği, ne giyeceğine, ne yiyeceğine kendisinin karar verdiği ve yapılan spor etkinliğinin bu sorunun giderilmesine yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Yine bağımsal işlev becerileri temasında yer alan diğer konu yeme ve uyku alışkanlıklarındaki olağan dışı farklılıklar idi bu konudaki sorunun çalışma öncesinde de devam ettiği tespit edilmiş ve yapılan çalışmanın bu alana bir katkı sağlamadığı saptanmıştır. Bağımsal işlev becerisi temasında işlenen bir diğer konu ise bireyin özgüvenin de yaşadığı problemdir. Bu sorunu birey çalışma öncesinde fazlası ile yaşarken çalışma sonrasında özgüveninde bir artış gözlemlendiği ve bu artışın yapılan tenis uygulaması sonucunda oluştuğu, öğrencinin yaptığı tenis uygulamasında çok başarılı olması ve bir şeyleri başarmaya başladığını görmesi onun özgüvenin de bir artış sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer konu ise dikkattir. Çalışma öncesinde bireyin dikkat seviyesinin düşük olduğu çalışma esnasında yapılan dikkat artırıcı antrenmanlar ile bu sorunun az da olsa çözüme kavuştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Bağımsal işlev becerileri teması altında incelenen bir diğer konu stereotipik davranışlardı. Çalışma öncesinde öğrencide var gözlemlenen bu davranışların yapılan tenis uygulamasından sonrada gözlemlendiği ve bu davranışın giderilmesine yapılan çalışmanın bir katkısı olmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir konu ise öğrencinin anlamsız kelimeler kullanması idi. Çalışma

öncesinde var olan bu problemin çalışma sonrasında az da olsa azaldığı gözlemlenmiş ve yapılan spor çalışmasının öğrencinin anlamsız kelimeler kullanma sayısının azalmasına etki etmiştir. Ve bağımsal işlev becerileri teması altında işlenen son konu öğrencide gözlemlenen ekolalidir. Bu konunun öğrenci de fazlası ile var olduğu hatta ekolali yaparken ses tonlarını bile tekrar ettiği çalışma sonrasında ise bu konu ile ilgili yaşanan sorunun hala devam ettiği yapılan spor eğitiminin bu alana bir katkı sağlamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Sosyal beceri konusu altında kişilerarası davranış teması işlenmiş ve bu temanın alt başlığından biri olan işbirliği/grup içi etkinliklere katılma konusu incelenmiştir. Bu konu ile ilgili olarak öğrencini çalışma öncesinde işbirliği yapmakta, birlikte yapılan etkinliklere katılmakta ve eşli çalışmalar yapmakta sorun yaşadığı belirlenmiştir. Ancak yapılan tenis uygulaması sonrasında öğrenci sevdiği ve zevk aldığı bir dal ile uğraşarak ve belki de maç esnasındaki o rekabet duygusunun ışığında işbirliği yapmakta ve etkinliklere katılmakta daha etkin bir hale gelmiş yapılan spor çalışmasının bu alana büyük katkı sağladığı tespit edilmiştir. Esen (2010)'un yaptığı çalışmasında ise bulduğu sonuçlar ile yapılan bu çalışma benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Esen'in 2010 yılında yapmış olduğu çalışmasında spor yapan otizmli grup ile yapmayan otizmli grup arasındaki farkı incelerken spor yapan grubun işbirliği yapma, iletişim kurma, sosyal faaliyetlere katılma[82] konularındaki olumlu gelişmeler bu çalışmanın sonucu ile benzerlik taşımaktadır.

Kişiler arası davranış teması altında işlenen bir diğer konu öğrencinin akranları ile oyun oynaması idi. Otizmli çocuklar akranlarıyla gelişimsel düzeyine uygun ilişkiler kurmada başarısızdırlar ve bu başarısızlıkları gelişim dönemine göre değişiklikler gösterir. Küçük yaşlarda arkadaşlık kurma isteği ve ilgileri ya hiç yoktur ya da çok azdır. Daha geç yaşlarda, arkadaşlık ilişkisi gösterebilirler, ancak toplumsal etkileşimin gereğini anlamada eksiklikleri bulunabilir. Aynı nesnelerle ilgilenme, aynı oyunu oynama gibi ortak dikkati oluşturma ve sürdürme, akran ilişkilerinde uygun sosyal becerileri sergileme oldukça önemli becerilerdir. Bu becerilerdeki yetersizlikler, otistik çocukların akranlarıyla iletişim kurmalarını engellemekte ve akranlarına uygun tepkiler vermemelerine neden olmaktadır. İlgilendiği nesneleri gösterememe, getirememe ya da belirtmeme gibi özellikleri bulunmaktadır. Sevinçlerini, ilgilerini, ya da başarılarını diğer insanlarla kendiliğinden paylaşma arayışı içinde değildirler. Karşılıklı toplumsal ya da duygusal ilişkilere girmede zorlukları vardır. Basit sosyal oyunlara etkin bir biçimde katılmama, tek başına olduğu

etkinlikleri tercih etme, başkalarının etkinliklerine yardımlarla katılma gibi özellikleri bulunmaktadır. Farkındalık düzeyleri düşüktür. Kardeşleri de dahil olmak üzere diğer çocuklara karşı ilgisizdir, başkalarının gereksinimlerinin ve sıkıntılarının farkında olma ve anlamada zorluk yaşarlar. Yeme ve uyku alışkanlıklarında olağandışı farklılıklar gözlenebilir. Nedensiz ağlama ve gülmeler ya da duygusal tepkilerin olmaması gibi duygu durum ve duygulanımda olağandışlıklar söz konusu olabilmektedir. Gerçek tehlikelere karşı aşırı korku ile yanıt verebilirler [24].

Çalışma öncesinde yapılan araştırmalar sonucunda öğrencinin akranları ile olan sınırlı iletişimi onun oyun oynamasına ve birlikte hareket etmesine bir engeldi. Ancak yapılan spor eğitimi bireyin kendine olan güveninin artmasına ve tenis oynarken yaşadığı mutluluğu oyunun bütününe yaymasına neden olarak bu alana büyük katkı sağladığı düşünülmektedir ve birey çalışma sonrasında akranları ile daha fazla vakit geçirmeye, birlikte oyun oynamaya başladığı gözlemlenmiştir. Yani yapılan tenis uygulamalarının otizmlili bireylerin oyun oynamama yaşlıları ile vakit geçirememesi sorununa bir çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Kendi ile ilişkili davranışlar teması altında işlenen takınılan yüz ifadesi konusunu değerlendirecek olursak spor öncesi öğrencinin donuk bir yüz ifadesi olduğu ve dışarıdan bakıldığında çok mutsuz bir çocuk olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan tenis uygulaması sonucunda öğrencinin spor yaparken yaşadığı mutluluğu gündelik hayatına da taşıdığı ve araştırma sonrasında elde edilen verilerin ışığında öğrencinin mutluluğunu yüz ifadesi ile belli edebildiği, yapılan spor aktivitelerinin bu alana katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Kendi ile ilişkili davranışlar temasının bir diğer işlenen konusu olan sevinç ve başarıyı diğer insanlar ile paylaşabilme konusu işlendiğinde çalışma öncesindeki veriler öğrencinin sevinç ve başarısını diğer insanla ile paylaşmada sorun yaşadığı sonucuna ulaştırmıştı. Ancak yapılan spor uygulamaları öğrencinin rekabet duygusunu geliştirmiş ve başarılı olduğunun bilincine varmasını sağlayarak başarısını ve mutluluğunu diğer insanlar ile paylaşmasına neden olarak bu alana spor eğitiminin ciddi düzeyde katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Kendi ile ilişkili davranışlar temasının bir diğer konusu kendini kabul etme ve değerli olduğunu anlayabilmedir. Çalışma öncesinde bu konuda bireyin sıkıntı yaşadığı farklı olduğunu kabul ettiği ancak değerli olduğunu anlamlandıramadığı gözlemlenerek

yapılan spor eğitim çalışmasında ise bireyin kendi başarısını keşfettiği ve bu başarı sonucunda değerli olduğunun farkına vardığı tespit edilmiştir.

Kendi ile ilişkili davranışlar temasının son konusu olan göz teması kurma düzeyi bireyin bu çalışmada en fazla ilerleme kaydettiği alan olarak vurgulanmıştır. Çalışma öncesinde sınırlı kabul edilen göz teması kurma düzeyi çalışma anında yapılan tenis topunu takibi ve göz kontağı geliştirici aktiviteler ile bu sorunun büyük oranda düzeldiği ancak çalışmanın bitimini takip eden dönemlerde aynı sorunun tekrar ortaya çıkıp çıkmayacağının bilinmemesi ile birlikte şuan da bu alan ile ilgili bir sorun olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Orhan (2014) yılında yaptığı çalışmasında uygulanan hareket eğitimi sonrasında otizmlili bireyin sosyalleşme düzeyinde meydana gelen olumlu değişimler konusunda göz teması kurma düzeylerinde olumlu sonuçlar tespit ederek [83] bu araştırmanın değişimleri paralellik göstermektedir.

Yapılan çalışma sonrasında öğrencinin akranları ile daha rahat iletişime geçtiği sonucuna varılmıştır bu sonuca da çalışma esnasındaki başarısının sonucunda kendine olan güveninin artışının sebep olduğu düşünülmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda otizmlili bireyin kendini kabul edip değerli olduğunu anlamada büyük bir artış olmuştur. Bütün katılımcıların cevabı aynı yöndedir. Bu durumu da öğrencinin öz güvenindeki artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada öğrencinin nedensiz ağlama ve gülme durumlarının olduğunu yalnızca ailesi ifade etmiştir. Bunun nedeni ise otizmlili bireyin anne babasının yanında daha rahat olması ve onlarla daha uzun süre zaman geçirmesidir. Ancak yapılan çalışmanın öğrencinin nedensiz ağlama ve gülme probleminde herhangi bir değişiklik olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Otistik çocukların oynadıkları oyunların değerlendirilmesini konu edinen çalışmaların sonuçları, oyunların büyük bir oranda nesneleri yalama ve emme gibi ağız bölgesine haz veren oyunlar olduğunu ve oyuncakların sürekli aynı şekilde tekrarlanan hareketlerle kullanıldığını göstermektedir. Örneğin arabanın sadece tekerleğini çevirme, kapılarını açıp kapatma, ped şişeleri çevirme, elinde kaşık tutma gibi. Oyuncaklara dokunmak, sallamak, yalamak, koklamak gibi yalnızca duyuşal yönleriyle ilgilenebilirler,

oyuncakları duyularını kullanarak keşfetmeye çalışabilirler. Otistik çocuklarda hayal gücünün ve taklit becerilerinin de gelişmemesine neden olmaktadır. Yapılan bir araştırma sonucunda; normal gelişim gösteren çocukların %100'ü, zihinsel engelli çocukların %83'ü, otistik çocukların ise sadece %38'inden azının oyuncaklarla oynamayı tercih ettikleri bulunmuştur [48].

Araştırmanın son teması olan akran kabulü yine araştırmanın olumlu sonuçlanan konularından biridir. Araştırma öncesinde bireyin akranları ile sınırlı iletişimde olduğu karşılıklı toplumsal duygusal ilişkilere katılmada sorun yaşadığı ve çevresindeki insanlarla iletişim kurmakta sorun yaşadığı tespit edilmişti. Ancak çalışma sonrasında bireyin özellikle akranları ile ilişim kurmadaki sorunun da özgüven artışından kaynaklanan olumlu değişimler gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda öğrencinin mutluluğu belli etme oranında ciddi bir artış vardır. Bu durumdaki değişim bireyin tenis uygulamaları sonucundaki elde ettiği özgüvenden kaynaklandığı düşünülmekte ve elde edilen başarının da bu duruma etki ettiği düşünülmektedir.

Yaşça büyük veya yaşça küçük bireyler ile ilişim kurma düzeyi akranları ile iletişim kurmasından daha yüksektir. Bunun nedeni kendisinden yaşça küçük bireylere otizmlili bireylerin duyduğu ilgidir. Mesela bebekleri çok severler. Kendisinden yaşça büyük bireylerle olan iletişim kurması ise yaşça büyük insanların farkındalık düzeylerinin fazla olması, dolayısıyla otizmlili bireylerle iletişimi başlatma ve sürdürme durumlarının olmasıdır.

Yapılan çalışma sonrasında spor eğitiminin otizmlili bireylerde göz kontağı kurma düzeyine olumlu etki ettiği sonucuna ulaşılmış ve tenis branşındaki sürekli dikkatli bir şekilde topu takip etmesi bireydeki göz kontağı kurma süresini arttırarak bunu gündelik hayatına da taşıyabildiği katılımcılar tarafından da desteklenerek olumlu sonuçlanmıştır.

Otizmde yaşanan sosyalleşme probleminin çözümde beden eğitimi ve sporun etkisinin oldukça kuvvetli olduğu çoğumuz tarafından bilinmektedir. Biz de bu çalışmada bu konudaki değişimin olduğunu vurgulamayı amaçladık ve kaynaştırma öğretmenleri ile otizmlili bireyin anne ve babası bu konudaki olumlu değişimi ifade etmişlerdir. Ancak özel eğitim öğretmenleri öğrenciyi kalabalık bir ortamda gözlemleyemediklerinden dolayı bu

soruya yorumsuz kalmışlardır. İlhan (2007) yılında yaptığı araştırma da bulmuş olduğu zihinsel engelli bireylerin düzenli olarak yaptığı spor çalışmasının ardından bu bireylerdeki nevrotik davranışların azalması [81] sonucu ile bu araştırmadan spor yapan otizmli bireydeki sosyal değişim sonuçları örtüşmektedir.

Sonuç olarak tenis uygulamalarının otizmli bireylerin en fazla göz teması kurma düzeylerine etki ettiği bu sırayı ise özgüven, dikkat, akran kabulü, işbirliği, oyun ve duygularını belli etme düzeyleri takip etmektedir. Sporun, özellikle sevilen başarabileceğine inanılan bir alanda yapılan spor çalışmalarının otizmli bireylerin sosyal yeterlilik düzeylerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

6. ÖNERİLER

1. Farklı spor dallarında bu tarz çalışmaların yapılması önerilebilir.
2. Bu tarz sportif etkinliklerin çok kalabalık olmayan otizmli bireyler ile kaynaştırma eğitimi amacıyla yapılması önerilebilir.
3. Sportif eğitimi alan otizmli bireylerin monotonluktan kurtularak daha yaratıcı bir eğitim almaları sağlanabilir.
4. Bu alanda daha fazla çalışmanın yapılmasının teşvik edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Özbey, Ç. (2009). “Özel Çocuklar Ve Terapi Yöntemleri Otistik, Hiperaktif, Down Sendromlu, Zihinsel Engelli Çocuklar İçin Uygulanan Biyomedikal, Psikolojik Ve Davranış Temelli Eğitim, Tedavi Ve Terapi Yöntemleri”, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
2. Tufan, İ. (2006). “Otistik Çocuk Dahi Mi, Engelli Mi?” İstanbul: İletişim Yayıncılık.
3. Vural, İ. (2007). “Sos Otizm Ve İletişim Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi”, İstanbul: Evrim Yayınevi.
4. Turan, A. (2005). “Sevgi Dili Konuşan Çocuklar Down Sendromu, Otizm Ve Kekemelikte Dil Gelişimi Ve Bozuklukları İçin Rehber Kitap”, Sistem Yayıncılık.
5. Özbey, Ç. (2005). “Otizm Ve Otistik Çocukların Eğitimi” Yalnızlık Ülkesine Yolculuk, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
6. Özer-Sevimay, D. (2001). “Engelliler İçin Beden Eğitimi Ve Spor” İstanbul: 1nd Ed., Nobel Yayınları.
7. Öner, N. (1997). “Durumluk Sürekli Kaygı Envanterinin Türk Toplumunda Geçerliliği”, Ankara: Doçentlik Tezi.
8. Ünlü, S. (2001). “Psikoloji”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 3.
9. Heper, E. (Editör: Hayri Ertan) (2012). “ Spor Bilimlerine Giriş” Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 3.
10. Kermen, O. (2002). “Tenis Teknik Ve Taktikleri”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
11. Güneş, A. (2005). “Otizm Ve Otistik Çocukların Eğitimi”, İzmir: İlyada Yayınevi.
12. Aydın, A. (2008). “Otizmde İlk Adım”, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2.Baskı.
13. Altunel, M. (2007). “Otistik Özellik Gösteren Öğrencilere Soru Cevaplama Becerilerinin Öğretiminde Küçük Grup Düzenlenmesi İle Sunulan Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiği”, Eskişehir: Yüksek Lisan Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
14. Aydın, A., Kınacı, C. (2013). “Otizme Çözüm Var!”, Adım Adım Otizmden Korunma Ve Kurtulma Rehberi, İstanbul: Hayygrup Yayıncılık, 1. Baskı,
15. Yaman, Ç. (2005). “Engellilerde Spor”, Sakarya: Ders Notları.
16. Yılmaz, A. (2004). “Aile Eğitimi”, Bursa: M.E.B. Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü Bağımsız Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi Aile Eğitimi Sempozyumu.

17. Özbey, Ç. Darıca, N., Abidoğlu, Ü., Ve Gümüşçü, Ş., (2005). “Otizm Ve Otistik Çocuklar”, İstanbul: Özgür Yayınları.
18. Simon, J., & Oishi, S. (1987). “The Hidden Child The Linwood Method For Reaching The Autistic Child”, Foreword By: Bertham, A., Usa: Woodbine House,
19. Darıca, N., Abidoğlu, Ü., Ve Gümüşçü, Ş. (2005). “Otizm Ve Otistik Çocuklar”, İstanbul: Özgür Yayınları.
20. Korkmaz, B. (2005). “Yağmur Çocuklar Otizm Nedir?” İstanbul: 8.Gün Özel Eğitim Rehabilitasyon Ve Psikolojik Danışma Merkezi.
21. Bıçak, N. (2009). “Otistik Çocukların Annelerinin Yaşadıklarının Belirlenmesi”, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
22. Korkmaz, B. (2005). “Yağmur Çocuklar Otizm Nedir?”, İstanbul: 8.Gün Özel Eğitim Rehabilitasyon Ve Psikolojik Danışma Merkezi.
23. Kayaoğlu, H. Görür, Ö., (2008). “Otistik Çocuklar Nasıl Öğrenir?” Ankara: Epos Yayınları.
24. Özbey, Ç. (2005). “Otizm Ve Otistik Çocukların Eğitimi”, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
25. Yazgan, Y. (2002). “Hiperaktif Çocuk Okulda”, İstanbul: Evrim Yayınları Psikoloji Dizisi:13.
26. Fazlıoğlu, Y. Ve Yurdakul, E. M., (2005). “Otizm, Otizmde Görsel İletişim Tekniklerinin Kullanımı”, İstanbul: Morpa Yayıncılık.
27. Prizant, B. (1996). “Brief Report: Communication, Language, Social And Emotional Development”, Journal Of Autism And Developmental Disorders.
28. Mcclannahan, L., E., Krantz, P., J. (2010). “Otizmlı Çocukların Eğitiminde Etkinlik Çizelgelerinin Kullanımı Bağımsızlık Seçim Ve Sosyal Etkileşim”, (Çeviren: Birkan, Binyamin), İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2. Baskı.
29. Leekam, S.,R., Nieto, C., Libby, S.,J., Wing, L., Ve Gould, J. (2007). “Describing The Sensory Abnormalities Of Children And Adults With Autism” Journal Of Autism And Developmental Disabilities.
30. SUCUOĞLU, B. “Otizm ve Otistik Bozukluğu Olan Çocuklar”, Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, (Editör: ATAMAN, Ayşegül)
31. WHITMAN, T, L. (2004). “The Development of Autism: A Self Regulatory Perspective”, England, London: Jessica Kingsley Publishers,

32. Weiss, J., M. (2002). "Hardiness And Social Support As Predictors Of Stress İn Mothers Of Typical Children, Children With Autism And Children With Mental Retardation. Autism".
33. Allen, G., Courchesne, E. (2001). "Attention Function And Dysfunction İn Autism", Frontiers Of Bioscience.
34. Balcı-Altın, N. (2004). "Otizm İşitsel Entegrasyon", İstanbul: Somkitap, 1.Basım.
35. Özlü-Fazlıoğlu, Y., Ve Baran, G. (2004). "Duyusal Entegrasyon Programın Duyusal Ve Davranış Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi", Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
36. Attwood, T. (1993). "Unusual Behaviors Associated With Autism Health Visitor", 66(11)
37. Mcconachie, H., R., And Moore, V. (1992). "Early Expressive Language Of Severly Visually Impaired Children" Developmental Medicine & Child Neurology, 34(3).
38. Rincover, A. And Ducharme, J., M. (1986). "Variables Influencing Stimulus Overselectivity And "Tunnel Vision" In Developmentally Delayed Children" American Journal Of Mental Deficiency.
39. Kulaksızoğlu, A. (2003). "Farklı Gelişen Çocuklar", İstanbul: Epsilon Yayınevi.
40. Grandin, T. (1996b). "Brief Report: Response To National Institutes Of Health Report", Journal Of Autism And Developmental Disorders, 26(2).
41. Kientz, M., A., And Dunn, W. (1997). "A Comparison Of The Performance Of Children With And Without Autism On The Sensory Profile", The American Journal Of Occupational Therapy, 51(7).
42. Tekin, E., Ve Kırcaali-İftar, G. (2001). "Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Yöntemleri", Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
43. Halker, A. (2001). "Otizm Umudumuz: Davranışçı Tedavi", Halker And Associates, Bethesda, Md
44. Leary, M., And Hill, D. (1996). "Moving On: Autism And Movement Disturbance Mental Retardation", 34(1).
45. Case-Smith, J. And Brayn, T. (1999). "The Effect Of Occupational Therapy With Sensory Integration Emphasis On Preschool-Age Children With Autism", American Journal Of Occupational Therapy, 53(5).
46. Güven, N. (1979). "Süt Çocuğunda Motor Gelişim", Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi El Kitabı Iı.Bilir Ş. (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

47. Darıca, N., Gümüşçü, Ş. Ve Pişkin, Ü. (2000). “Otizm Ve Otistik Çocuklar” İstanbul: Özgür Yayınları, 129.
48. Wing, L. (1996). “Otizm El Rehberi”, (Çeviren: Kunt, Semra), İstanbul: Altan Matbaacılık.
49. Vuran, S. (2007). “Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi” Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları
50. Avcıoğlu, H. (2005). “Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi” Ankara: Kök Yayıncılık.
51. Frith, U., Frith, C. (2001). “The Biological Basis Of Social Interaction”, Current Directions In Psychological Science,10(5).
52. Korkmaz, B. (2003a). “Otizm”, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
53. Frith, U., Happe, F. (1999). “Theory Of Mind And Self Consciousness: What Is It Like To Be Autistic”, Mind And Language, 14.
54. Lovaas, O., I. (1981). “Teaching Developmentally Disabled Children” Pro.Ed., Texas.
55. Öztürk, M. (2002). “Çocukta Ruhsal Sorunlar”, İstanbul: Uçurtma Yayınları.
56. Rosenthal-Malek, A. And Mitchell, S. (1997). “Brief Report: The Effects Of Exercise On The Self- Stimulatory Behaviors And Positive Responding Of Adolescent With Autism” Journal Of Autism And Developmental Disorders, 22(2).
57. Korkmaz, B. (2000a). “Yağmur Çocuklar, Otizm Nedir?” İstanbul: 2. Baskı, Doğan Kitapçılık.
58. Baron-Cohen, S. (1991). “Do People With Autism Understand What Causes Emotions? Child Development”.
59. Bayraktar, E. (2007). “Görsel Sanatlar Eğitiminin Otistik Çocuklar Üzerindeki Etkileri”, Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim – İş Öğretmenliği Anabilim Dalı.
60. Williams, P., G., Allard, A., M., Sears, L. And Dalrymple, N. (2001b). “Brief Report: Case Reports On Naltrexone Use In Children With Autism: Controlled Observations Regarding Benefits And Practical Issues Of Medication Management” Journal Of Autism And Developmental Disorders, 31(1).
61. Aydın, A. (2003). “Zihinsel Engellilerde Davranış Değiştirme Farklı Gelişen Çocuklar”, Editör: Kulaksızoğlu, A., İstanbul: Epsilon Yayınları.

62. Vural-Kayaalp, İ. (2003). "Davranış Problemleri İle Başa Çıkmada Ve Yeni Davranışların Kazanımında Kullanılabilecek Yöntemler. Farklı Gelişen Çocuklar", Editör: Kulaksızoğlu, A., İstanbul: Epsilon Yayınları.
63. Chorlop, C., Marjoie, H., And Haymes, L., K. (1996). "Using Obsessions As Reinforcers With And Without Mild Reductive Procedures To Decrease Inappropriate Behaviors Of Children With Autism", Journal Of Autism And Developmental Disorders, 26(5).
64. Romanczyk, R., G. (1996). "Behavioral Analysis And Assessment: The Cornerstone To Effectiveness", Behavioral Intervention For Young Children With Autism, Editörler: Maurice, C., Green, G. And Luce, S., Pro-Ed, Texas.
65. Green, G. (1996). "Evaluation Claims About Treatments For Autism", Behavioral Intervention For Young Children With Autism, Editörler: Maurice C., Green, G. And Luce, S., Pro-Ed, Texas.
66. Korkmaz, B. (2000). "Yağmur Çocuklar Otizm Nedir?", İstanbul: Doğan Kitapçılık.
67. Kermen, O. (1996). "Tenis Teknik Ve Taktikleri", İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
68. Kabasakal, A. (2006). "Tenis Nasıl Oynanır?" İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 17-18.
69. Türkiye Tenis Federasyonu. (1997). Tenis Kuralları, Ankara.
70. Türkiye Tenis Federasyonu. (1991). Tenis Kuralları, Ankara.
71. Kermen, O. (1998). "Tenis Teknik Ve Taktikleri", Ankara: Bağırhan Yayinevi.
72. İlhan, L. (2008). "Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Sporum Sosyalleşmeleri Düzeylerine Etkisi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 16 (1).
73. Bruininks, R., H., Chvat M. (1990). "Research On The Motor Proficiency Of Persons With Mental Retardation", 1nd Ed. Belgium,. Book Of Movement Proceeding Of The 2nd International Symposium.
74. Yetim, A. (2005). "Sosyoloji Ve Spor", Trabzon: 1nd Ed. Topkar Matb.
75. Hendry, J., Kerr, R. (1983). "Communication Through Physical Activity For Learning Disabled Children", Percept Motor Skills, 56 (1).
76. Short, F., X. (1995). "Physical Fitness: Adapted Physical Education And Sport", Canada: 1nd Ed. Human Kinetics Books.
77. Ergun, N. (2003). "Bedensel Engelli Çocuk Ve Spor", Çoluk Çocuk Dergisi, 26 (5).

78. Beasley, C.,R. (1982). “Effects Of A Jogging Program On Cardiovascular Fitness And Working Perfomance On Mentally Disabled Adults”, American Journal Of Mental Deficiency, 86 (6).
79. Eichsteadt, C.B., Laway B.W. (1992). “Adapted Physical Education In Mental Disabled Children”, Canada: 1nd Ed., Human Kinetics Books.
80. Biçer, Y., Savucu Y., Kutlu M., Kaldırımcı M., Pala R. (2004). “Güç Ve Kuvvet Egzersizlerinin Zihinsel Engelli Çocukların Hareket Beceri Ve Yeteneklerine Etkisi”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 3 (1).
81. İlhan, E., L. (2007). “Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Spor Aktivitelerinin Ruhsal Uyum Düzeylerine Etkisi” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
82. Esen, S. (2010). “Otistik Çocuklarda Hareket Eğitimi İle Sosyalleşme Denemesi” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
83. Orhan, E., B. (2014). “Otizmde Hareket Eğitiminin Sosyal Beceriler Üzerindeki Etkisi” Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek – 1. Görüşme soruları

SOSYAL YETERLİLİK

A) Uyumsal Davranış

1) Bireylerin Bağımsal İşlev Becerileri

S1) İlgilendiği veya istediği herhangi bir nesneyi getirip gösterebiliyor mu? İlgilendiğini belli edecek herhangi bir davranış sergiliyor mu?

S2) Yemek ve uyku alışkanlıklarında olağan dışı farklılıklar var mı?

S3) Taklit yeteneği yaşlıtlarına göre farklı mıdır?

S4) Özgüveni yüksek midir?

S5) Dikkat seviyesi yüksek midir?

2) Fiziksel Gelişim

S6) Çocuğunuzun-Öğrencinizin vücut konumu ile ilgili şikâyetiniz var mı? Duruş bozukluğu yaşıyor mu?

S7) Çocuğunuzda-Öğrencinizde tekrarlayıcı stereotipik davranışlar (vücudu döndürme ve sallama, el çırpma, başını sallama, nesnelere hafif vurma ve çevirme, ışığa gözünü dikip bakma ve sürekli aynı şeyleri tekrar etme gibi) gözlemliyor musunuz?

3) Akademik Yeterlilik

S8) Çocuğunuz-Öğrenciniz okuma yazma biliyor mu? Eğer biliyorsa akademik yeterliliği ne düzeyde?

4) Dil Gelişimi

S9) Çocuğunuz-Öğrenciniz anlamsız kelimeler kullanıyor mu? (Konuşma esnasında hiç alakası olmayan bir kelime söylüyor mu size?)

S10) Çocuğunuzda Ekolali dediğimiz kelime tekrarı oluyor mu?

B)Sosyal Beceri

1. Kişilerarası Davranış

1.1.Otoriteyi Kabul Etme

S11) Çocuğunuz-öğrenciniz otoriteyi kabul eder mi? Yani öğretmen veya aile içerisinde bir kişiyi otorite olarak görüp onun isteklerini yerine getirir mi?

1.2.İşbirliği

S12) Aile-okul-kurum içerisinde yapılan etkinliklere katılıyor mu? (Evde-okulda-kurumda işbirliği yapıyor musunuz? Ev-okul-kurum içerisinde görevlendirdiğinizde bu görevleri yerine getiriyor mu?)

1.3. Oyun

S13) Akranları ile oyun oynar mı?

S14) Kendisinden yaşça büyük veya yaşça küçük bireylerle iletişim kurar mı oyun oynar mı? Birlikte vakit geçirmekten zevk alır mı?

2. Kendi İle İlişkili Davranışlar

2.1. Duygularını İfade Etme

S15) Bir şeye öfkelenildiğinde veya mutlu olduğunda bunu yüz ifadesi ile belli ediyor mu?

S16) Sevinç ve başarısını diğer insanlarla paylaşabiliyor mu?

S17) Nedensiz ağlama ve gülmeleri var mı?

S18) Kendi kabul edip değerli olduğunu anlayabiliyor mu? (Kendine karşı olumlu tutum geliştiriyor mu farklı olduğunun farkında mı?)

S19) Çocuğunuz- Öğrenciniz göz kontağı kuruyor mu?

C) Akran Kabulü

S20) Karşılıklı toplumsal- duygusal ilişkilere katılıyor mu? Sosyal faaliyetlerde çevresindeki insanlara ve akranlarına karşı duyarlı mı, onlarla iletişim kurmaya çalışıyor mu?

Ek-2: Antrenman programları

Birinci hafta antrenman programı

- 10 dakika yürüme (kolların ve ayakların ritim uyumu olması ve karşıya bakarak (çevreye duyarlılığı arttırma (yürürken çevredeki cisimlerin insanları tasrif etmesi sağlanmalı) yürüyebilme kabiliyetinin geliştirilmesi).
- 20 dakika yavaş koşu (kolların ve ayakların uyumu sağlanmalı).
- 10 dakika esneme hareketleri
- 10 dakika düz çizgide yürüme/denge hareketleri (tek ayak üzerinde durma, çift ayak zıplama, tek ayak zıplama, çizgide yürüme, denge tahtasında yürüme).
- 10 dakika refleks çalışması (düdük sesiyle koşma/ alkış sesiyle çizgilere dokunup tekrar başladığı noktaya dönme).
- 60 dakika el-göz koordinasyonunu geliştirici aktivite

Aktivite: Dengeleme Çubukları

Alan

Açık Alan / Kapalı Alan

Beceri

Yön Takibi / El ve Göz Koordinasyonu / Göz Teması Kurma/ Öz Güven /Etkileşim

Araç –Gereç

Plastik dışı süngerle kaplanmış sopa (golf sopası da olabilir), nokta işaretleyici.

1.Öğrenciler kişisel alanlara dağıtılmalı (işaret belirleyiciler onların yerlerini anlamakta kolaylık sağlayacaktır).

2.Öğrencilere sopayı tek eliyle tutması gerektiği ve belirlenen alanda durması gerektiği öğretilmeli.

3.Bu aktivite öğretmen tarafından öğrencilere hem görsel hem de sözlü ip uçları kullanarak desteklenmeli.

4.Öğrencilere güvenlik kuralları hatırlatılmalı (araç-gereçlerin kılıç veya sopa gibi kullanılmaması ve havaya atılmaması gerektiği).

Aktivite

1. Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol avucunun içerisine koyup dengede tutmaya çalışmak

2. Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol elinin üst kısmında tutmaya çalışmak

3. Dengeleme çubuklarını önce sağ daha sonra da sol ayağının üzerine koyup dengede tutmaya çalışmak

4. Kolunu yere paralel bir şekilde uzatıp dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak yürüme
5. Dengeleme çubuğunu bir parmağında tutarak yürümeye çalışmak ve sopa yere düşmeden onu yakalamaya çalışmak
6. Kollarını yere paralel bir şekilde uzatıp dengeleme çubuğunu iki elle havaya atıp tekrar iki elle tutmaya çalışmak (çok yukarı atmamaya özen gösterilmeli).
7. Tek elle dengeleme çubuğunu havaya atıp tutmaya çalışmak
8. Kolunu yere paralel uzatarak dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak kendi etrafında dönmeye çalışmak ve dengeleme çubuğunu yere düşmeden yakalayabilmek
9. Kolunu kendine doğru çekerek dengeleme çubuğunu dengede tutmak
10. İsminin baş harfi ve yaşının yapıldığı şekillerde dengeleme çubuğunu avuç içine koyarak yürümeye çalışmak.

İkinci hafta antrenman programı

- 5 dakika yürüme kollar ve ayaklar uyumlu olacak ve çevredeki nesnelerin tanımlanması sağlanacak. Buradaki amaç eğitim saatlerinin dışında da aileyle yürürken uyumlu davranışlar sergilemesi ve çevreye duyarlılığın artışı sağlanmasıdır.
- 15 dakika yavaş koşu (öğrencinin kol ve bacak ritminin uyumlu olmasına özen gösterilecek ve ayaklara bakarak koşmasının engellenmesine dikkat edilecek öğrencinin karşıya bakarak koşması sağlanacak).
- 10 dakika esneme hareketleri (boyun kaslarından ayak kaslarına kadar kasların esnemesi için düzenli ve uyumlu olmasına dikkat edilecek).
- 15 dakika denge hareketleri (tek ayak- çift ayak sıçrama, herhangi bir uyararla(düdük, alkış sesi, hop gibi uyarı veren sesler) öğrencinin refleks olgusunun gelişmesini sağlamak amacıyla çift ayak sıçrama, denge tahtasında yürüme, kolları yana, yukarı, geriye alarak denge tahtasında yürüme.
- 75 dakika topla oyun çalışması:
- 15 dakika öğrencinin topla uyum sağlaması için ısındırma çalışmaları (top sektirme, yerde oturarak yerden topu birbirine atma, yerde oturarak havadan topu birbirine atma, ayakta topu birbirine atma, düdük sesiyle ayakta topu birbirine atma).
- Aktivite: Top Becerileri

Alan: Açık Alan

Beceri: El-Göz Koordinasyonu

Araç/Gereç: Oyun Topu

Top becerileri:

1. Topu havaya atıp iki eliyle yakalamak
2. Topu düşük bir seviyede elden ele atmak
3. Oturur pozisyonda ve ayakları uzatarak vücudun ileri ve gerisine doğru topu iki eli ile yuvarlamak daha sonra tek el ile yuvarlamak ve en sonda el elden ele yuvarlayarak vücudun etrafında daire çizmek
4. Oturup ayağa kalkıp topu havaya atıp tutmak daha sonra tekrarlı olarak bu hareketi yapmak
5. Topu havaya atıp yerde bir kere sektikten sonra yakalamak
6. Yerde topu sağ elle karşıya doğru yuvarla ve daha sonra kendine doğru yuvarla daha sonra aynısını sol elle yap en sonunda da iki el ile yap.
7. Topu duvara atıp tutmak.

* Bu hareketleri yaparken öğrencinin top ile göz teması kurması ve topun hareketlerini sürekli olarak takip etmesi sağlanmalıdır.

Üçüncü hafta antrenman programı

- 15 dakika koşu
- 10 dakika esneme hareketleri
- 10 dakika denge hareketleri (diz çekme, çift ayak- tek ayak sıçrama, denge tahtasında kollar yukarda, önde, arkada, yanda yürüme).
- 25 dakika aktivite

Aktivite: Balon Voleybolu

Alan: Açık Alan

Beceri:El-Göz Koordinasyonu / İş Birliği/ Dikkat

Araç-Gereç: Balonlar

Aktivite

- Öğrenciler karşı karşıya gelecek şekilde durmalı

- Birbirlerine doğru balonu yavaşça vurarak atmalı
- Daha sonra bu hareketi ayağı ile deneyebilirler
- Daha sonra öğrenciler kendileri balonu havaya atarak yumuşak vuruşlar ile oynamalı
- Bir file kullanarak öğrencilerin balonu birbirlerine atmaları sağlanmalı
- Filenin karşısına oturarak birbirlerine balonu atmaları sağlanmalı

60 Dakika Tenis

5 dakika eğlenceli oyun:

- Topu havaya atma top zıplarken öğrencide zıplayacak (top durana kadar) böylece öğrenci topun nasıl hareket ettiğini keşfeder.

10 dakika sürat oyunları:

- Bacaklarının arasından topu yuvarlayıp öğrencinin yakalaması sağlanmalı
- Topu atıp 360 derece dönüp topu yakala
- Öğrenci yerde otururken topu at ve öğrencinin koşup yakalamasını sağla.

10 dakika top fırlatma:

- Tenis topunu iki eli ile havaya atıp tutma, topu sağ-sol eli ile havaya atıp tutma
- Topu birbirine atma
- Topu birbirine atma (bir öğrenci yerden atarken diğeri havadan atmalı bu hareket önce öğrenciler otururken daha sonra ise ayakta yapılmalı)
- Topu önce iki el sonra sağ-sol el ile duvara atıp tutma en sonda ise sağ eliyle atıp sol eliyle tutma veya sol eliyle atıp sağ eliyle tutma

35 Dakika Temel Tenis Egzersizleri

20 Dakika raketsiz temel tenis egzersizleri:

1. Topu avuç içine al ve düşürmeden yürü
2. Topu avuç içine al ve düz çizgiden topu düşürmeden yürü
3. Topu avuç içine al ve yuvarlak, kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeye çalışarak yürü

4. Topu avuç içine al ve denge tahtasında yürümeye çalış
5. Topa avuç içiyle 1 kez vur bir kez top yerde seksin ve tekrar avuç içiyle vur daha sonra aynı hareketi avuç içinde 2-3 kez sektirerek yap
6. Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirmeye çalış
7. Öğrenciye topu atın öğrenci topa elini raket gibi tutarak avuç içi ile vursun

15 Dakika raketli temel tenis egzersizleri:

1. Topu raketin üzerine koy yürü
2. Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürü
3. Topu raketin üzerine koy ve daire kare ve yamuk çizgilerden yürümeye çalış
4. Top raketin üzerindeyken engeller arasından geçmeye çalış
5. Raketin etrafında topu düşürmeden çevirmeye çalış
6. Topu 1 kez rakette 1 kez yerde daha sonra 2 kez rakette 1 kez yerde sektirmeye çalış
7. Topu rakette düşürmeden sektirmeye çalış

Dördüncü hafta antrenman programı

- 5 dakika yürüme kollar ve ayaklar uyumlu olacak ve çevredeki nesnelerin tanımlanması sağlanacak. Buradaki amaç eğitim saatlerinin dışında da aileyle yürürken uyumlu davranışlar sergilemesi ve çevreye duyarlılığın artışı sağlanmasıdır.
- 15 dakika yavaş koşu (öğrencinin kol ve bacak ritminin uyumlu olmasına özen gösterilecek ve ayaklara bakarak koşmasının engellenmesine dikkat edilecek öğrencinin karşıya bakarak koşması sağlanacak).
- 10 dakika esneme hareketleri (boyun kaslarından ayak kaslarına kadar kasların esnemesi için düzenli ve uyumlu hareketler yapılmasına dikkat edilecek).
- 10 dakika denge hareketleri (tek ayak- çift ayak sıçrama, herhangi bir uyarı ile (düdük, alkış sesi, hop gibi uyarı veren sesler) öğrencinin refleks olgusunun gelişmesini sağlamak amacıyla çift ayak sıçrama, denge tahtasında yürüme, kolları yana, yukarı, geriye alarak denge tahtasında yürüme.

20 Dakika Aktivite

Aktivite: Bowling

Alan: Açık Alan

Beceri: Çeviklik(kıvraklık) / El-Göz koordinasyonu

Araç-Gereç: 2-3 adet yumuşak top 6-8 adet bowling pini

Aktivite:

- Oyun alanı 2 daire ile belirlenir. Bu dairelerin çapı yaklaşık 6 adım ve uzaklıkları 10-12 adım çapında olmalı.
- Bir dairenin içinde öğrenci diğer dairede de bowling pinleri durmalıdır.
- Bowling pinlerinin olduğu yerde bir kişi durmalı pinler düşünce düzeltmeli
- Oyunun başlama sinyali verilince öğrenciler topu atarak bowling pinlerini yıkmaya çalışacak (öğrencilerin bowling pinlerine doğru topu atarken göz takibi yapması sağlanmalı).

60 Dakika Tenis:

20 dakika raketsiz temel tenis egzersizleri:

1. Topu avuç içine al ve düşürmeden yürü
2. Topu avuç içine al ve düz çizgiden topu düşürmeden yürü
3. Topu avuç içine al ve yuvarlak kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmemeye çalışarak yürü
4. Topu avuç içine al ve denge tahtasında yürümeye çalış
5. Topa avuç içiyle 1 kez vur bir kez top yerde seksin ve tekrar avuç içiyle vur daha sonra aynı hareketi avuç içinde 2-3 kez sektirerek yap
6. Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirmeye çalış
7. Öğrenciye topu atın öğrenci topa elini raket gidi tutarak avuç içi ile vursun

20 dakika raketli temel tenis egzersizleri

1. Topu raketin üzerine koy yürü
2. Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürü
3. Topu raketin üzerine koy ve daire kare ve yamuk çizgilerden yürümeye çalış
4. Top raketin üzerindeyken engeller arasından geçmeye çalış
5. Raketin etrafında topu düşürmeden çevirmeye çalış
6. Topu 1 kez rakette 1 kez yerde daha sonra 2 kez rakette 1 kez yerde sektirmeye çalış

7. Topu raketle düşürmeden sektirmeye çalış
8. 5 dakika raket tutuşu çalışma

15 dakika tenis oynama:

- Forehand vuruşu öğretimi ve karşılıklı forehand vuruşu ile topa vurma.

*Bu tez çalışması 2 öğrenci ile yürütülmektedir ve tenis öğretiminde 1 öğrenciden diğerine göre verim alma farklılığı olduğundan dolayı antrenman programında bazı aksaklıklar yaşanmaktadır. 1 çocuk forehand vuruşunu öğrenirken diğeri raket tutmada sıkıntı yaşamaktadır. Bu açıdan zamanlama sıkıntısı yaşanmıştır. 1 öğrenci ile sadece 20 dakika raket tutuşu çalışılmıştır ve forehand vuruşu diğer haftada öğretilecektir.

Beşinci hafta antrenman programı

- 15 dakika koşu
- 10 dakika esneme hareketleri
- 10 dakika denge hareketleri (diz çekme, çift ayak- tek ayak sıçrama, denge tahtasında kollar yukarda, önde, arkada, yanda yürüme).

85 Dakika Tenis:

20 dakika raketsiz temel tenis egzersizleri:

1. Topu avuç içine al ve düşürmeden
2. Topu avuç içine al ve düz çizgiden topu düşürmeden yürü
3. Topu avuç içine al ve yuvarlak kare ve yamuk olan çizgilerden topu düşürmeye çalışarak yürü
4. Topu avuç içine al ve denge tahtasında yürümeye çalış
5. Topa avuç içiyle 1 kez vur bir kez top yerde seksin ve tekrar avuç içiyle vur daha sonra aynı hareketi avuç içinde 2-3 kez sektirerek yap
6. Topu yere düşürmeden avuç içinde sektirmeye çalış
7. Öğrenciye topu atın öğrenci topa elini raket gidi tutarak avuç içi ile vursun

20 dakika raketli temel tenis egzersizleri

1. Topu raketin üzerine koy yürü
2. Topu raketin üzerine koyup düz çizgide yürü
3. Topu raketin üzerine koy ve daire kare ve yamuk çizgilerden yürümeye çalış
4. Top raketin üzerindeyken engeller arasından geçmeye çalış
5. Raketin etrafında topu düşürmeden çevirmeye çalış
6. Topu 1 kez rakette 1 kez yerde daha sonra 2 kez rakette 1 kez yerde sektirmeye çalış
7. Topu rakette düşürmeden sektirmeye çalış

10 dakika raket tutuşu çalışma

Forehand ve backhand tutuşu çalışılacak

20 dakika forehand vuruşu çalışması

Forehand vuruşu öğretimi ve karşılıklı forehand vuruşu ile top vurma.

15 dakika backhand vuruşu çalışması

Altıncı/ Yedinci/ Sekizinci/ Dokuzuncu/ Onuncu hafta antrenman programı

- 15 dakika koşu
- 10 dakika esneme hareketleri
- 10 dakika denge hareketleri (diz çekme, çift ayak- tek ayak sıçrama, denge tahtasında kollar yukarda, önde, arkada, yanda yürüme).

80 Dakika Tenis Öğretimi

1. 20 dakika Forehand vuruşu öğretimi
 2. 20 dakika Backhand vuruşu öğretimi
 3. 20 dakika filede hem Backhand hem de Forehand vuruşu ile tenis oynama
 4. 5 dakika dinlenme
 5. 20 dakika filede hem Backhand hem de Forehand vuruşu ile tenis oynama
- 15 dakika koşu
 - 10 dakika esneme hareketleri

- 10 dakika denge hareketleri (diz çekme, çift ayak- tek ayak sıçrama, denge tahtasında kollar yukarda, önde, arkada, yanda yürüme).

80 Dakika Tenis Öğretimi

1. 20 dakika Forehand vuruşu öğretimi
2. 20 dakika Backhand vuruşu öğretimi
3. 20 dakika filede hem Backhand hem de Forehand vuruşu ile tenis oynama
4. 5 dakika dinlenme
5. 20 dakika filede hem Backhand hem de Forehand vuruşu ile tenis oynama

On birinci / On ikinci hafta antrenman programı

15 dakika koşu

10 dakika açma germe hareketleri

80 dakika tenis maçı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : EROL, Zeynep
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 12/05/1989 Ankara
 Medeni hali : Bekâr
 Telefon : 0 (505) 674 22 51
 e-posta : zeynep.erol1989@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi /Spor Yönetim Bilimleri	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Spor Yöneticiliği Bölümü	2010
Lise	Bahçelievler Deneme Lisesi	2006

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2014- devam ediyor Görevlisi	Bartın Üniversitesi	Araştırma

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

1. Fatih Yenel, Zeynep Erol, " Otistik Çocuklara Uygulanan Spor Eğitim Projelerinden Ailelerin Beklentileri Üzerine Bir Araştırma ", I. Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi, 5-7 Mayıs, 2011, Konya, 153-154.

Hobiler

Tenis, Bilgisayar teknolojileri, Basketbol, Kitap okuma